

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ο΄

ΤΕΥΧ. Α΄

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

1-15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1993

ΑΡΙΘ. 18

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1993

Πρὸς

Τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα

τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς

Τέκνα μου ἐν Χριστῷ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα,

Οἱ δεῖκτες τοῦ χρόνου, οἱ καιρικῆς συνθη-
κες, ὁ ἐορταστικὸς διάκοσμος, οἱ ὕμνοι ποὺ
ψέλνονται στίς ἐκκλησίες μας, ὅλα δηλώνουν ὅτι
ἔφθασε καὶ πάλι ἡ «μητροπόλις τῶν ἐορτῶν»,
ποὺ θὰ ἀναμνησθοῦμε τὴ γλυκειὰ ἑκείνη, τὴν ἀ-
γία νύχτα, ποὺ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς γιὰ τὴ σω-
τηρία μας ἦλθε στὴ γῆ φέρνοντας τὰ πολυτιμώ-
τερα ἀγαθὰ, ποὺ εἶναι ἡ εἰρήνη, ἡ δικαιοσύνη,
ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας
στὰ πάθη, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ καλοσύνη. Τὴ νύχτα
ἐκείνη, ποὺ ἔκοψε τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου στὰ
δύο, ἐορτάζουμε ὁδεύοντας, νοεροὶ προσκυνη-
τές, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Χριστός, στὸ ἀπέριττο καὶ
ταπεινὸ σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ: «Ἐκεῖ ἐφάνη ρί-
ζα ἀπότιστος, βλαστάνουσα ἄφεισιν· ἐκεῖ εὗρέθη
φρέαρ ἀνώρυκτον, οὗ πιεῖν Δαυὶδ πρὶν ἐπεθύ-
μησεν· ἐκεῖ Παρθένος τεκοῦσα βρέφος, τὴν δί-
ψαν ἔπαυσεν εὐθύς...».

Γιὰ νὰ ἐνώσουμε δοξολογικὰ τὶς φωνές μας
μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς Ποιμένες ἀκο-
λουθώντας τὸ ἀστέρι τῶν Μάγων καὶ νὰ προσ-
φέρουμε στὸ μικρὸ Χριστὸ τὰ δῶρα τῆς εὐλα-
βείας μας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλα ἀπὸ
τὴν ἀνθρωπιά καὶ τὴν κατανόηση στὰ ὅσα δια-
δραματίζονται σήμερα στὸν κόσμον μας καὶ ποὺ
ἀσφαλῶς προκαλοῦν βαθύτατη λύπη στὸν Δε-
σπότη ποὺ ὡς βρέφος τίκτεται καὶ «ρᾶκει σπαρ-
γανοῦται». Ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν σχέση μὲ

τὴ μόλυνση καὶ τὴν καταστροφὴ τῆς Κτίσεως,
τῆς Δημιουργίας ποὺ ἦλθε νὰ τῆς ξαναδώσει ὁ
ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ πρότερον κάλλος, νὰ τὴν ἀνα-
καινίσαι ποὺ ἐμεῖς ἀλόγιστα καθημερινὰ τὴν
πληγώνουμε.

Ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλα ἀπὸ τὴ μέσα
καὶ ἔξω μας εἰρήνη. Ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχουν
νὰ κάνουν μὲ τοὺς πολέμους, τὶς σφαγές, τοὺς
ἐξανδραποδισμούς, ποὺ μᾶς ὁδήγησαν πρὶν λί-
γες ἐβδομάδες ν' ἀπευθύνουμε ἐκκλησιὴ πρὸς ὅ-
λους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀρχη-
γοὺς γιὰ τὴν κατάπαυση τοῦ πυρὸς καὶ τὴν εἰ-
ρήνευση στὴ γειτονική μας πρώην Γιουγκοσλα-
βία, ὅπου ὁ πόλεμος κυριολεκτικὰ μαίνεται.
Ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ νοηθοῦν μὲ συνανθρώ-
πους μας νὰ πεινοῦν, νὰ ὑποφέρουν, νὰ ἀδι-
κοῦνται μὲ τὸν α ἢ β τρόπο. Ποὺ εἶναι ἀδιανόη-
τα μὲ τόσους νέους γύρω μας νὰ πεθαίνουν κα-
θημερινὰ ἀπὸ τὰ ναρκωτικά, τὸ ἑρπὶς καὶ τὶς ἄλ-
λες μάστιγες τοῦ καιροῦ μας.

Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν Χριστοῦγεννα χωρὶς
Χριστό. Σημαίνουν μιὰ χειμερινὴ ἀνάπαυλα, μιὰ
περίοδο διακοπῶν, ποὺ θὰ περάσει χωρὶς νὰ
φέρει στίς καρδιές μας τὸ ἀληθινὸ μήνυμα τῆς
ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρα μας. Ὅχι, δὲν
εἶναι Χριστοῦγεννα αὐτά. Ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ
γεννηθεῖ χρειάζεται νὰ τοῦ ἐτοιμάσουμε κατάλ-
ληλο χώρο, πρέπει νὰ τοῦ ἀφήσουμε τόπο γιὰ
νὰ ἔλθει στὴ γῆ, νὰ περπατήσει μεταξύ μας καὶ
νὰ μᾶς χαρίσει τὴν εὐλογία Του. Χρειάζεται νὰ
παραμερίσουμε τὸν παλαιὸ καὶ νὰ ἐνδυθοῦμε τὸ
νέο ἐν Χριστῷ ἄνθρωπον καὶ νὰ γευθοῦμε τὸ ξύ-

ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΕΥΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΩΗΝ ΓιΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΝ

Ἀθήναι, 19 Νοεμβρίου 1993

Πρὸς Προέδρους Κρατῶν
καὶ Ἀρχηγούς Ἐκκλησιῶν
Εὐρώπης — ΕΟΚ — ΟΗΕ - ΠΣΕ

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ἀπευθυνόμεθα πρὸς Ὑμᾶς δι' ἑν χρονίζον θέμα, τὸ ὁποῖον διόλου δὲν τιμᾷ τὴν ἱστορικὴν ἡπειρόν μας, ἀπέβη δὲ στίγμα δι' ὁλόκληρον τὴν πεπολιτισμένην ἀνθρωπότητα. Ἀναφερόμεθα καὶ πάλιν εἰς τὸν συνεχιζόμενον ἐν τῇ πρώῃ Γιουγκοσλαβία πόλεμον καὶ τὰς ὀδυνηρὰς ἐπιπτώσεις αὐτοῦ, τῶν ὁποίων καθημερινῶς ἰστάμεθα μάρτυρες ἀπὸ τοὺς τηλεοπτικοὺς δέκτας ἀντικρὺζοντες ἀπανθρώπους σκηνὰς πρωτοφανοῦς βαρβαρότητος εἰς βάρος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀμάχου πληθυσμοῦ. Κατακρεουργημένα καὶ ἀκρωτηριασμένα πτώματα, ὁμαδικοὶ θάνατοι, φονευθέντα βρέφη, νεκροὶ νέοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ γνωρίσουν τὴν ζωὴν, ἐμπρησμοί, πυρπολήσεις, στάχται καὶ ἀποκαΐδια ἀποτελοῦν πλέον σὺν-θεσ φαινόμενον.

Πάντα ταῦτα τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ Φιλοζωικαὶ ὁργανώσεις καὶ ἄλλοι εὐαίσθητοι συνάνθρωποι μας κυριολεκτικῶς ἀναταράσσουν τὸν κόσμον διότι ὑπέστη καταστροφὴν τινὰ ἢ πανὶς ἢ ἐφρονεύθη ἐν ζῶν. Καὶ δικαίως. Ἡ Δημιουργία πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἀλώβητος, νὰ ἀποκατασταθῇ δὲ τὸ περιβάλλον ἐκεῖ ὅπου ἐτρώθη. Πολὺ περισσότερον ὁμως πρὲ-

πει νὰ ἐνεργήσωμεν, νὰ δραστηριοποιηθῶμεν, νὰ κινητοποιηθῶμεν διὰ τὰς καθ' ἐκάστην ἀπωλείας ἀνθρωπίνων υπάρξεων. Ἡ παρατεινομένη ἐν τῇ πρώῃ Γιουγκοσλαβία ἐμπόλεμος κατάστασις πρέπει τὸ ταχύτερον δυνατόν νὰ λήξῃ καὶ νὰ διαδεχθῇ ταύτην ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ. Ὅσα συμβαίνουν ἐκεῖ βαρύνουν ὄχι μόνον τοὺς πρωταγωνιστάς, ἀλλὰ ὅλους ἡμᾶς. Φέρομεν βαρυτάτην εὐθύνην διὰ τὰ διαδραματιζόμενα ὅλοι οἱ πνευματικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοί.

Αἱ τύχαι τῶν λαῶν, πιστεύομεν ἀκραδάντως, καθορίζονται ὑπὸ τῶν ἡγετῶν αὐτῶν. Καὶ ἐν τῇ πρώῃ Γιουγκοσλαβία εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξεύρεσις λύσεως καὶ ἡ ἐν εἰρήνῃ διαβίωσις τῶν λαῶν αὐτῆς. Εἰς τοῦτο δυνάμεθα νὰ συμβάλωμεν, ἐφ' ὅσον ἀπὸ κοινοῦ αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ Κυβερνήσεις, τὰ Κοινοβούλια καὶ πλείστοι ἄλλοι φορεῖς συντονίσωμεν τὰς προσπάθειάς μας, διασαλπίζοντες πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν ὅτι εἰς τὴν ἡπειρόν μας δὲν ἔχει θέσιν ἡ βία, ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη δημιουργικὴ πορεία καὶ δὴ καὶ ἡ ἀμιλλα εἰς τοὺς ποικίλους τομεῖς τῶν εὐγενῶν δραστηριοτήτων τῆς ζωῆς. Προσωπικῶς εἴμεθα πάντοτε πρόθυμοι νὰ συμβάλωμεν μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις. Πρὸς τοῦτοις διατελώ, διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης Ὑμῶν.

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
ΣΕΡΑΦΕΙΜ

λο τῆς ζωῆς. Τότε, ναί, θὰ βασιλεύσει ὁ Δεσπότης καὶ ἐμεῖς θὰ μεταλάβουμε τῆς τρυφῆς τοῦ Παραδείσου.

Αὐτὰ θὰ εἶναι ἀληθινὰ Χριστούγεννα σὲ ἓνα κόσμο καλύτερο, ἀναμφισβήτητα ὁμορφότερο, σὲ ἓνα ὁλοκαίνουργιο κόσμο, μὲ τὴν χαρὰ θρονιασμένη στὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν γερόντων, τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν καταφρονεμένων, τῶν κάθε μορφῆς ἐμπερίστατων καὶ δοκιμασμένων, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἐγεννήθη. Μὲ τὴ φύσιν νὰ συναγάζεται καὶ νὰ πανηγυρίζει, χωρὶς πληγὰς καὶ κακώσεις. Μὲ τοὺς λαοὺς τοῦ Θεοῦ νὰ πορεύονται στὸ δρόμο τῆς προόδου καὶ τῆς δημιουργίας, χωρὶς περιορισμοὺς καὶ ὀπισθοδρομήσεις. Τότε καὶ ἡ Ἐκκλησία πὺν Ἐκεῖνος ἰδρυσε καὶ θεμελίωσε μὲ τὸ τίμιο αἷμα Του, εὐφραίνεται κρᾶζοντας· «Σὺ μου ἰσχύς, Κύριε, καὶ καταφυγὴ καὶ στερέωμα».

Ἀγαπητοί μου,

Σήμανε καὶ πάλι ἡ μεγάλη ὥρα τῆς Χριστιανοσύνης. Ἡ ὥρα τῆς καταλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης. Ἡ ὥρα ποὺ πρέπει νὰ σηματοδοτήσῃ τὴ ζωὴ τὴ δική μας, τῆς οἰκογένειάς μας, τοῦ λαοῦ μας, τοῦ κόσμου μας, ὥστε νὰ βαδίζουμε κατὰ τὸ νόμο Του καὶ νὰ κάνουμε τὸ θέλημά Του, καὶ τότε μαζί μὲ τὸν ἱερὸ ὕμνογράφο νὰ ψάλουμε:

«Χορεύουσιν Ἄγγελοι πάντες ἐν οὐρανῷ καὶ ἀγάλλονται σήμερον· σκιρτᾷ δὲ πᾶσα ἡ κτίσις, διὰ τὸν γεννηθέντα ἐν Βηθλεὲμ Σωτῆρα Κύριον· ὅτι πᾶσα πλάνη τῶν εἰδώλων πέπαιται, καὶ βασιλεύει Χριστὸς εἰς τοὺς αἰῶνας».

Καλὰ καὶ ἀληθινὰ Χριστούγεννα
Διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν
Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
† Ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ.

ΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ EN SANTIAGO DE COMPOSTELA*

ΣΤ'

5. Γενικαὶ παρατηρήσεις, ἀξιολογικαὶ κρίσεις καὶ προτάσεις.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ παρατεθοῦν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν μερικαὶ ἐκ τῶν γενικῶν παρατηρήσεων, ἀξιολογικῶν κρίσεων καὶ προτάσεων, αἱ ὁποῖαι εἰς ἀγγλικὴν ἢ γερμανικὴν γλῶσσαν ἔχουν διατυπωθῇ ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἐν Santiago de Compostela διὰ τὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν τόσο τοῦ Τμήματος «Πίστις καὶ Τάξις», ὅσον

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**
Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

α) Ὡς ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν ἔχομεν σημειώσῃ, τὴν 3ην Αὐγούστου 1993, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Διαρκοῦς (Ἐκτελεστικῆς) Ἐπιτροπῆς Πίστεως καὶ Τάξεως, ὁ γράφων διεμαρτυρήθη, διότι τὸ ἐν Santiago συζητηθὲν κείμενον ὑπὸ τὸν τίτλον «(Καθ' ὁδὸν) πρὸς κοινωνίαν ἐν πίστει, ζωῇ καὶ μαρτυρίᾳ» (Towards Koinonia in Faith, Life and Witness) περιεῖχε πολλὰς νέας παραγράφους καὶ διατυπώσεις, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμία προηγήθη συζήτησις, ὅταν διεμορφούτο τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἴτε ὑπὸ τῆς Διαρκοῦς (Ἐκτελεστικῆς) Ἐπιτροπῆς, εἴτε ὑπὸ τῆς εἰδικῶς ὀρισθείσης συντακτικῆς ομάδος μελῶν αὐτῆς (Working Paper Group), ἅτινα συνηντήθησαν ἐπανειλημμένως διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τελικὴν ἀποκρυστάλλωσιν τοῦ τελικοῦ κειμένου. Ποῖον ἦτο τὸ νόημα τῆς μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας πρὸς διόρθωσιν λέξεων καὶ βελτίωσιν ἐκφράσεων, ἐφ' ὅσον εἰς τὸ τέλος ὑπερεφαιγάγισθη ἡ Διαρκὴς (Ἐκτελεστικὴ) Ἐπιτροπὴ καὶ ἐρήμην αὐτῆς προσετέθησαν ἐν Γενεύῃ εἰς τὸ ὡς ἄνω κείμενον ὁλόκληροι παράγραφοι;

β) Ὅταν κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ Ε' Παγκοσμίου Συνεδρίου Πίστεως καὶ Τάξεως ἐν τῇ Ὁλομελείᾳ αὐτοῦ διετυπώθησαν γενικαὶ κρίσεις περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν σκο-

πῶν καὶ προοπτικῶν τῆς Faith and Order Commission, τότε ὁ γράφων ἐθεώρησε σκόπιμον ἐν παρεμβάσει τοῦ νὰ τονίσῃ τὰ ἑξῆς:

«Ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὠραίας εἰσηγήσεις τῆς σημερινῆς πρωΐας ἐπιτρέψατέ μοι τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις:

1) Ὁμιλοῦμεν πολὺ διὰ τὴν ἐνότητα (unity) ἐν τῇ ποικιλίᾳ (diversity). Ὡς ἔχω πολλάκις ὑπογραμμίσαι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Plenary Faith and Order Commission καὶ τῆς Standing Commission αὐτῆς, ἐν σύμπτωμα τῆς παθολογίας τῶν εἶναι ὅτι τὰ καταρτιζόμενα ὑπ' αὐτῶν κείμενα ἔχουν συχνάκις ὡς θεμέλιον καὶ προϋπόθεσιν τῶν μίαν μὴ ρεαλιστικὴν ποθογένητον σκέψιν (an unrealistic wishful thinking) καὶ τὴν οὕτω λεγομένην «Φιλοσοφίαν τοῦ Ὡς Ἐάν». Ὁ γερμανὸς φιλόσοφος Hans Vaihinger ὠμίλησε διὰ τὴν «Philosophie des Als Ob» (Philosophy of the As If), καθ' ἣν πρὸς ὑπερπῆδησιν γνωσιοθεωρητικῶν δυσχερῶν προβλημάτων γίνεται προσφυγὴ ἀκόμη καὶ εἰς πλασματικὰς ιδέας (Fiktionen), «ὡς ἔάν» αὗται εἶναι ἀληθιναί. Παρὰ τὴν ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ θεματός μας χρῆσιν τῆς δυναμικῆς λέξεως «towards» (= καθ' ὁδὸν πρὸς), ἡ ὁποία δεικνύει τὴν πορείαν μας πρὸς τὴν μὴ ὑπάρχουσαν ἐνότητα καὶ «κοινωνίαν», τὸ περιεχόμενον πολλῶν τμημάτων τοῦ λόγου καὶ τῶν οἰκουμενικῶν κειμένων μας ἔχει διατυπωθῇ, ὡς ἔάν αἱ Ἐκκλησίαι ἔχουν ἐνότητα. Ἀλλ' ἡ ἐνότης αὕτη δὲν ὑπάρχει. Ἐάν ἡ ἐνότης ὑπῆρχε, τότε ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ ἡ λέξις «towards» θὰ ἦσαν περιτταί.

2) Ὁμιλοῦμεν συχνάκις περὶ τῆς ἐνότητος (unity) ἐν τῇ διαφοροποιήσει καὶ τῇ ποικιλίᾳ (diversity). Ἀλλὰ ἡ λέξις diversity χρησιμοποιεῖται πολλάκις ὡς τὸ ἄλλοθι διὰ τὴν δικαίωσιν τῆς διαιρέσεως. Ἡ Θεωρία καὶ ἡ Φιλοσοφία τῆς γλώσσης καὶ ἡ διεθνὴς ἐμπειρία δεικνύουν, ὅτι δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἢ περὶ τῆς αὐτῆς ἀληθείας μὲ διαφορετικὰς ἐκφράσεις, ἀλλ' αὗται πρέπει νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν. Ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ διεθνὴς κατανόησις ἢ συνεννόησις. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἡ diversity ὡς ποικιλία ἢ ποικιλομορφία ἐν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 627 τοῦ ὑπ' ἀρ. 17 τεύχους.

Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Ὁ Θεός, ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ, ὡς διδάσκει ὁ Θεολόγος Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης αὐτοορίζεται ὡς ἀγάπη «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν»¹ καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀνύψωσεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῶν ἀρετῶν², ἀναγνωρίζει καὶ τοποθετεῖ ὡς κορυφαῖον ἰδίωμα τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνεγεννήθησαν διὰ τῆς Χάριτός Του: «ἐν τούτῳ, λέγει ὁ Ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς, γινώσκονται πάντες

ἱστορία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας πλήρως ἐπληθεύσε τὴν προφητείαν ταύτην τοῦ Κυρίου περὶ τοῦ συνδέσμου δι' ἀδελφικῆς ἀγάπης τῶν γνησίων Μαθητῶν Του. Ἀγαπῶσιν ἀλλήλους πρὶν ἢ γνωρισθῶσιν, ἔλεγεν ὁ Λατίνος συγγραφεὺς καὶ ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ Μινούκιος Φήλιξ (Β' καὶ Γ' μ.Χ. αἰών). Ὁ σκώπτης τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος σοφιστὴς Λουκιανὸς⁵ διὰ τοὺς Χριστιανούς ἔλεγεν: Ὁ Διδάσκαλός των τοὺς ἔκαμε νὰ πιστεύσουν, ὅτι εἶναι ὅλοι ἀδελφοί. Ὁ ἀρχαῖος ἀπολογητὴς καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Τερτυλλιανὸς (155-240 μ.Χ.) ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης τῶν Χριστιανῶν, ὡς τῆς δόξης τῆς ἀρχηγόνου Ἐκκλησίας, ὥστε οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν γνωστοὶ διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης. Οἱ ἀντίπαλοι τῶν Χριστιανῶν διέκρινον τὴν μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ ἀγάπην καὶ ἔλεγον: «Ἴδετε πῶς οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι ἀγαπῶσιν ἀλλήλους»⁶.

Κατὰ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀγάπη εἶναι ἰδιότης τοῦ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου
Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἀντωνίου

ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις»³. Ὁ Βυζαντινὸς Θεολόγος Εὐθύμιος Ζιγαβινὸς (ΙΑ' καὶ ΙΒ' μ.Χ. αἰών) σχολιάζων τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου, λέγει: «Τοῦτο σαφὴς χαρακτὴρ τοῦ Χριστιανοῦ, τοῦτο φανερὸν γνώρισμα: ...μαθητὴς ἀληθῆς, ὁ μμούμενος τὸν διδάσκαλον... καὶ ἡ ἀληθὴς ἀγάπη πάσης ἐστὶν ἀρετῆς κεφάλαιον»⁴. Καὶ ἀληθῶς ἡ

1) Α' Ἰωάννου, 4, 8.

2) Α' Κορινθίους, 13, 13: «νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μεῖζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη».

3) Ἰωάννου, 13, 35.

4) Εὐθυμίου Ζιγαβινού, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, Κεφ. ΙΣΤ' ΜΡΓ., 129c.

5) Ὁ περιφημὸς σοφιστὴς καὶ συγγραφεὺς Λουκιανὸς ὁ Σαμοσατεὺς ἀνεδείχθη ὁ ἀξιολογώτερος ἐκ τῶν ἐκπροσωποῦντων τὴν δευτέραν σοφιστείαν κατὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα συγγραφέων, τὸ δὲ συγγραφικὸν του ἔργον ἔχει προσελκύσει παγκόσμιον ἐνδιαφέρον καὶ ἀναγινώσκεται καὶ σήμερον λίαν εὐχαρίστως.

6) Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, σελ. 503, ἔκδοσις Τρίτη, Ἀθήνα 1979.

τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ ἔχη σχέσιν μόνον πρὸς τὰς πολιτιστικὰς, κοινωνικὰς καὶ λαοψυχολογικὰς ἐκφράσεις, τὰ λατρευτικὰ ἔθιμα κ.τ.τ. Ἡ diversity δὲν πρέπει νὰ ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς κοινῆς πίστεως. Ἡ πίστις αὕτη δύναται νὰ ἐκφράζεται μόνον διὰ διατυπώσεων, αἱ ὁποῖαι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἔχουν τὸ ἴδιον καὶ οὐχὶ διαφορετικὸν περιεχόμενον. Πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ λογικὸν σφάλμα τῆς τῶν «ὄρων τετράδος» (quaternio terminorum). Τὸ αἷτημα αὐτὸ δὲν πραγματοποιεῖται σαφῶς ἐν τοῖς οἰκουμενικοῖς κειμένοις μας, ἐν τοῖς ὁποίοις δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εὐκρινῶς τὴν σχετικιστικὴν Θεωρίαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κλάδων (Church Branch Theory) ἢ τὴν οὕτω λεγομένην ἐν τῇ γερμανικῇ γλώσσῃ «Tropenlehre» τοῦ Zinzendorf, ἢ ὁποῖα βλέπει τὰς διαφορὰς τῆς Ἐκκλησίας ὡς «Tropen», τουτέστιν ὡς ἱστορικῶς συγκεκριμένους τρόπους ἐκδηλώσεως, ὡς ἐκτυπώσεις (Ausprägungen) τῆς μιᾶς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας. Αἱ θεωρίαι αὗται, αἵτινες προφα-

νῶς εἶναι οὐχί, ὡς θὰ ἔπρεπε, κεντρομόλοι (centripetal), ἀλλὰ κεντρόφυγες (centrifugal), ἀπορρίπτονται μετ' ἐμφάσεως ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἢ ρωμαιοκαθολικῆς. Ἡ γενομένη ὑπὸ τῆς Προέδρου (Moderator) διατύπωσις, καθ' ἣν «we seek a diversity in faith» (= ζητοῦμεν μίαν ποικιλίαν ἐν τῇ πίστει) (Document No 2, σ. 8), εἶναι λίαν ἀσαφὴς καὶ δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς προωθοῦσα τὸν δογματικὸν σχετικισμόν καὶ συγκρητισμόν. Ὅθεν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰ συγκεκριμένα παραδείγματα ἐπιτρεπτῆς ποικιλομορφίας ἐν τῇ ἐνότητι, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσδιορίσωμεν καὶ τὸ σταθερὸν κριτήριον τῆς ἐπιτρεπτῆς σχέσεως μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν θεμελιωδῶν καὶ οὐσιωδῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀνεκτῆς ποικιλίας ἐπουσιωδῶν θεολογουμένων ἢ τῆς ποικιλομορφίας τρόπων διατυπώσεων τῆς ἐνιαίας καὶ κοινῆς ἀποδεκτῆς ἀποστολικῆς πίστεως.

(Συνεχίζεται)

ἐν Τριάδι Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας Οὗτος μεταδίδει τὰ ἑαυτοῦ ἀγαθὰ εἰς τὸν κόσμον καὶ δὴ καὶ μάλιστα εἰς τὴν κορωνίδα τῆς δημιουργίας, τὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως καταστήσῃ τὰ δημιουργήματά Του κοινωνὰ καὶ μέτοχα τῆς ἰδίας μακαριότητος. Ὁ τρόπος τῆς ἐκδηλώσεως τῆς θείας ἀγάπης εἶναι διάφορος καὶ ἀνάλογος εἰς τὰ διάφορα δημιουργήματα. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκδηλοῦται πρὸς τὰ ἄλογα ὄντα καλεῖται ἀγαθότης, ἐκδηλουμένη δὲ αὕτη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καλεῖται ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς φιλαυτίας ἢ τοῦ ἐγωϊσμοῦ σημαίνοντος τὴν συγκέντρωσιν παντὸς ἐνδιαφέροντος καὶ φροντίδος μόνον πρὸς ἑαυτόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀγαθὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ πρὸς μετάδοσιν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους.

Ὁ Θεός, ὡς διδάσκει ἡ θεόπνευστος Ἀγία Γραφή, ἐξ ἀπειροῦ ἀγάπης καὶ ἀγαθότητος κινούμενος ἐδημιούργησε τὸ σύμπαν καὶ τὸν κυριάρχην τούτου, τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα καὶ τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ ὅλου δημιουργικοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἐξακριβώσθη ὡς μικρόκοσμος, ὡς ἐν σμικρογραφίᾳ μετέχων καὶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Καὶ τοῦ μὲν ὑλικοῦ κόσμου μετέχει κατὰ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ στοιχεῖον, τοῦ δὲ πνευματικοῦ κατὰ τὴν αὔλον, ἄφθαρτον καὶ ἀσώματον αὐτοῦ ὑπαρξίν, ἥτοι τὴν ψυχὴν. Ὁ Θεὸς ἐστόλισε τὸν ἄνθρωπον μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα χαρίσματα καὶ προσόντα καὶ ἔθηκεν εἰς τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ⁷ καὶ «ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς»⁸ καὶ ἦναψε τὸ φῶς τοῦ λόγου καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ἀγαθόν· ἔδωκε δὲ ἐντολὴν εὐκόλον διὰ νὰ γυμνασθῇ καὶ νὰ ἀποβῇ τέλειος. Ὁ Δημιουργὸς Θεὸς προώρισε τὸν ἄνθρωπον ἵνα ζῇ εὐτυχὴς καὶ ἀπολαύῃ πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου. Ὁ λογικὸς ὅμως καὶ ἐλεύθερος ἄνθρωπος δὲν ἔμεινεν ἐν τῇ ἀρχηγόνῃ δικαιοσύνῃ, διότι παρέβη τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ ἐντολὴν καὶ οὕτως ἐξέπεσε μὲν τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος ἐκείνης «ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς»⁹ καταστάσεως, συνεξέπεσε δὲ μετὰ τοῦ Γενάρχου καὶ ὁλόκληρον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τὸ ἀπ' αὐτοῦ καταγόμενον. Τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονός, τὸ ὁποῖον ἀπέβη, ὡς προελέχθη, μοιραῖον δι' ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἔλαβε χώραν «ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς» κατὰ τὸ δειλινόν¹⁰ μῆς ζοφεράς καὶ ἀποφράδος ἡμέρας, ὅτε ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς νὰ δοκιμασθῇ ὁ διὰ τοιούτων ἐξόχων

προσόντων πεπρωτισμένος ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ φθονήσαντος τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν διαβόλου. Ἡ Ἀγία Γραφή εἰς τὴν περικοπὴν τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων¹¹ δὲν ὁμιλεῖ περὶ διαβόλου, ἀλλὰ περὶ ὄφως, ὑπὸ τὸν ὄφιν ὅμως τούτον ἐννοεῖται πασιδῆλως ὁ ἀρχέκακος, ὡς πλείστα τῆς Ἀγίας Γραφῆς χωρία περὶ τούτου μαρτυροῦσιν. Οὕτως εἰς τὸ χωρίον Σοφία Σολομώντος 2, 24 λέγεται: «φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον», ἐν δὲ τῷ χωρίῳ Σοφία Σειράχ 25, 24 γίνεται λόγος περὶ τῆς προελεύσεως τῆς ἁμαρτίας ἐκ τῆς γυναικός: «ἀπὸ γυναικὸς ἀρχὴ ἁμαρτίας, καὶ δι' αὐτὴν ἀποθνήσκουσιν πάντες». Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον μαρτυρεῖται ὁ φθόνος τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ φονεύσῃ τὸν ἄνθρωπον: «ὕμεις ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ιδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ»¹². Τὰ χωρία ταῦτα οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ἐμφανισθεὶς ὄφις ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ διάβολος.

Ἀλλ' ὁ Ἅγιος Θεός, ὡς πλέον ἢ φιλόστοργος Πατήρ, ἄπειρος ὢν εἰς οἰκτιρμοὺς καὶ ἐλέη δὲν ἐγκαταλείπει τελείως τὸν ἰδίᾳ ὑπαιτιότητι πεσόντα ἄνθρωπον καὶ ἅμα τῇ πτώσει φροντίζει ποικιλοτρόπως περὶ τῆς ἀνυψώσεώς του καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνακαινίσεως. Ἦδη ἐν τῷ Ἱερῷ Βιβλίῳ τῆς Γενέσεως ὁ μέγιστος τῶν Προφητῶν¹³, ὁ Θεόπτης Μωϋσῆς, ἀναφέρει τὴν, πρὸς τοὺς ἐκδιωχθέντας ἐκ τοῦ παραδείσου πρωτοπλάστους, ὑπόσχεσιν καὶ ἐπαγγελίαν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπισχεῖτο εἰς τούτους τὴν εἰς ἀπωτάτους χρόνους λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν ἐκ τῶν φοβερῶν δεινῶν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκ τούτων καταγομένου ἀνθρωπίνου γένους. Ἴδου τὸ κεῖμενον τὸ περιέχον τὴν πρώτην καλὴν ἀγγελίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος: «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν»¹⁴. Ἐν τῷ αὐτῷ Ἱερῷ Βιβλίῳ τῆς

11) Γενέσεως, 3, 1-20.

12) Ἰωάννου, 8, 44. Πρβλ. Β' Κορινθίους, 11, 3. Β' Τιμοθέου, 2, 14.

13) Δευτερονόμιον, 34, 10: «καὶ οὐκ ἀνέστη ἔτι προφήτης ἐν Ἰσραὴλ ὡς Μωϋσῆς, ὃν ἔγνω Κύριος αὐτὸν πρόσωπον κατὰ πρόσωπον».

14) Γενέσεως, 3, 15. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι γνωστὸν καὶ ὡς Πρωτοεὐαγγέλιον διὰ τὴν πρώτην καλὴν ἀγγελίαν, τὴν ὁποίαν περιέχει.

7) Γενέσεως, 2, 8.

8) Γενέσεως, 2, 7.

9) Γενέσεως, 2, 15.

10) Γενέσεως, 3, 8.

Γενέσεως, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, καταχωρίζονται ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων Ἱερῶν Συγγραφέων ἐπαγγελίαι καὶ προρρήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἅγιος Θεός, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνανεοῖ τὴν πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους δοθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Λυτρωτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσδιορίζει καὶ πολλὰς λεπτομερείας τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ καθ' ὅλου τοῦ κοσμοσωτηρίου ἔργου τοῦ ἐναγωνίως ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων προσδοκωμένου Μεσσίας¹⁵.

Ἡ ἀνθρωπότης, «ἡ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένη»¹⁶, ἡ ἐναγωνίως προσδοκῶσα τὴν, ἐκ τῶν ὁσημέραι αὐξανομένων δεινῶν τῆς ἁμαρτίας, ἀπαλλαγὴν τῆς, ἡλευθερώθη τῶν δεσμῶν καὶ ἐλυτρώθη ἐξ ἀντικειμένου: «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου»¹⁷, ὡς προσφύεσθαι διδάσκει ὁ τῶν «ἐθνῶν ἀπόστολος»¹⁸ καὶ μέγας διανυγαστὴς τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας Ἅγιος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῇ του. Οὕτως ὁ Θεὸς ἐξεπλήρωσεν εἰς τὸ ἀκέραιον τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπόσχεσιν Αὐτοῦ. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Ἁγίου Θεοῦ πρὸς τὴν στεναζούσαν ἀνθρωπότητα, αἰχμάλωτον οὖσαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀποτελεῖ τῶν ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκουσίως παραβάντα τὴν ἐντολὴν Του ἄνθρωπον. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀγάπη τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ, μὴ ἀπαξιούντος νὰ φροντίξῃ περὶ ὅλων τῶν δημιουργημάτων καὶ μάλιστα καὶ περὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐλαχίστων, ἀποκορυφῶται ἐν τῇ ἐναθροπῇ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τῆς ἀπείρου ἀγάπης Του πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους, διότι δι' αὐτῆς ἀνυψοῦται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ δοξάζεται. Ἡ θεόπνευστος Ἀγία Γραφή περὶ τῆς ἀφάτου, ἀκαταλήπτου, ἀπείρου καὶ ἀσυγκρίτου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διδάσκει: «Οὕτω γὰρ ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον»¹⁹. Ὁ Οὐράνιος Πατὴρ τόσο πολὺ ἡγάπησεν τὸν κόσμον τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε παρέδωκεν εἰς θάνατον τὸν μονογενῆ υἱὸν του διὰ νὰ μὴ χαθῇ εἰς αἰώνιον θάνατον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (354 - 407 μ.Χ.) σχολιάζων τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸν περίφημον διάλογόν Του πρὸς τὸν «ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων»²⁰

Νικόδημον, εὐστοχῶτατα περὶ τῆς ἀπείρου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, παρατηρεῖ: «Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· “Μὴ θαυμάσης ὁ ἐγὼ μέλλω ὑψοῦσθαι, ἵνα σωθῆτε ὑμεῖς” καὶ γὰρ καὶ τῷ Πατρὶ τοῦτο δοκεῖ, καὶ αὐτὸς οὕτως ὑμᾶς ἡγάπησεν, ὡς ὑπὲρ τῶν δούλων δοῦναι τὸν Υἱόν, καὶ δούλων ἀγνωμόνων»²¹ (= Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέγει σημαίνει τὸ ἀκόλουθον: «Νὰ μὴ ἀπορήσης, διότι ἐγὼ πρόκειται νὰ ὑψωθῶ, διὰ νὰ σωθῆτε σεῖς· διότι καὶ εἰς τὸν Πατέρα φαίνεται τοῦτο καλὸν καὶ Αὐτὸς σᾶς ἡγάπησε τόσο, ὥστε νὰ δώσῃ τὸν Υἱόν του ὑπὲρ τῶν δούλων καὶ μάλιστα δούλων ἀγνωμόνων»).

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ κρίνει τὸ γεγονός ὅτι ἐν ᾧ ἡμεῖς εἴμεθα ἁμαρτωλοί, ὁ Χριστὸς ἀνέλαβεν ὅλας τὰς ἁμαρτίας μας καὶ Αὐτὸς ἀναμάρτητος ὢν ὑπέστη πᾶσαν ἀνήκουστον τιμωρίαν, τῆς ὁποίας ἡμεῖς εἴμεθα ἄξιοι. Ἰδοὺ τὶ γράφει ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ περὶ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἐκουσίως θυσιασθέντος Θεανθρώπου Σωτῆρος: «Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅτι ἐτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν»²² καὶ δικαίως· ἐπειδὴ ἡ γνησία ἀγάπη δι' ἔργων αὐτοθυσίας ἀποδεικνύεται. Ὁ αὐτὸς Ἅγιος Ἀπόστολος χαρακτηρίζει τοὺς ἀνθρώπους ὑπὲρ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ. Ὅταν «ὁ Κύριος τῆς δόξης»²³ ἀπέθνησκεν ὑπὲρ ἡμῶν, δὲν εἴμεθα ἀπλῶς ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ προδότη καὶ ἀποστάται κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐχθρευόμενοι αὐτόν, διότι «τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρὰ εἰς Θεόν»²⁴, ἀλλὰ καὶ μισούμενοι ὑπ' αὐτοῦ, διότι «οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἄρεσαι οὐ δύνανται»²⁵. Ἴνα ἔχωμεν ὅμως ὅσον εἶναι δυνατόν τελειότεραν ἐννοιαν τῆς ἀκαταλήπτου ταύτης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀποστάτας καὶ ἐχθροὺς τοῦ Οὐρανίου Πατρός, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ὁποῖα εἶναι ἡ θυσία, εἰς τὴν ὁποίαν Ἐκεῖνος προέβη ὑπὲρ ἡμῶν.

Κατὰ τὴν ὁμόφωνον διδασκαλίαν ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, ἥτοι τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν πτώσιν ἡχρειώθη καὶ ὑπεδουλώθη εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦτο καταδικασμένος εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον, μὴ δυνάμενος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων νὰ ἐξέλθῃ τοῦ βαράθρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔρριπεν ἑαυτὸν ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς Αὐτοῦ τάξεως.

(Συνεχίζεται)

15) Βλ. Γενέσεως, 22, 18, 26, 3, 4, 28, 13, 14, 49, 8-10. Δευτερονομίου, 18, 15-19. Ἠσαΐου, 7, 14, 9, 6-7, 11, 6-9, 11, 10, 52, 14, 53, 12. Ἰεζεκιήλ, 47, 1 κ.ἐξ. Δανιήλ, 9, 24, 25, 27.

16) Ἠσαΐου, 9, 2, 42, 7. Ματθαίου, 4, 16. Λουκᾶ, 1, 79.

17) Γαλάτας, 4, 4.

18) Ρωμαίους, 11, 13.

19) Ἰωάννου, 3, 16.

20) Ἰωάννου, 3, 1.

21) Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ὁμιλία ΚΖ', § β, MPG., 59, 159.

22) Ρωμαίους, 5, 8.

23) Α' Κορινθίους, 2, 8.

24) Ρωμαίους, 8, 6.

25) Ρωμαίους, 8, 8.

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ ΩΣ ΑΓΙΟΛΟΓΟΣ*

Προσπερνώντας τὸν Ἀγάπιο Λάνδο, ποὺ μεταγλώττισε κατ' ἐπιλογὴν ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον τοὺς ὠραιότερους Βίους τῶν Ἀγίων καὶ ἐξέδωκε στὴν Βενετία, σὲ πέντε τόμους²⁵, πρέπει ν' ἀναφέρουμε τὸν πολὺ Μάξιμο Μαργουίνιο, ἐπίσκοπο Κυθήρων, ὁ ὁποῖος συμπλήρωσε μὲ τὴ σειρά του καὶ μετέφρασε στὴν ἀπλοελληνικὴ τῆς ἐποχῆς του ὅλον τὸν Συναξαριστὴ τοῦ διακόνου Μαυρικίου, καὶ τὸν ἐξέδωκε στὴ Βενετία (τὸ 1607), μὲ τὸν τίτλο Συναξάριον. Ὁ-

Τοῦ κ. Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ

μως, ἀπὸ τὴν ἀρχαιοπρεπὴ καὶ στιλπνὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τοῦ Μαυρικίου, πέσαμε σὲ τέτοιο γλωσσικὸ ἰδίωμα, ποὺ πολλοὶ ἔφθασαν νὰ προτιμοῦν τὸ ἀνθηρό, παρὰ τὶς δυσκολίες του, γλωσσικὸ ἔνδυμα τοῦ Μαυρικίου, καὶ ὄχι τὴ μετάφραση τοῦ Μαργουινίου²⁶.

Ἔτσι ἀκριβῶς εἶχαν τ' ἀγιολογικά μας πράγματα, ὅταν ἦλθε ὁ ἅγιος Νικόδημος νὰ καταπιαστεῖ, κ' ἐκεῖνος μὲ τὴ σειρά του, μὲ τὸ ἔργο τοῦ Συναξαριστοῦ²⁷, καὶ μάλιστα μὲ τὴν πείρα καὶ τὴν ὠριμότητα μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς ποὺ πέρασε στὸ ἀγιώνυμον Ὁρος, τὸν Ἄθω²⁸. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἀναλαμβάνει μιὰ δευτέρη μετάφραση τοῦ Συναξαριστοῦ τοῦ διακόνου Μαυρικίου, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν κοίμησή του, βάζοντας ὅλη τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἀγάπη του καὶ δουλεύοντας κατ' εὐθείαν στὰ ὑπάρχοντα χειρόγραφα τοῦ Ἄθω (κυρίως χφφ τῆς Παντοκράτορος, τοῦ Πρωτάτου, τῆς Διονυσίου καὶ τῆς Κουτλουμουσίου)²⁹. Ὁ ἅγιός μας, παρὰ τὴν ἐγνωσμένη ταπεινώσή του, ἀναγ-

κάζεται νὰ δικαιολογήσει τὴν ἐκ νέου μετάφραση καὶ νὰ θυμηθεῖ τὴν παλαιὰ παροιμία «περιττὸν δις τίκτειν, τὸ τεχθὲν ἅπαξ καλῶς», τονίζοντας πῶς ἐδῶ, ὄχι μονάχα δὲν εἶναι περιττόν, «ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον καὶ χρησίμον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαῖον, τὸ νὰ γεννᾷ τινὰς δὺν φοραῖς ἐκεῖνο, ὅπου δὲν ἐγεννήθη καλῶς τὴν μίαν φοράν»³⁰. Τὴν ἀπόφασή του, παρὰ τὸ γῆρας καὶ τὴν εὐθραυστη ὑγεία του, ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τούτη τὴ μετάφραση καὶ τὴ συμπλήρωση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου, τὴ στηρίζει σὲ τρεῖς κυρίως λόγους: α) Ἡ γλῶσσα τῆς προηγουμένης μεταφράσεως, γιὰ τὴν ὁποῖαν ἐκφράζεται μὲ πολλὴν αὐστηρότητα: «ἡ μετάφρασις αὕτη, δὲν ἡξέυρω διὰ ποῖαν ἀφορμὴν, ἀπέβη τόσον ἀσαφής, καὶ τόσον κακόφραστος καὶ ἀηδής, εἰς τρόπον ὅτι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς, ἀηδιζόμενοι εἰς τὴν ἀσαφή καὶ ἄνοστον φράσιν αὐτῆς, παραιτήσαν μὲν παντελῶς τὴν ταύτης ἀνάγνωσιν, ἀναγινώσκουσι δὲ τὰ ἐν τοῖς Μηναίοις Συναξάρια τῶν καθ' ἡμέραν Ἀγίων, τὰ γεγραμμένα ἑλληνιστί, καὶ μὲ ὅλον ὅπου εἶναι ἄπειροι τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου· ἐπειδὴ καλύτερα καταλαμβάνουν αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸν κεῖμενον, πάρεξ τὴν τοιαύτην μετάφρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ»³¹. β) Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι, ποὺ ἡ μετάφραση τοῦ Μαργουινίου, «ἀγκαλὰ καὶ ἦναι ἔτζι ἀσαφής καὶ ἀηδής», «δις ἐκδοθεῖσα τύποις», ἔχει ἐξαντληθεῖ καὶ δὲν εὐρίσκεται πιά πουθενά. γ) Ὁ τρίτος λόγος εἶναι ἡ παράκληση καὶ ἡ πιεστικὴ ἀπαίτηση τῶν Μοναχῶν καὶ τῶν λαϊκῶν πρὸς τὸν ἅγιο Νικόδημο, νὰ ἐπιχειρήσει τὸ «πολυωφελὲς καὶ μεγαλωφελὲς» ἔργο τῆς μεταφράσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Συναξαριστοῦ, ποὺ ἀποτελοῦσε καθημερινὴ πνευματικὴ τροφή ὄχι μονάχα γιὰ τοὺς Μοναχοὺς καὶ τοὺς Κληρικοὺς ὅλους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ Γένος τῶν Ὁρθοδόξων, ποὺ ἐστέναζε κάτω ἀπὸ τὸν φοβερὸ τουρκικὸ ζυγὸ δουλείας. Στὴν ἀρχὴ δίσταζε καὶ ἀρνήθηκε, βλέποντας τὴν ἀσθένεια τῶν δυνάμεών του καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου. Ὅμως, τὴ πιέσει τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων καὶ «συμβουλὴ καὶ προτροπὴ» τοῦ πρ. Κων/πόλεως Γρηγορίου, δέχθηκε τὰ τὸ ἀναλάβει, «πρὸς κοινὴν ἀπάσης τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὠφέλειαν»: «εἴτα καλάμου καὶ χάρτου ἀψάμενος, καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν φιλοπόνως καὶ μεθ' ὅσης εἶχον τῆς προθυμίας ἐπιμείνας τῷ ἔργῳ, μετέφρασα τοῦτον χάριτι Χριστοῦ, καὶ τῇ βοηθείᾳ καὶ ἀντιλήψει τῶν Ἀγίων ἀπάντων»³². Ὁ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 632 τοῦ ὑπ' ἀρ. 17 τεύχους.

25. Παράδεισος, 1641· Ἐκλογή, 1642· Ἐκλόγιον, 1644· Καλοκαιρινή, 1656 καὶ Νέος Παράδεισος, 1664.

26. (Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης), Μέγας Συναξαριστής..., ὅπ. π. Προβλ. Ε. Γ. Παντελάκη, ὅπ. π. Βασ. Λαοῦδα, «Ὁρθοδοξία» 26, 1951, 311 ἑξ. Charles Astruc, «Κρητικά Χρονικά» Γ', 1949, 211-261. R. Aigrain, L' Hagiographie, Paris 1953, σελ. 79. ΘΗΕ, τ. 8, Ἀθ. 1966, στ. 632-637.

27. Ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς Πατριαρχῶν, τοῦ Συγγραφέως καὶ ἄλλων προσωπικότητων τὸ ἔργο τελείωσε τὸ 1807, ἀλλὰ διάφοροι λόγοι (κυρίως οἰκονομικοὶ) δὲν ἄφησαν νὰ δημοσιευτεῖ παρὰ μονάχα τὸ 1819, δέκα χρόνια μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἁγίου Νικοδήμου (βλ. Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσίου, ὅπ.π., σελ. 299-305).

28. Διὰ μακρῶν περιγράφει ὁ ἀείμνηστος π. Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης τὸν Βίο τοῦ Ἀγίου (βλ. Μέγας Συναξαριστής..., ὅπ. π., τόμος ΙΔ', Ἀθήναι 1950, σελ. 339-357) καί, πρὸ ἀναλυτικὰ καὶ συστηματικὰ, ὁ π. Θεόκλητος Διονυσίου, στὸ μεγάλο ἔργο του γιὰ τὸν ἅγιο Νικόδημο (Ἀθ. 1959, σελ. ις' + 379).

29. Βλ. Συναξαριστής..., τ. Α', σελ. ιε' (β), σημ. 1.

30. Ὁπ.π., σελ. ιδ' (α).

31. Ὁπ.π., σελ. ιε' (α).

32. Ὁπ.π.

ὅσιος Νικόδημος — ὅπως μᾶς λέει ὁ ἀείμνηστος π. Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης — «δὲν περιορίσθη εἰς ἀπλὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπέισακτα ἀπεμάκρυνε, τὰ λελανθασμένα διώρθωσε, τὰ συνεπτυγμένα ἐπλάτυνε, τὰ ἐλλείποντα ἀνεπλήρωσε καὶ τὰ ἀσαφῆ ἐσαφηνίσει· περαιτέρω κατεπλούτισεν αὐτὸν διὰ πλήθους ἐπεξηγηματικῶν ὑποσημειώσεων, ἀγαθῶν οὕτως εἰς φῶς, νέον (ἄρτιον κατὰ πάντα) Συναξαριστὴν, διὰ τὸν ὁποῖον δικαίως ἀγῆρως ἔσται ἡ μνήμη αὐτοῦ»³³. Τὴν κοινὴ εὐγνωμοσύνη τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ἐξέφρασε ὁ Ἱερομόναχος Χριστοφόρος τῆς Κοσιφοῦνισης, μὲ τὸ ἀκόλουθο ἱαμβικὸ ἐπίγραμμα:

Πᾶσαν σύ, Νικόδημε, τὴν Ἐκκλησίαν,
σοφῶς ἔτερπας, τὴν ἄνω τε καὶ κάτω:
τῆς μὲν παριστᾶς καὶ γεραίρων τοὺς Βίους,
τὴν δ' αὖ ἐκείνης πρὸς μίμησιν εὐθύνων.³⁴

Τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του, τὶς προσθήκες, διορθώσεις, συμπληρώσεις καὶ ὅλες τὶς εὐεργετικὲς ἐπεμβάσεις, ποὺ ἔκαμε στὸ κείμενο τοῦ Μαυρικίου, τὶς ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Νικόδημος στὸ προλογικὸ τοῦ σημείωμα «Τοῖς ἐντευξομένοις», ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἰδεῖ λεπτομερῶς³⁵, γιὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀνεκτίμητη προσφορά του στὸ χῶρο τῆς ἀγιολογίας. Παρέλαβε (καὶ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα καὶ ἀπὸ τὰ ἐντυπα) ἕνα πλῆθος σημειώσεων, συνήθως ἀτάκτως συμφορημένων, καὶ μὲ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὸ ζήλο, τὸν κόπο καὶ τὴν ὑπομονή του, μᾶς ἔδωκε μιὰ ὁλόκληρη ἀγιολογικὴ ἐγκυκλοπαιδεία καὶ βιβλιοθήκη, μὲ ἅπειρες προσθήκες καὶ βελτιώσεις, καὶ παραπομπὲς στὰ χειρόγραφα καὶ στὰ ἐντυπα γιὰ συγγενικὰ καὶ παρεμφερῆ θέματα ἢ πρόσωπα! Γι' αὐτὸ καί, μὲ κάποια ἱκανοποίηση, ἀφήνει τὴν πολλὴ χαρὰ του νὰ ἐκφραστῇ, ὅταν ἔφτασε στὸ τέλος τοῦ ἔργου: «Πρὸς τοῦτοις, τὰ ἀσυμβίβαστα — ὅσον τὸ δυνατόν ἡμῖν — συνεβίβάσαμεν· τὰ ἄτακτα ἐρρυθμίσαμεν· τὰ ἀσαφῆ ἐσαφηνίσαμεν· τὰ ἀντιφατικὰ καὶ ἀνάρμοστα συναρμόσαμεν· καὶ ἀπλῶς πᾶσαν τὴν δυνατὴν ἡμῖν ἐπιμέλειαν κατεβάλομεν, εἰς τὸ νὰ φέρωμεν τὴν παρούσαν μετάφρασιν τοῦ Συναξαριστοῦ εἰς κρεῖττον καὶ τελειότεραν τάξιν τε καὶ κατάστασιν»³⁶. Καὶ πρέπει νὰ σημειώσουμε, πῶς, γιὰ τὴν ἐποχὴ του καὶ τὶς συνθήκες ἐργασίας του, παρὰ τὶς ὅποιες στενόκαρδες ἐπιφυλάξεις κάποιων νεωτέρων³⁷, ὁ Συναξαριστὴς τοῦ ἁ-

γίου Νικοδήμου ἦταν ἕνας πραγματικὸς ἄθλος³⁸, ποὺ καὶ σήμερα παραμένει ἀξεπέραστος³⁹.

2. Νέον Μαρτυρολόγιον.

Πορφυρωμένο ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν ἁγίων Νεομαρτύρων εἶναι τὸ β' ἀγιολογικὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, τὸ *Νέον Μαρτυρολόγιον*⁴⁰. Ἡ τεράστια βιβλιογραφία, ποὺ ἀναπτύχθηκε καὶ ἀναπτύσσεται συνεχῶς στὶς μέρες μας γύρω ἀπὸ τοὺς Νεομάρτυρες⁴¹, ἐλπίζουμε πῶς θὰ φωτίσει πολλὰ σκοτεινὰ πλευρὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μὰ καὶ θὰ φέρει στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἄλλες πηγές, ποὺ παραμένουν ἀκόμη ἀνεξερευνήτες, ἰδίως στὶς βιβλιοθήκες τοῦ Ἁγ. Ὁρους⁴². Καὶ ἱ-

38. Τὰ νεώτερα ἔργα τοῦ Κ. Χ. Δουκάκη καὶ τοῦ Βίκτωρος Ματθαίου ἔχουν ἄλλο χαρακτῆρα καὶ δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὸν Συναξαριστὴ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου.

39. Οἱ ὑποσημειώσεις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου ἔχουν μεγάλη σημασία ὄχι μονάχα γιὰ τὴν ἀγιολογία, μὰ καὶ γιὰ τὴ λειτουργική, καὶ τὸ τυπικὸ, καὶ γιὰ τὴν Πατρολογία. Ἐνα παράδειγμα, τυχαῖα παρμένο ἀπὸ τὸν Συναξαριστὴ του, ὅπου στὶς β' Μαρτίου ὑποσημειώνει: «...Ἐν δὲ τοῖς Συναξαριστοῖς τῆς αὐτῆς ἡμέρας (2 Μαρτίου) οὐδὲ γοῦ ἀναφέρεται περὶ τοῦ Ἡσυχίου τούτου, ἀτάκτως πάνυ καὶ ἀηδῶς. Ὅθεν ἡμεῖς, εὐρόντες τὸ Συναξάριον τοῦ Ἁγίου τούτου Ἡσυχίου κατὰ τὴν ι' τοῦ Μαΐου κείμενον, μετεγράψαμεν αὐτὸ εἰς τὴν παρούσαν ἡμέραν, ἵνα μὴ ἄλλοθι μὲν εὐρίσκηται ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ, ἄλλοθι δὲ τὸ Συναξάριον αὐτοῦ» (Νικοδήμου, Συναξαριστής, τ. Β', σελ. 6β', σημ. 2).

40. Στὴν ἐκδοσὴ ποὺ ἐπιμελήθηκε ὁ ὑπογραφομένος (ἔκδ. «Ἀστέρως», Ἀθῆναι 1961), παρασυρμένος ἀπὸ τὸ λάθος τοῦ π. Θεοκλήτου Διονυσιάτου (ἁγ. Νικόδημος Ἀγιορείτης, σελ. 237), ἔγραψα πῶς ἡ α' ἐκδοσὴ τοῦ ΝΜ ἔγινε τὸ 1794, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ: 1799 (βλ. πρόλογος, σελ. 5). Βλ. Γ. Λαδᾶ — Δ. Χατζηρήμου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1796 — 1799, Ἀθῆναι 1973, σελ. 233. Τὸν π. Θεοκλήτη καὶ τὸν ὑποφαινόμενο παρέσυραν οἱ χρονολογίαι ποὺ δίνουν μερικὰ κείμενα (γ' ἐκδ., σελ. 13, σημ. 1, σελ. 218, σημ. 1), τὰ ὁποῖα δίνουν ὡς χρόνον γραφῆς τὸ 1794, ἀλλὰ τὸ βιβλίον δὲν ἐκδόθηκε τῇ μέρᾳ ποὺ γράφτηκε, μὰ πέντε χρόνια μετὰ. Βλ. καὶ Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Γ', Βενετία 1872, σελ. 605, σημ. 1. Πρβλ. καὶ Β. Ψευτογκά, «Μαρτυρολόγια Νεομαρτύρων (συγγραφαί, συλλογὲς καὶ ἐκδόσεις)», ἐν «Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων», Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 99, σημ. 61.

41. Μιὰ σύντομη βιβλιογραφία δίνουμε στὴ μελέτη μας «Ὁσιομαρτύρων ἐγκαλλώπισμα, ἥτοι ὑμναγολογικὰ εἰς τὸν Νεομάρτυρα ἅγιον Θεοφάνη...», Ἀθῆναι 1988, σελ. 5 ἔξ. (ἀνὰτ. «Θεολογίας», τ. ΝΘ', 1988, σελ. 829-879). Πλουσιώτατη βιβλιογραφία βρίσκει κανεὶς στὸ «Λεξικὸν τῶν Νεομαρτύρων» τοῦ ἀείμνηστου Ἱ. Μ. Περαντώνη, τόμ. Α' - Γ', Ἀθ. 1972, καθὼς καὶ στὰ πολυσέλιδα «Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων», ἔκδ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988. Λίγα νεώτερα στοιχεῖα βιβλιογραφικὰ προσθέτει ἡ καλογραμμένη μελέτη τοῦ νέου διδάκτορος θεολογίας Μιχ. Γ. Τρίτου, «Γενικὰ περὶ τῶν Νεομαρτύρων», ἐν «Ἀναδρομή. Τιμητικὸν ἄφιέρωμα εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον πρ. Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρὸν Ἰάκωβον Βαβανάτσον», Μέγαρο 1991, σελ. 415-430.

42. Βλ. Β. Ψευτογκά, ὁπ. π., σελ. 97.

33. Μέγας Συναξαριστής..., τ. Α', ἐκδ. γ', Ἀθ. 1964, σελ. 13.

34. Νικοδήμου, Συναξαριστής..., Α', σελ. θ' (α).

35. Ὁπ.π., σελ. ιε' κ. ἔξ.

36. Ὁπ.π., σελ. ιζ' (α).

37. Βλ. κυρίως τὶς εἰρωνικὲς ἐκφράσεις τοῦ Μ. Γεδεών (Ἀγιοποιήσεις, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 27, 38 καὶ 125) καὶ τοῦ Σ. Εὐστρατιάδου τὶς διορθωτικὲς παρατηρήσεις (Ἀγιολόγιον, ὁπ.π., σελ. ι', ιη' καὶ κ').

σως βοηθήσουν νὰ ἐξαλειφθοῦν ὀριστικὰ οἱ κάποιες ἐπιφυλάξεις πρὸς τὴν ἀξία καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν Νεομαρτύρων — ἰδίως στὴν πνευματικὴ περιοχὴ τοῦ Ἀθῶ⁴³.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἐποχὴ καὶ ὁ κύκλος τῶν Νεομαρτύρων δὲν εἶχε κλείσει ἀκόμη, ὅταν ἔγινε ἡ σύναξις τῶν κειμένων καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ *Νέου Μαρτυρολογίου*, διότι τὸ Γένος βρισκόταν ὑπὸ τὸν βαρὺ ζυγὸ ἀγροίκων καὶ βαρβάρων κατακτητῶν. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἔβλεπε πὼς οἱ ἐξισλαμισμοὶ καὶ οἱ ποικίλοι διωγμοὶ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν συνεχιζόταν, καὶ γι' αὐτὸ βιαζόταν νὰ ἐκδώσει τὸ σῶμα τῶν κειμένων τοῦ Νέου Μαρτυρολογίου, ἐλπίζοντας πὼς θὰ ἐπανέλθει ἀργότερα, μὲ νέα ἔκδοσις, ἢ μὲ συμπλήρωμα, ὅπως τονίζει ὁ ἴδιος στὸν Συναξαριστὴ του⁴⁴. Φαίνεται καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ Προοιμίου τοῦ αὐτοῦ, ὅπου ἀναφέρει τοὺς σκοποὺς τῆς ἐκδόσεως, ποὺ δὲν εἶναι ἄσχετοι μὲ τὴν ὑπαρξὴ «ἀλείπτου» ἢ «ἀλειπτῶν» τῶν Νεομαρτύρων, χωρὶς βέβαια νὰ συνιστᾷ τὴν «εἰσπὶδῃση» στὸ μαρτύριο: «Εἰ δὲ καὶ ἐρωτᾷ τινας, διὰ ποῖα αἰτία εὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ γίνωνται οὗτοι οἱ νέοι Μάρτυρες εἰς τοὺς τωρινούς καιρούς, ἀποκρίνομαι, ὅτι διὰ πέντε τινά: α) διὰ νὰ εἶναι ἀνακαινισμὸς ὅλης τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως· β) διὰ νὰ μένουν ἀναπολόγητοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κρίσεως οἱ ἀλλόπιστοι· γ) διὰ νὰ εἶναι δόξα μὲν καὶ καύχημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἔλεγχος δὲ καὶ κατασχύνῃ

τῶν ἑτεροδόξων· δ) διὰ νὰ εἶναι παράδειγμα ὑπομονῆς εἰς ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ὅπου τυραννοῦνται ὑποκάτω εἰς τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας· ε) δὲ καὶ τελευταῖον, διὰ τὰ εἶναι θάρρος καὶ παρακίνησις εἰς τὸ νὰ μιμηθοῦν διὰ τοῦ ἔργου τὸ μαρτυρικόν τους τέλος, καὶ ὅλοι μὲν οἱ Χριστιανοί, οἱ κατὰ περίστασιν εἰς τὸ μαρτυρῆσαι ἀναγκαζόμενοι· ἐξαιρέτως δὲ καὶ μάλιστα, ὅσοι ἔφθασαν νὰ ἀρνηθοῦν πρότερον τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν»⁴⁵. Ὅλο τὸ βιβλίο τοῦτο δείχνει τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου πρὸς τὸ δοῦλον Γένος, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα πρὸς τοὺς «ἀρνησιθρήσκους, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὴν ἐποχὴν του, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν βασάνων, τῆς ἀγνοίας καὶ τῶν ἄλλων αἰτίων ἐξώμνουν τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὁ ἅγιος Νικόδημος ὑπῆρξεν ἀλείπτης Μαρτύρων, διὰ τῆς κατηχήσεως, τῆς ἐνδυναμώσεως τῆς πίστεως καὶ διαθερμάνσεως τοῦ πόθου πρὸς τὸ μαρτύριον τῶν ἀρνησαμένων τὸν Χριστόν»⁴⁶.

Ὅπως καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου φαίνεται, τὸ βιβλίο ἔχει συλλογέα - συγγραφέα - διορθωτὴ - διασκευαστὴ τὸν ἅγιο Νικόδημο, ἀλλὰ τὰ διάφορα κείμενα ὀφείλονται καὶ σὲ διαφορετικοὺς συγγραφεῖς: «Νέον Μαρτυρολόγιον, ἦτοι Μαρτύρια τῶν νεοφανῶν Μαρτύρων, τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κων/λεως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους μαρτυρησάντων, συνταχθέντα ἐκ διαφόρων Συγγραφέων καὶ μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης διορθωθέντα, ἐν οἷς καὶ ἱκαναὶ Ἀκολουθίαι προσετέθησαν, παρὰ τοῦ ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου»⁴⁷. Ὡς συγγραφεῖς τῶν ἐπωνύμως φερομένων μαρτυρίων, ὁ ἅγιος Νικόδημος ἀναφέρει τοὺς ἀκολουθοῦντες: «Πέτρον τινά, ἱερέα τῆς πόλεως Σοφίας (τῆς Βουλγαρίας· Νικόλαον τὸν Μαλαξόν, Πρωτοπαπᾶν Ναυπλίου· Θεοφάνη τὸν Θεσσαλονίκης· Νικόλαον Κύρκον· Γεώργιον Κορέσιον· Μελέτιον Συρίγον· Ἰωάννην Καρυοφύλλην· κύρ - Βασίλειον τὸν τοῦ Χατζή - Κυριακοῦ· Καισάριον Δαπόντε· Ἱερομόναχον Ἰωακείμ τὸν Πάριον· καὶ τὸν παπα-Ἰωάνη τὸν Καυσοκαλυβίτην. Ὡς ὑμνογράφους τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἅγιο Νικόδημο, μπορούμε νὰ σημειώσουμε: Ἀθανάσιον τὸν Ἰβηρίτην, Νικήταν (κατόπιν, ὡς Νεῖλον, μητροπολίτην Ρόδου), ἱεροδιάκονον Νικηφόρον, Ἐμμανουὴλ τὸν μέγαν ῥήτορα τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ τὸν Μιχαὴλ Εὐμορφόπουλον»⁴⁸.

43. Ἀνεξήγητη παραμένει πάντα ἡ λογοκρατικὴ καὶ εἰρωνικὴ διάθεσις τοῦ Μ. Γεδεὼν ἀπέναντι τῶν Νεομαρτύρων καὶ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου. Βλ. π.χ. στὸ βιβλίο του «Ἀγιοποιήσεις...» τῆς σελ. 33-38 καὶ σελ. 65-70, ὅπου γράφει, μεταξὺ ἄλλων: «Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ περὶ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας δῆθεν μαρτυρησάντων, ὅσους εἰς τὸ μαρτύριον ἐξώθει μοναχικὸς φανατισμὸς, μάλιστα τῶν ἀγιορευτῶν. Ἐμάθομεν ἐκ παίδων καὶ ἡκούσαμεν, ὅτι μειράκια καὶ νεανίσκοι, ἐκ τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν, ἐξώμνουν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἐνεκεν... Ἀλλ' εἶχον τὴν τύχην, νὰ προσέλθωσι πάντες οἱ παρόφρονες αὐτοὶ νέοι εἰς "πνευματικούς" ἀγιορεῖτας ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἐδιδάσκοντο δὲ καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἡ ἀρνήσις τοῦ Χριστοῦ ἐπιβάλλει τὴν δημοσίαν γινομένην μεταμέλειαν, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως θάνατον, μεθ' ὃν ἔρχεται αἰώνια τοῦ προσώπου τοῦ Σωτῆρος ἀπόλαυσις, ἀλλὰ καὶ — τὸ κυριώτερον — ἡ εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων κατάταξις...» (ὅπ. π., σελ. 65).

44. Ἡ σημείωσή του, στὴ μνήμη τοῦ «ἀγίου νέου ὁσιομάρτυρος Παριώνος τοῦ Κρητός, τοῦ ἐν Κων/λει μαρτυρησάντος ἐν ἔτει 1804», φανερώνει καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του, ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιό του νὰ ἐκδώσει τὴ συνέχεια τοῦ Νέου Μαρτυρολογίου του: «Τὸ μαρτύριον τούτου εὐρίσκεται ἀνέκδοτον, ὅπερ ἡ ἐμὴ ἀδυναμία ἐδιόρθωσε, καὶ ἤδη ἐτοιμάζεται διὰ τύπον μετὰ καὶ ἄλλων ἀκόμη νεοφανῶν μαρτύρων, τῶν μετὰ τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον ἀθλησάντων» (βλ. Νικόδημος, Συναξαριστής, τ. Α', γ' ἐκδ., σελ. 56 β', σημ. 1 — τῆς κ' Σεπτεμβρίου). Πρβλ. «Σημείωμα» Ἀθαν. Γ. Μάργαρη, ἐν «Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων», Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 12-13.

45. Βλ. Νικόδημος, Ν. Μαρτυρολόγιον, γ' ἐκδ., σελ. 10.

46. Βλ. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, ὅπ. π., σελ. 236.

47. Στὴν γ' ἐκδοσὴ σημειώνεται, ἀκόμη: «Ἐκδοσις τρίτη, διορθωμένη καὶ ἐκ πλείστων παλαιῶν λαθῶν ἀπηλλαγμένη, ἐπιστάσι Π. Β. Πάσχου» (βλ. σελ. 3).

48. Βλ. γ' ἐκδ., σελ. 6-7. Βλ. καὶ τὴν πλούσια «Βιβλιογραφία εἰς Ἀκολουθίας Νεομαρτύρων» ὑπὸ Γ. Χ. Χρυσόστομου, ἐν «Πρακτικά...», Θεσ/κη 1988, σελ. 567-588.

Άπό τις ὡς τὰ τώρα ἔρευνες φαίνεται, πὼς ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἔκδοσι τοῦ Νέου Μαρτυρολογίου τοῦ ἁγίου Νικοδήμου στηρίχθηκε κυρίως στὶς ἀκόλουθες συλλογές - κώδικες (τοῦ 17 αἰῶνος):

α) ἡ κύρια πηγὴ τοῦ ὑπολογίζεται πὼς εἶναι τὰ 30 Μαρτύρια Νεομαρτύρων, γραμμένα ἀπὸ τὸν παπα-Ίωνᾶ τὸν Καυσοκαλυβίτη⁴⁹, καὶ σωζόμενα στὸν ὑπ' ἀριθμὸν 199 κώδικα τῶν Καυσοκαλυβίων (κώδ. 2 τῆς καλύβης τοῦ ὁσίου Ἀκακίου τοῦ Νέου)⁵⁰.

β) ὁ ὑπ' ἀριθ. 25 κώδικας τῆς Ἱ. Μονῆς Ξενοφώντος (= Ἀθωνικός, 727), καὶ

γ) ὁ ὑπ' ἀριθ. 129 τῆς Ἱ. Μ. Ἐσφιγμένου (= Ἀθωνικός 2142). Οἱ δυὸ ἀνώνυμες συλλογές δὲν ὑπερβαίνουν σὲ κείμενα-λήμματα τῇ συλλογῇ τοῦ παπα-Ίωνᾶ⁵¹.

Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ κατανυκτικὸ ὄφος τῶν κειμένων δείχνουν, πὼς ἔχουν περάσει ἀπὸ τὸ πνευματικὸ καὶ καθαρὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν συγγραφῇ ἀπὸ ἄλλο χέρι. Καθὼς εἶναι γραμμένα μὲ τὸ νωπὸ καὶ ξεστὸ ἀκόμη αἷμα τῶν Νεομαρτύρων φανερώνουν, μαζὶ μὲ τὴν ὁμολογιακὴ θεολογία τους, κι ἓναν ἔντονο ἀντιρρητικὸ ἢ καὶ πολεμικὸ χαρακτήρα, προβάλλοντας τὰ βασικὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας μας⁵². Συχνὰ ἔχουμε ἀντιπαράθεση τῆς Τριαδικῆς Θεολογίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν μονοπρόσωπη-μονοθεΐα τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ δογματικὴ θεολογία δὲν διακρίνεται γιὰ τὴν ἰδιαίτερη λεπτότητα στὴν ὁρολογία, ἐνῶ στὴν κατηγορία τῶν ὁσιομαρτύρων - νεομαρτύρων κάνει τὴν παρουσία της καὶ ἡ ἡσυχαστικὴ θεολογία, μὲ τὸ ἄκτιστο φῶς καὶ τὴ θεία χάρη νὰ περισκεπάζει καὶ νὰ δοξάζει τ' ἄξια τέκνα τοῦ Θεοῦ, ποὺ παραδίδονται στὸ μαρτύριο⁵³. Φυσικά, λείπει ἀκόμη μιὰ συνθετικὴ καὶ συστηματικὴ ἐργασία, ποὺ θὰ στηριζόταν σὲ μιὰ κριτικὴ ἔκδοσι τοῦ Νέου Μαρτυρολογίου, καὶ θὰ μᾶς παρουσίαζε σὲ ὅλο τὸ βάθος καὶ σ' ὅλη τὴν ἔκτασι τὴν προσωπικὴ συμβολὴ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, χωρὶς ἀδικαιολόγητα ἐγκώμια καὶ θριαμβολογίες, ἀλλὰ καὶ δίχως ψυχρότητα καὶ ἀρνητικὴ διάθεσι, ὅπως τοῦ Γεδεών⁵⁴ ἢ τοῦ Κουρίλα, ὁ ὁποῖος κατηγορεῖ τὸν ἅγιο Νικόδημο, ὅτι «ἐξωβέλιξε πᾶν ἱστορικὸν στοιχεῖον ὅ-

ταν συνέτασσε τὰς περιλήψεις τῶν λογίων τούτων»⁵⁵. Ἡ κριτικὴ ἔκδοσι θὰ λύσει πολλὰ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ προβλήματα, ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπάρχουν, ὅταν ἔχουμε πολλοὺς συγγραφεῖς καὶ πολλὰς μεταφράσεις - διασκευές. Αὐτὸ προϋποθέτει, βέβαια, τὴν εὕρεσι τῶν πρωτοτύπων κειμένων καὶ τὴν κριτικὴ - συγκριτικὴ τους ἔρευνα μὲ τὰ κείμενα τοῦ Νέου Μαρτυρολογίου, ποὺ εἶναι μεταφρασμένα ἢ διασκευασμένα ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον καὶ κατανυκτικώτερον. (Συνεχίζεται)

55. βλ. Εὐλογ. Κουρίλα, Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ (Ἀθωνίται, τόμ. Α'), Θεσ/νίκη 1929, σελ. 72. Πρβλ. Βασ. Ψευτογκᾶ, ὅπ. π., σελ. 86.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τὸ βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἔχει καὶ τὴν ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ τῶν βιβλίων:

* ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ περὶ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ, μὲ στόχασες πνευματικαῖς καὶ κατάνυξις εἰς κάθε κεφάλαιον. Προνοία τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν Σεργίου.

* Η ΖΩΗ ΕΚ ΤΑΦΩΝ. Αὐθεντικὲς μαρτυρίες τῆς θαυμαστῆς φανερώσεως τῶν ἁγίων Ραφαήλ, Νικολάου καὶ Εἰρήνης. Τοῦ Μητροπ. Γουμενίσσης Δημητρίου.

* ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΛΗΞΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ, ἢ πὼς οἱ ἐξελικτικοὶ ἐλίσσονται γιὰ νὰ πείσουν ὅτι τὰ εἶδη ἐξελίσσονται. Τοῦ Γιάννη Κωστόφ, φυσικοῦ.

* ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΙΧΗ: ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ Α' Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ. Τοῦ διατελ. Καθηγητοῦ Ἀθαν. Δεληκωστοπούλου.

* ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ, Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ. Τοῦ ἰδίου.

* Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΙΕΡΩΣΥΝΗ (ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως τῶν δέκα πρώτων αἰώνων μ.Χ.). Τοῦ ἐπισκόπου Κατάνης Ἰακώβου (Πηλῆλη).

* Ο ΘΕΟΣ (κατὰ τὴν Φιλοσοφίαν, τὴν Ἀγ. Γραφὴν καὶ τὴν Χριστιανικὴν Θεολογίαν). Τοῦ ἰδίου.

* Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ (Φύσις καὶ σημασία, Ἱστορία καὶ Φιλολογία, Θεολογία καὶ Ἑσχατολογία, Φιλοσοφία καὶ Ἠθική, Κανονικότης καὶ περιγραφή περιεχομένων). Τοῦ ἰδίου.

* Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ. Τοῦ ἰδίου.

* ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ. Τοῦ ἰδίου.

* «ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΒΛΑΣΙΟΥ ΤΣΟΤΣΩΝΗ. Ἀγιογραφίες - Ψηφιδωτὰ - Εἰκόνες. (Λεύκωμα, σὲ πολυτελὴ ἔκδοσι).

49. βλ. Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς..., σελ. 374 (ὅπου ἀναφέρεται ὡς συγγραφεὺς, ἐπιλογεὺς καὶ μεταφραστὴς τῶν ἐν λόγῳ κειμένων).

50. Βασ. Ψευτογκᾶ, ὅπ. π., σελ. 98.

51. Βασ. Ψευτογκᾶ, ὅπ. π., σελ. 99.

52. βλ. Ἀντωνίου Παπαδοπούλου, «Θεολογία ἀρχαίων καὶ νέων Μαρτυρολογίων», ἐν «Πρακτικά...», Θεσ/νίκη 1988, σελ. 107 ἐξ.

53. Βασ. Ψευτογκᾶ, ὅπ. π., σελ. 92-93.

54. βλ. πιδό πάνω, ὑποσ. ἀριθ. 43.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΑΠΟ ΕΝΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ*

Στην κορυφή σὰν παρατηρητήριο σώζεται τὸ σπίτι τῆς οἰκογένειας Φωστηροπούλου. Λίγα μέτρα παρὰ πέρα περήφανο στέκεται τὸ καθολικό, μέσα στὰ χαλάσματα τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων, τῆς γυναικείας Μονῆς τοῦ Προδρόμου.

Συναισθηματικὰ φορτισμένοι ἀλλὰ καὶ ἐξαντλημέ-

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΠΑΥΛΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΝ
Ἡγουμένου Ἱ. Μονῆς Παναγίας Σουμελά

νοι σωματικά, ἐπιστρέψαμε ἀργὰ τὸ βράδυ στὴν Τραπεζούντα.

5 Ἰουνίου 1993

Ἐπισφράγισμα τοῦ προσκυνήματός μας ἦταν ἡ ἐπίσκεψη στὸν ἱερὸ οἶκο τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων, στὸ πάνσεπτο ἱερὸ κέντρο τοῦ Φαναρίου, στὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν Κωνσταντινούπολη.

Στὸ πατριαρχικὸ Γραφεῖο, παρὰ τὸν μεγάλο φόρο τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων του, μᾶς ἐδέχθη μὲ ξεχωριστὴ εὐγένεια καὶ ἀγάπη, ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος. Στὸ σπινθηροβόλο βλέμμα του τὸ διανθισμένο μὲ τὴν γλυκύτητα ποὺ τὸ διακρίνει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγωνία γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας ποὺ καλεῖται νὰ μεταφέρει στὸν κόσμο τὴν ἀνόθευτη μαρτυρία τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ διαφύλαξε, διακρίναμε τὴν μεγάλη πίστη τοῦ Πατριάρχου μας καὶ τὴν εὐλαβὴ προσήλωσή του στὶς παραδόσεις τοῦ γένους.

Μὲ ιδιαίτερη συγκίνηση ἀναφέρθηκε στὴν παλαιά καὶ ἱστορικὴ μονὴ τῆς Παναγίας Σουμελά καὶ μᾶς ἐτόνισε ὅτι διατηρεῖ ζωνρὴ τὴν ἀνάμνηση τῆς πρὸ ἐτῶν ἐπισκέψεώς του ἐκεῖ. Μὲ ιδιαίτερη ἀγάπη ἐμνημόνευσε καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι Παναγία Σουμελά, ἐπευλογώντας τὸ πλούσιο ἔργο της. Πρὸ μηνῶν ὁ Παναγιώτατος τιμώντας αὐτὸ τὸ ἔργο ἀπένειμε στὸ πρόεδρό της κ. Παναγιώτη Τανιμανίδη τὸ ὄφρικο τοῦ «Ἀρχοντος Διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας».

Μὲ θέρμη μίλησε καὶ γιὰ τὸν ποντιακὸ ἑλληνισμό, ποὺ ἀποτελεῖ σημαντικὴ μερίδα τοῦ πομνίου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, τῶν ἐπαρχιῶν του στὸ ἐξωτερικόν. Ἀσπαζόμενοι τὴν Δεξιά του, εἶχαμε τὴν αἴσθηση καὶ

τὴν βεβαιότητα, ὅτι ὁ σεπτὸς Πατριάρχης μας καὶ οἱ περὶ αὐτόν, φρυκτωροῦν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ γένους. Αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι ὡς ἄλλοι ἀτλαντες βαστάζουν τὴν παρακαταθήκη τῆς πίστεως καὶ τῶν παραδόσεων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἀλησμόνητου Πόντου μας.

Ἐνδόμυχα ἀναπέμφθηκε κοινὴ ἀπὸ ὅλους μας προσευχή, πρὸς τὴν προστάτιδα καὶ φρουρὸ τῆς Πόλεως, νὰ χαρίζῃ ἔτη μήκιστα ἐν ὑγείᾳ στὸν διάδοχο τοῦ πρωτοκλήτου Ἀποστόλου Ἀνδρέα, καὶ νὰ ἀξιῶσιν τὸν ποντιακὸν κόσμον νὰ τὸν δεῖ λειτουργὸ καὶ στὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας Σουμελά μὲ τὴν εὐκαιρία ἀνάλογων ἐκδηλώσεων, ὅπως αὐτῶν ποὺ μὲ ἐπιτυχία διοργανώνονται κάθε χρόνο στὰ Μύρα.

Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ 15ήμερό προσκυνήμά μας στὴ γῆ τῶν πατέρων μας, νιώθαμε συγκινημένοι καὶ προνομιούχοι. Γιὰ μᾶς ἦταν μιὰ ξεχωριστὴ ἐμπειρία. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς προσκυνητὲς θέλουμε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ ξαναπάμε.

Ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς ἀνατολῆς, εἶχε ὁ καθένας μας τὴν προσωπικὴ του συνάντηση μὲ τὶς ρίζες του. Ρίζες βαθειές, ποὺ μὲ ἄκρα εὐλάβεια διατηρεῖ ὁ ὅπου γῆς ποντιακὸς ἑλληνισμός. Γαντζωμένοι γύρω ἀπὸ τὰ ἀνιστορηθέντα μοναστήρια μας στὴν Ἑλλάδα, θὰ φρουροῦμε καὶ θὰ μεταλαμπαδεύουμε αὐτὲς μνήμες στοὺς ἐπιγιννομένους.

Ὅσα ἔγραψα πτωχὰ καὶ πενιχρά, ὥς εἶναι εἰς μνημόσυνο αἰώνιο τῶν πατέρων μας καὶ ἓνα μικρὸ λιθαράκι στὸ οἰκοδόμημα τοῦ σύγχρονου ποντιακοῦ ἑλληνισμοῦ ποὺ μὲ ζέση καὶ θέληση, συνεχίζει τὴν πορεία του μέσα στὴν ἱστορία, καταθέτοντας τὴν μαρτυρία του στὸν σύγχρονον κόσμον. Χαμένες πατρίδες δὲν ὑπάρχουν. Χαμένες γίνονται μόνο ὅταν ἡ ἐθνικὴ μνήμη χάνεται καὶ τοῦτο δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ γίνη γιὰτὶ ὁ ποντιακὸς ἑλληνισμός καὶ μνήμη ἔχει καὶ τὰ μέσα διαθέτει γιὰ τὴν διατήρηση τῶν ὁσίων καὶ ἱερῶν του παραδόσεων.

Προπαντὸς ὁμως διαθέτει τὸ ποντιακὸν του πείσμα, ἐνάντια σὲ κάθε λογῆς ἐπέμβαση ποὺ θὰ προσπαθήσῃ, ἢ θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ καταργήσῃ τὴν μνήμη τοῦ ἔθνους. Ὁ ἑλληνισμός πάντως σ' αὐτὴ τὴν πάλη, πολυχρόνια δοκιμάσθηκε καὶ πάντοτε βγήκε νικητὴς.

(Τέλος)

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 639 τοῦ ὑπ' ἀρ. 17 τεύχους.

ΟΙ ΙΑΜΒΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ*

Ἀρχὴ καὶ ρίζα τῆς ἐν Χριστῷ Οἰκονομίας εἶναι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ Χριστούγεννα, ἡ ἐορτὴ δηλαδὴ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀποτελοῦν κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο τὴν «μητρόπολιν πασῶν τῶν ἐορτῶν» (Ὁμιλ. εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον 3, PG 48, 752).

Μέχρι τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰώνα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς συνεόρταζε τὴ γέννησι καὶ βάπτισι τοῦ

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΣΥΜΕΩΝ Π. ΚΟΥΤΣΑ

Χριστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τὰ Ἐπιφάνεια τὴν ἴδια ἡμέρα, στίς 6 Ἰανουαρίου. Τὰ Χριστούγεννα ὡς ἰδιαίτερη ἐορτὴ, ἐορταζόμενη στίς 25 Δεκεμβρίου, εἰσήχθη στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ Δύση περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰώνα.

Ἡ μεγάλη σημασία πού ἀπέκτησε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ ἐορτὴ τῶν Χριστουγέννων στὴ συνειδησι τῆς Ἐκκλησίας, συντέλεσε καὶ στὴν καθιέρωσι τῆς πρὸ τῶν Χριστουγέννων νηστείας, μὲ τὴν ὁποία οἱ πιστοὶ προετοιμαζόμαστε γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς μεγάλης Δεσποτικῆς ἐορτῆς. Ἡ περίοδος αὐτῆς τῆς νηστείας ἀρχίζει στίς 15 Νοεμβρίου.

Ὁ ὁρθρος τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων περιλαμβάνει δύο κανόνες: ἓναν περὶ πὺν συνέθεσε ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Μαίουμά καὶ ἓναν ἱαμβικὸ πὺν ἀποτελεῖ ποίημα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Καὶ οἱ δύο ψάλλονται στὸν α' ἤχο.

Οἱ Καταβασίαι τῶν Χριστουγέννων «Χριστὸς γεννᾶται...», πὺν προέρχονται ἀπὸ τὸν περὶ κανόνα τοῦ ἱ. Κοσμά, ψάλλονται ἀπὸ τίς 21 Νοεμβρίου μέχρι καὶ τίς 24 Δεκεμβρίου. Τὴν 25ῃ Δεκεμβρίου, ἡμέρα τῆς ἐορτῆς — ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀπόδοσι τῆς ἐορτῆς, 31 Δεκεμβρίου —, οἱ καταβασίαι εἶναι διπλές: αὐτὲς δηλαδὴ τοῦ περὶ κανόνος καὶ οἱ ἱαμβικὲς «Ἔσωσε λαόν...» Ἀπὸ τὴν 26ῃ μέχρι καὶ τὴν 30ῃ Δεκεμβρίου ψάλλονται μόνο οἱ ἱαμβικὲς.

Ὡδὴ α'.

**Ἔσωσε λαὸν θαυματοργῶν Δεσπότης,
Υἱὸν θαλάσσης κύμα χερσώσας πάλαι·
Ἐκὼν δὲ τεχθεὶς ἐκ Κόρης, τρίβον βατὴν
Πόλου τίθησιν ἡμῖν, ὃν κατ' οὐσίαν
Ἴσον τε Πατρὶ καὶ βροτοῖς δοξάζομεν.**

* Προδημοσίευσις ἀπὸ τὸ βιβλίον «Οἱ ΚΑΤΑΒΑΣΙΕΣ τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἐορτῶν» — κείμενο, μετάφρασις, σχόλια —, πὺν θὰ ἐκδοθεῖ προσεχῶς.

Ὁ Κύριος παλιὰ ἔσωσε θαυματοργικὰ τὸ λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ, κάνοντας ξηρὰ τὸ ὕγρὸ κύμα τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας. Καὶ τώρα πὺν γεννήθηκε θεληματικὰ ἀπὸ τὴν Παρθένο Κόρη, κατέστησε βατὸ γιὰ ὅλους μας τὸ δρόμο πὺν ὀδηγεῖ στὸν οὐρανό. Αὐτὸν δοξάζουμε κι ἐμεῖς ὡς ἴσον κατὰ τὴν οὐσία μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ μὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

Ὅχι μόνο ἡ οὐσία ἀλλὰ καὶ ἡ βούλησι καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι κοινὲς μεταξὺ τῶν τριῶν θείων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. «Μία γὰρ καὶ ὁμοία», γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, «ἡ ἐνέργεια Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, μία ἰσχὺς, καὶ μία δύναμις, μία θέλησις, μία γνώμη. Ὅσα γὰρ ἂν πράττει ὁ Πατὴρ, ἀχώριστός ἐστι καὶ συμπράκτωρ καὶ ὁ Υἱός· καὶ ὅσα ἂν ἐπιτελῇ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα συνεργεῖ πάντως ἀδιαιρέτως ὁ Πατὴρ· οὐδὲ γὰρ ὁ Υἱὸς δίχα Πατρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ καθ' ἑαυτὸν ποιεῖ τι, οὐδὲ ὁ Πατὴρ πάντως χωρὶς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, οὔτε πάλιν τὸ Πνεῦμα ἄνευ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἐργάζεται τι» (Περὶ τοῦ τί ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν, PG 44, 1344AB).

Μὲ βάση, λοιπόν, τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τῆς πίστεως ὁ ἱ. Δαμασκηνός, ἀναφερόμενος στὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησίν Του, ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ ἴδιος καὶ παλαιότερα ἔσωσε τὸν περιούσιον λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ Φαραώ. Μὲ ποῖο τρόπο; Μετατρέποντας θαυματοργικὰ διὰ τοῦ πιστοῦ δούλου Του, τοῦ προφήτου Μωυσή, τὰ ὕγρὰ κύματα τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας σὲ χέρσα (=ξηρὰ) γῆ, ἔτσι ὥστε νὰ μπορέσουν οἱ Ἰσραηλίτες νὰ τὴν διαβοῦν καὶ νὰ διασωθοῦν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους πὺν τοὺς κατεδίωκαν.

Μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν Του καὶ τὴν ἐκούσια γέννησίν Του ἀπὸ τὴν παρθένο Μαρία, τὴν κεχαριτωμένη Κόρη τῆς Ναζαρέτ, ὁ Κύριος ἐπετέλεσε ἓνα ἀνάλογο, πλὴν ὅμως ἀσυγκρίτως μεγαλύτερο θαῦμα: ἄνοιξε καὶ κατέστησε βατὸ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ δρόμο πὺν ὀδηγεῖ στὸν οὐρανό, δηλαδὴ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἓναν δρόμο πὺν εἶχε κλείσει καὶ κάνει ἀδιάβατο ἡ πτώσι τῶν πρωτοπλάστων.

Τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, λοιπόν, πὺν ἐπετέλεσε τίς μέγιστες αὐτὲς θαυματοργίαις, ἐμεῖς πὺν πιστέψαμε σ' Αὐτὸν Τὸν δοξάζουμε ὡς «ἴσον τε Πατρὶ καὶ βροτοῖς» ἴσον μὲ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴ φύσι τῆς Θεότητος καὶ ἴσον μὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴ φύσι τῆς ἀνθρωπότητος. Γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Τέλειον δὲ

Θεὸν ὁμολογοῦντες τὸν αὐτὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον φαινομεν τὸν αὐτὸν πάντα ἔχειν, ὅσα ὁ Πατὴρ, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ πάντα ἔχειν, ὅσα ὁ Ἀδὰμ ὁ πρῶτος, δίχα μόνως τῆς ἁμαρτίας» (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθοδόξου πίστεως 57, ἔκδ. Kotter, σ. 136).

Ὡδὴ γ'.

**Νεῦσον πρὸς ὕμνους οἰκετῶν, εὐεργέτα,
Ἐχθροῦ ταπεινῶν τὴν ἐπηρμένην ὀφρύν·
Φέρων τε, παντεπόπτα, τῆς ἁμαρτίας
Ὑπερθεν ἀκλόνητον ἐστηρικμένους,
Μάκαρ, μελωδοὺς τῇ βάσει τῆς πίστεως.**

Κύριε, ὁ εὐεργέτης, ὁ παντεπόπτης τῆς ζωῆς μας καὶ ὁ ἀληθινὰ μακάριος, κάνε δεκτοὺς τοὺς ὕμνους τῶν δούλων Σου. Ταπεινώσε τὸ ὑπερήφανο φρύδι τοῦ ἐχθροῦ μας διαβόλου καὶ ὁδήγησε ἐμᾶς τοὺς ὕμνητές Σου πάνω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, στηρίζοντάς μας ἀκλόνητα πάνω στὸ θεμέλιο τῆς πίστεως.

Ὁ παρὼν εἰρμὸς ἀποτελεῖ ἱκεσία πρὸς τὸν ὁμολογούμενον Κύριο· ἱκεσία ὅμως πρὸς τὸν ὁμολογούμενον Κύριο ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς — τὴν προσευχόμενη Ἐκκλησία —, γι' αὐτὸ καὶ διατυπώνεται σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ.

Ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀποκαλεῖται «εὐεργέτης», «παντεπόπτης» καὶ «μάκαρ». Εὐεργέτης διότι ἡ σωτηρία πρὸς τὸν ὁμολογούμενον Κύριο ἐργάζεται διὰ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ Του ἔργου στὸ ἀνθρώπινο γένος ἀποτελεῖ τὴν πλέον μεγάλη εὐεργεσία — «ἡ γενομένη ἐκ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσία» κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιο (Κατὰ Ἀρειανῶν λόγ. 1, 64, ΒΕΠΕΣ 30, 177). Παντεπόπτης διότι ὡς Θεὸς βλέπει καὶ ἐποπτεύει τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ αὐτὰ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν μας· «ἐγὼ Κύριος ἐτάζων καρδίας καὶ δοκιμάζων νεφροὺς» γράφει ὁ προφήτης Ἱερεμίας (17,10) ἢ, ὅπως διδάσκει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «πάντα γυμνὰ καὶ τετραχλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ» (Ἐβρ. 4,13). Καὶ μάκαρ — μακάριος δηλαδή —, διότι, ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, μόνον ὁ Τριαδικὸς Θεὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν καὶ κατ' οὐσίαν μακάριος· «μακάριόν ἐστιν ὁ κυρίως τε καὶ πρῶτως λέγεται ἡ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα φύσις· τὸ δὲ ἐν ἀνθρώποις μακάριον τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος ποσὸς γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται» (Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν 1, 1, ΒΕΠΕΣ 66, 12).

Ὁ ποιητὴς ζητᾷ ἀπὸ τὸν «εὐεργέτη» Κύριο νὰ ἐπινεύσει καὶ νὰ ἀκούσει μὲ εὐμένεια τοὺς ὕμνους πρὸς Τοῦ προσφέρουν οἱ δούλοι καὶ ὕμνητές Του. Μὲ ποιὸ τρόπο θὰ μπορούσε νὰ δείξει αὐτῇ τὴν ἀνταπόκρισίν Του ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἱ. ὕμνωδοῦ; Πρῶτον ταπεινώνοντας «τὴν ἐπηρμένην ὀφρύν», τὴν ἀλαζονείαν δηλαδή τοῦ ἐχθροῦ τῶν χριστιανῶν

διαβόλου. Καὶ δεύτερον ἀναδεικνύοντας τοὺς ὕμνωδους Του νικητὲς τῆς ἁμαρτίας, ἐνισχύοντάς τους παρὰ τὴν ἀλλοτρίαν, ἔτσι ὥστε νὰ παραμένουν στηρικμένοι ἀκλόνητα πάνω στὸ θεμέλιο τῆς πίστεως. Καὶ τέτοιο ἀμετακίνητο καὶ ἀσειστο θεμέλιο πάνω στὸ ὁποῖο στηρίζεται ἡ πίστις καὶ ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν εἶναι, ὅπως διδάσκει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός (Α' Κορ. 3, 11).

Ὡδὴ δ'.

**Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι
Ἰδεῖν ἀφράστως ἀξιώθεις τὸν τύπον
Νέον βρέφος γὰρ ἐξ ὄρου τῆς Παρθένου
Ἐξῆλθε λαὸν εἰς ἀνάπλασιν Λόγος.**

Ὁ προφήτης Ἀββακούμ πρὸς τὸν Κύριο ἀξιώθηκε νὰ δεῖ μὲ ἄρρητο τρόπο τὸν τύπο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, προαναγγέλλει ψάλλοντας τὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διότι ἀπὸ τὴν Παρθένον τὴν ὁποία προεικόνιζε τὸ ὄρος βγῆκε ὡς νεογέννητο βρέφος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γιὰ ν' ἀναπλάσει τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ «τύπος» πρὸς τὸν ἀξιώθηκε νὰ δεῖ κατὰ τρόπο ἄρρητο ὁ προφήτης Ἀββακούμ καὶ τὸν ὁποῖο «ᾄδει» — ἐξυμνεῖ δηλαδή — στὴν «προσευχή» του (τὴν τέταρτη βιβλικὴ ὠδή), εἶναι μία ἀπὸ τὶς παλαιοδιαθηκικὲς προεικονίσεις τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως· «Ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαμὰν ἤξει, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρου κατασκίου δασέος» (Ἀββ. 3, 3).

Ὁρος δασώδες καὶ βαθύσκιο εἶναι ἡ παρθένος Μαρία ἀπὸ τὴν ὁποία ὡς νεογέννητο βρέφος ἐξῆλθε ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ αὐτὸ οἱ Πατέρες θέλουν νὰ ἐξάρουν τὶς πολλὰς ἀρετὰς τῆς Παρθένου. Ὅπως δηλαδή τὸ δασωμένο καὶ βαθύσκιο βουνὸ καλύπτεται ἀπὸ ἀναρίθμητο πλῆθος δένδρων, ἔτσι καὶ ἡ Παναγία εἶναι στολισμένη ἀπὸ τὶς διάφορες ἀρετὰς καὶ τὶς χάριτες τοῦ Θεοῦ· εἶναι κατὰ τὸν ἱ. Δαμασκηνὸ «ὄρος ἀρεταῖς κατάσκιον».

Ὁ Κύριος «ἐξῆλθε ἐξ ὄρου τῆς Παρθένου» ὡς νεογέννητο βρέφος «εἰς ἀνάπλασιν λαῶν». Ἀνάπλασις, ἀνακαίνισις, ἀναγέννησις, ἀναστοιχείωσις εἶναι συναφεῖς θεολογικοὶ ὅροι τοὺς ὁποίους συναντοῦμε τόσο στὴν Καινὴ Διαθήκην ὅσο καὶ σὲ πολλοὺς Πατέρες, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκφράζεται τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀναγέννησιν ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ Κύριος προσλαμβάνοντας τὴν ἀνθρώπιν φύσιν — ἡ ὁποία ἐνώθη μετὰ τὴν θείαν φύσιν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου — τὴν θεράπευσε καὶ τὴν ἔπλασε ἐκ νέου, ἀναδεικνύοντας ἔτσι ὅλους ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς πιστεύσαμε καὶ βαπτιστήκαμε καινούργια δημιουργήματα, ὑπάρξεις ἀναγεννημένες. «Ὁ ἐπὶ πάντων Θεός», διδάσκει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος,

«ἐλήλυθεν ἐπὶ γῆς διὰ τῆς σωματικῆς παρουσίας αὐτοῦ τοῦ ἀναπλάσαι καὶ ἀνακαινίσει τὸν ἄνθρωπον». Στὸν ἴδιο λόγο του μᾶς διευκρινίζει σὲ τί ἀκριβῶς συνίσταται τὸ μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ ἀναπλάσεώς μας: «Ὡσπερ γὰρ ἐκ τῆς ἐκείνου (τοῦ Ἀδὰμ) πλευρᾶς τὴν γυναῖκα ἐποίησε, οὕτω ἐκ τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου σάρκα δανεισάμενος καὶ ἀναλαβὼν ἄνευ σπορᾶς ὁμοίως ἐγεννήθη τῷ πρωτοπλάστῳ, ἵνα καθάπερ ἐκεῖνος διὰ τῆς παραβάσεως ἀρχὴ τῆς ἐν φθορᾷ καὶ θανάτῳ γενέσεως ἡμῶν ἐχρημάτισεν, οὕτως ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς διὰ τῆς ἐκπληρώσεως ἀπάσης δικαιοσύνης ἀπαρχὴ τῆς ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀναπλάσεως καὶ ἀθανασίας ἡμῶν γένηται» (Ἡθικὸς 1, 3, SC 122, 198, 196).

Ὡδὴ ε΄.

*Ἐκ νυκτὸς ἔργων ἐσκοτισμένοις πλάνης
Ίλασμον ἡμῖν, Χριστέ, τοῖς ἐργηγόρωσ
Νῦν σοι τελούσιν ὕμνον ὡς Εὐεργέτη,
Ἐλθοῖς πορίζων εὐχερῇ τε τὴν τρίβον,
Καθ' ἣν ἀνατρέχοντες εὐροῖμεν κλέος.*

Σ' ἐμᾶς, Χριστέ, ποὺ παλιὰ εἶχαμε σκοπισθεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν σκοτεινῶν ἔργων καὶ τώρα ὕμνοῦμε μὲ πνευματικὴ ἐργήγορση Ἐσένα ὡς εὐεργέτη, ἔλα νὰ μᾶς προσφέρεις συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ νὰ κάνεις εὐκολοπερπάτητο τὸ δρόμο, τὸν ὁποῖο ἂν ἀκολουθοῦμε θὰ βροῦμε τὴν αἰώνια δόξα.

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον, οἱ ἄνθρωποι ζούσαμε στὰ σκοτάδια τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀγνώστιας· εἴμασταν, καθὼς γράφει ὁ ἀπόστολος Πέτρος «ἐν πλάνῃ ἀναστρεφόμενοι» (Β' Πέτρ. 2, 18). Καὶ τὰ ἔργα μας, «ἔργα νυκτὸς» κατὰ τὸν ὕμνογράφο ἢ «ἔργα τοῦ σκότους» κατὰ τὸν Ἀπόστολο (Ρωμ. 13, 12· Ἐφ. 5, 11), συνέτειναν στὸ σκοτισμὸ τοῦ νοῦ καὶ τὴν υποδούλωσή μας στὸν πονηρὸ ποὺ εἶναι «ὁ πλάνων τὴν οἰκουμένην ὅλην» (Ἀποκ. 12, 9).

«Ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους ἐρρύσατο ἡμᾶς» ὁ Θεὸς «καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἀφρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν» μας (Κολ. 1, 13-14). Τὸ ἔργο τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συνιστᾷ τὴ μεγαλύτερη, τὴν κορυφαία εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν εὐεργέτης μας. Γι' αὐτὸ κι ἐμεῖς ποὺ γίναμε ἀποδέκτες αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας ὕμνοῦμε καὶ δοξάζουμε τὸν Χριστὸ «ὡς Εὐεργέτην». Καὶ Τὸν ὕμνοῦμε κατὰ τὸν ποιητὴ «ἐργηγόρωσ», ποὺ σημαίνει μὲ πνευματικὴ ἐργήγορση καὶ ἐσωτερικὴ ἐπαγρύπνηση.

Ὁ ὕμνος ποὺ ἀπευθύνουμε πρὸς τὸν ἐνανθρωπήσαντα Κύριο καὶ εὐεργέτη τοῦ γένους μας περιλαμβάνει καὶ τὸ ὀλοκάρδιο αἶτημα νὰ ἔλθει κοντὰ μας·

στὶς καρδιὲς καὶ στὴ ζωὴ μας. Καὶ νὰ ἔλθει γιὰ νὰ μᾶς χαρίσει πρῶτον «τὸν ἴλασμόν», τὴ συγχώρηση δηλαδὴ τῶν ἁμαρτιῶν μας, καὶ δεύτερον νὰ καταστήσει «εὐχερῇ τὴν τρίβον», ποὺ σημαίνει εὐκολοπερπάτητο τὸ δρόμο τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ἡ ἄφηση τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ διαπραξαμε στὸ παρελθὸν καὶ ἡ ἐνδυνάμωσή μας ἄνωθεν γιὰ νὰ μπορούμε «εὐχερώς» νὰ ἀκολουθοῦμε κατὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον «τὴν ὁδὸν Κυρίου» καὶ «τὰς τρίβους αὐτοῦ» (Ματθ. 3, 3) ἀποτελοῦν δύο ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπιτακτικὰ αἰτήματα τῆς προσευχῆς κάθε χριστιανοῦ.

Βαδίζοντας τὸ δρόμο αὐτὸ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ποὺ ἔχει φορὰ ἀνοδικὴ ἀπὸ τὰ κάτω καὶ γήινα πρὸς τὰ ἄνω καὶ οὐράνια (αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ τὸ ῥῆμα ἀνατρέχω), θὰ ἀξιωθοῦμε νὰ βροῦμε, νὰ γίνουμε μέτοχοι τῆς θείας δόξας.

Ὡδὴ ς΄.

*Ναῖων Ἰωνᾶς ἐν μυχοῖς θαλαττίοις,
Ἐλθεῖν ἐδεῖτο καὶ ζάλην ἀπαρκέσαι·
Νυγεῖς ἐγὼ δὲ τῷ τυραννούντος βέλει,
Χριστέ, προσανῶ τῶν κακῶν ἀναιρέτην
Θάττον μολεῖν σε τῆς ἐμῆς ῥαθυμίας.*

Ὁ Ἰωνᾶς, Χριστέ μου, κατοικώντας στὰ βάθη τῆς θάλασσας παρακαλοῦσε νὰ ἔρθει σ' Ἐσένα κι ἔτσι ν' ἀποκρούσει τὴν τρικυμία στὴν ὁποία βρισκόταν. Ἀντίθετα, ἐγὼ ποὺ πληγώθηκα ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου ποὺ βασανίζει τοὺς ἀνθρώπους, παρακαλῶ νὰ ἔρθεις Σὺ κοντὰ μου γρηγορότερα ἀπὸ τὴ ραθυμία μου γιὰ νὰ ἐξαφανίσῃς τὰ κακὰ ποὺ μὲ συνέχουν.

Κατὰ τὴν τριήμερη παραμονή του στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους ὁ Ἰωνᾶς κατοίκησε ὑποχρεωτικὰ «ἐν μυχοῖς θαλαττίοις», δηλαδὴ στὰ ἐσώτερα καὶ βαθύτερα μέρη τῆς θάλασσας, ἐκεῖ ποὺ συνήθως καταφεύγουν τὰ θαλάσσια κήτη. «Ἀβυσσος ἐκύκλωσέ με ἐσχάτη», γράφει ὁ ἴδιος, «ἔδν ἡ κεφαλὴ μου εἰς σχισμὰς ὀρέων. Κατέβην εἰς γῆν, ἥς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι» (Ἰωνᾶ 2, 6-7). Ἐκεῖ, λοιπόν, παραμένοντας ὁ Προφήτης, παρακαλοῦσε νὰ ἔρθει κοντὰ στὸν Θεό· νὰ φθάσει ἡ προσευχή του στὸν ἅγιο ναὸ τοῦ Θεοῦ: «Ἀναβήτω ἐκ φθορᾶς ἡ ζωὴ μου, πρὸς σὲ Κύριε ὁ Θεός μου... καὶ ἔλθοι πρὸς σὲ ἡ προσευχή μου εἰς ναὸν τὸν ἅγιόν σου» (Ἰωνᾶ 2, 7-8). Ἐτσι θὰ ἀπέκρουε τὴν τρικυμία στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει καὶ τὸν κίνδυνο ποὺ ἀπειλοῦσε τὴ ζωὴ του.

Στὴν περιπέτεια τοῦ Ἰωνᾶ ὁ μελωδὸς, στὴ συνέχεια τοῦ εἱρμοῦ, ἀντιπαραθέτει τὴ δική του κατάσταση καὶ διατυπώνει τὴ δική του ἵκεσία. Πληγώθηκε, λέει, ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος καταδυναστεύει τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀντιμάχεται τὴ σωτηρία τους. Βέλη τὰ ὁποῖα μὲ δολιότητα κατευθύνει ὁ πονη-

ρὸς ἐναντίον μας (Ἐφ. 6, 16) εἶναι οἱ προσβολὲς τῆς ἁμαρτίας: οἱ διάφοροι πειρασμοί, οἱ πονηροὶ λογισμοί, οἱ ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες. Βέλη τοῦ πονηροῦ κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο εἶναι οἱ πονηροὶ λογισμοί, «αἱ ἐφοδοὶ τῶν πονηρῶν ἐνθυμημάτων» (Ἀσκητικαὶ διατάξεις 17, 2, ΒΕΠΕΣ 57, 42)· ἐνῶ κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο «βέλη τοῦ πονηροῦ καὶ τοὺς πειρασμούς φησι, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἀτόπους» (Ὁμιλ. 24, 1 εἰς Ἐφεσ., Migne PG 62, 169).

Ὁ Ἰωάννης παρακαλοῦσε νὰ ἔρθῃ στὸν Θεὸ καὶ στὸ ναὸ Του. Ὁ ποιητὴς καθὼς, ὅπως ὁμολόγησε, εἶναι πληγωμένος ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, ἀδυνατεῖ νὰ κάνει κάτι τέτοιο. Γι' αὐτὸ καὶ παρακαλεῖ νὰ πάει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς κοντά του. Νὰ κατέλθῃ ὁ Χριστὸς ἐκεῖ πού κυριαρχεῖ ἡ φθορὰ καὶ βρίσκεται ὁ ἴδιος γιὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσει «ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς» καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ «εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. 8, 21). Αὕτῃ εἶναι ἡ ἐννοια τοῦ «ἀναιρέτης τῶν κακῶν»· ὁ Χριστὸς καλεῖται νὰ ἀφανίσῃ τὸ κακὸ, τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο.

Πότε νὰ ἔρθῃ ὁ Χριστός; «Θάπτον τῆς ἐμῆς ῥαθυμίας» προσδιορίζει ὁ ἱ. Δαμασκηνός. Ἡ ραθυμία, ἡ ἀμέλεια δηλαδή καὶ ἡ πνευματικὴ ὀκνηρία, εἶναι ὁ μεγάλος ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας. Ἄν μᾶς καταλάβει ὄχι μόνο δὲν ἀγωνιζόμαστε γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὴ σωτηρία μας, ἀλλ' οὔτε κἂν παρακαλοῦμε τὸν Θεὸ νὰ μᾶς βοηθήσῃ καὶ νὰ μᾶς σώσει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ποιητὴς πού γνωρίζει αὐτὸν τὸν κίνδυνο, παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ σπεύσῃ κοντά του ταχύτερα ἀπὸ τὴ δική του ραθυμία· τὴ ραθυμία πού τὸν πολιορκεῖ καὶ εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ τὸν κυριεύσῃ. Τὸ αἶτημα τοῦ ἱ. μελωδοῦ εἶναι ἀνάλογο ἐκείνου πού ἀπευθύνει στὸν Θεὸ καὶ ὁ Δαβίδ: «Ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεος αὐτοῦ προφθάσει με» (Ψαλμ. 58, 11).

Ὡδὴ ζ'.

*Τῷ παντάνακτος ἐξεφάυλισαν πόθῳ
Ἄπλητα θυμαίνοντος ἡγγιστρωμένοι
Παῖδες τυράννου δύσθεον γλωσσαλγίαν,
Οἷς εἶκαθεν πῦρ ἄσπετον, τῷ Δεσπότη
Λέγουσιν· Εἰς αἰῶνα εὐλογητὸς εἶ.*

Οἱ τρεῖς Παῖδες, ἡγγιστρωμένοι στὸν πόθο τοῦ βασιλιᾶ τῶν ὅλων Θεοῦ, περιφρόνησαν τὰ βλάσφημα λόγια τοῦ τυράννου Ναβουχοδονόσορος πού εἶχε ὑπερβολικὰ θυμώσει. Καὶ ἡ ἀπερίγραπτη ἐκείνη φωτιὰ ὑποχώρησε μπροστὰ στοὺς τρεῖς αὐτοὺς νέους πού ἔλεγαν εὐχαριστώντας τὸν Κύριο: Εἶσαι δοξασμένος στοὺς αἰῶνες.

Ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μεγαλύτερη πηγὴ δυνάμεως γιὰ τὸν πιστό, τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὸν πόθο αὐτὸν ἐμφοροῦνταν καὶ οἱ τρεῖς εὐσεβεῖς Ἰσραηλίτες νέοι. Ὁ θεῖος πόθος λειτουργοῦσε στίς

καρδιές τους σὰν ἀγκίστρι πού τοὺς κρατοῦσε ἐνωμένους σταθερὰ μὲ τὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸ Θεό, τὸ βασιλιᾶ τῶν ὅλων. Μὲ τὴ δύναμη, λοιπόν, μὲ τὴν ὁποία τοὺς ὅπλιζε ἡ φλογερὴ ἀγάπη τους πρὸς τὸν Κύριο, ἀψήφισαν καὶ περιφρόνησαν τὰ βλάσφημα λόγια τοῦ τυράννου Ναβουχοδονόσορος, ὁ ὁποῖος ἐξαργυρωμένος ἀπὸ τὸ θυμὸ του, ἐπειδὴ οἱ τρεῖς Παῖδες ἀρνήθηκαν νὰ προσκυνήσουν τὴ χρυσὴ εἰκόνα του, τοὺς ἐρωτοῦσε προκλητικά: «Καὶ τίς ἐστὶ Θεός, ὃς ἐξελεῖται ὑμᾶς ἐκ τῆς χειρὸς μου;» (Δαν. 3, 15).

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προσήλωση τῶν τριῶν εὐσεβῶν νέων στὸν ἀληθινὸ Θεὸ νίκησε τὴ φωτιὰ τῆς χαλδαϊκῆς καμίνου ἡ ὁποία «ἐξεκαύθη ἐκ περισσοῦ» (Δαν. 3, 22). Τὸ «ἄσπετον πῦρ», δηλαδή πῦρ τόσο σφοδρὸ πού δύσκολα περιγράφεται, ὑποχώρησε μπροστὰ στὴ σταθερότητα τῶν τριῶν Παίδων, οἱ ὁποῖοι «περιεπάτουν ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ὑμνοῦντες τὸν Θεὸν καὶ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον» (Δαν. 3, 23).

Ὡδὴ η'.

*Μήτηρ ἀφλέκτως εἰκονίζουσι Κόρης
Οἱ τῆς παλαιᾶς πυρπολούμενοι νέοι
Υπερφυῶς κύουσαν, ἐσφραγισμένην.
Ἄμφω δὲ δρωσα θαυματουργία μιᾷ
Λαοὺς πρὸς ὕμνον ἐξανίστησι χάρις.*

Οἱ νέοι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πού πυρπολοῦνταν χωρὶς νὰ κατακαίονται προεικονίζαν τὴ μήτρα τῆς παρθένου Κόρης, πού γέννησε ὑπερφυσικὰ τὸν Κύριο καὶ παρέμεινε σφραγισμένη. Καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος πού ἐνήργησε καὶ τὰ δύο μὲ μίᾳ θαυματουργικῇ δυνάμει παρακινεῖ τοὺς λαοὺς νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεό.

Οἱ τρεῖς Παῖδες, τῶν ὁποίων τὴν ἱστορία μᾶς διασώζει ὁ προφήτης Δανιὴλ στὴν παλαιὰ Γραφή, καὶ συγκεκριμένα τὸ θαυμαστὸ γεγονὸς ὅτι, ὅταν ὁ Ναβουχοδονόσορ τοὺς ἔριξε στὸ ἀναμμένο καμίνι, ἡ φωτιὰ «οὐκ ἤψατο αὐτῶν τὸ καθόλου καὶ οὐκ ἐλύπησεν οὐδὲ παρηνώχλησεν αὐτοῖς» (Δαν. Προσευχὴ Ἀζαρίου 26), προεικονίζε κατὰ τὸν ἱ. μελωδὸ τὴ μήτρα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ ὁποία, ἀφοῦ συνέλαβε καὶ γέννησε τὸν Κύριο μὲ τρόπο πού ὑπερέβαινε τοὺς ὅρους τῆς φύσεως, παρέμεινε «ἐσφραγισμένη». Τὸ ἐσφραγισμένη πού χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ κεκλεισμένη μιᾶς ἄλλης προφητείας, πού ἀναφέρεται στὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου καὶ πού μᾶς παραδίδει ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ. «Καὶ ἐπέστρεψέ με», γράφει ὁ προφήτης, «κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης τῶν ἁγίων τῆς ἐξωτερικῆς τῆς βλεπούσης κατὰ ἀνατολὰς καὶ αὕτῃ ἦν κεκλεισμένη. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται, καὶ οὐδεὶς μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύ-

ριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, καὶ ἔσται κεκλεισμένη» (Ἰεζ. 44, 1-2).

Τόσο, λοιπόν, τὸ «ἐσφραγισμένη» ὅσο καὶ τὸ «κεκλεισμένη» ἀναφέρονται στὸ μυστήριο τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Παναγίας μας. Ἡ Θεοτόκος συνέλαβε τὸν Κύριο «ὑπερφυσίως». Καὶ ὅπως ὑπῆρξε Παρθένος πρὸ τοῦ τόκου, ἔτσι Παρθένος ὑπῆρξε καὶ κατὰ τὸν τόκο καὶ ἐξακολούθησε νὰ παραμένει Παρθένος καὶ μετὰ τὸν τόκο. Ἐπομένως τὸ «ἐσφραγισμένη» καὶ «κεκλεισμένη» υπογραμμίζουν ὅτι ἡ Θεοτόκος ὡς ἄλλη πύλη, ἀπὸ τὴν ὁποία πέρασε ὁ Κύριος καὶ ἦρθε ὡς ἄνθρωπος στὸν κόσμο, μετὰ τὴ διέλευσίν Του παρέμεινε σφραγισμένη καὶ κλειστή, δηλαδὴ Παρθένος.

Τὸ θαῦμα τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπείρως ἀνώτερο καὶ μυστηριωδέστερο ἀπὸ τὸ θαῦμα τῆς διασώσεως τῶν τριῶν Παίδων στὸ καμίνι τῆς Βαβυλῶνος, τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦσε προεικόνιση τοῦ πρώτου. Διότι στὴν περίπτωση τῶν τριῶν νέων ἐκεῖνοι ἦταν μέσα στὴ φωτιά καὶ δὲν κάηκαν. Ἀντίθετα, στὴν περίπτωση τῆς Θεοτόκου, τὸ πῦρ τῆς Θεότητος εἰσῆλθε μέσα στὴν κοιλία της, χωρὶς ὥστόσο νὰ τὴν κατακαύσει.

Καὶ τὰ δύο θαύματα, ἂν καὶ πραγματοποιήθηκαν σὲ διαφορετικούς χρόνους — τὸ ἓνα στὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς, τὸ ἄλλο στὴν περίοδο τῆς Καινῆς Διαθήκης —, ἐνήργησε ἡ ἴδια χάρις τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ πάντοτε μὲ μία θαυματουργικὴ δύναμη. «Μία γὰρ οὐσία», γράφει ὁ ἱ. Δαμασκηνός, «μία ἀγαθότης, μία δύναμις, μία θέλησις, μία ἐνέργεια, μία ἐξουσία, μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐ τρεῖς ὅμοιαι ἀλλήλαις, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ κίνησις τῶν τριῶν ὑποστάσεων» (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως 8, ἔκδ. Kotter σσ. 28-29). Καὶ ἡ θεία χάρις, λοιπόν, ἐμπνέει καὶ παρακινεῖ τοὺς πιστούς, ὅπου κι ἂν βρισκονται καὶ σ' ὅποιο ἔθνος κι ἂν ἀνήκουν — αὐτὸ θέλει νὰ μᾶς τονίσει ὁ ποιητὴς, χρησιμοποιώντας τὴν ἔκφραση «λαοὺς» — νὰ ὑμνοῦν καὶ νὰ δοξάζουν τὸν ἀληθινὸ Θεό, ποὺ εἶναι «ὁ ποιῶν θαυμάσια μεγάλα μόνος» (Ψαλμ. 85, 10· 135, 4).

Ὡδὴ θ'.

**Στέργειν μὲν ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον φόβῳ
Ῥῶν σιωπῇ τῷ πόθῳ δέ, Παρθένε,
Ῥῶν ὑφαίνειν συντόνως τεθηγμένους
Ἐργῶδες ἐστὶν ἄλλα καί, Μήτηρ, σθένος,
Ὅση πέφυκεν ἡ προαίρεσις, δίδου.**

Παρθένε καὶ ταυτόχρονα Μητέρα, εἶναι εὐκολώτερο νὰ προτιμήσουμε ἀπὸ φόβο τὴ σιωπὴ ἐπειδὴ εἶναι ἀκίνδυνο πράγμα. Καὶ εἶναι πολὺ δύσκολη ὑπόθεση, κινούμενοι ἀπὸ τὸν πόθο, νὰ σοῦ πλέξουμε ὕμνους, συναρμολογημένους μὲ δύναμη ψυχῆς. Ὅμως, ἐπειδὴ ὁ πόθος νικά τὸ

φόβο, δώσε μας τόση δύναμη γι' αὐτὸ τὸ ἔργο, ὅση εἶναι καὶ ἡ διάθεσή μας.

Τὸν παρόντα εἰρημὸς ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς ἀπευθύνει προσωπικὰ πρὸς τὴν παρθένο Μαρίαν ὡς ὁμολογία καὶ δέηση ὅλων τῶν χριστιανῶν καὶ ὑμνητῶν της. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ μελωδὸς μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ ἐνάτη βιβλικὴ ὠδὴ, πρὸς τὴν ὁποία ἀντιστοιχεῖ καὶ ἡ παρούσα τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος, ἀνήκει στὴν ἴδια τὴ Θεοτόκο.

Μπροστὰ στὸ πανίερο πρόσωπο τῆς Θεοτόκου, στὸ ὁποῖο ἐνώθηκαν κατὰ τρόπο μυστηριώδη καὶ θαυμαστὰ ἢ παρθενία καὶ ἡ μητρότητα, δύο πράγματα ἀνθρωπίνως ἀσύμβατα, εἶναι εὐκολώτερο πράγμα οἱ πιστοὶ νὰ ἀγαπήσουμε, νὰ προκρίνουμε τὴ σιωπὴ νὰ σταθοῦμε δηλαδὴ σιωπηλοί. Καὶ γιατί ἄραγε; Διότι μᾶς συνέχει ὁ φόβος «ἵνα μὴ ἀθέμιτον καὶ ἀνόσιον ἔργον ποιήσωμεν τολμώντες μὲ ἀκάθαρτα χεῖλη νὰ ὑμνήσωμεν ἐς τὴν καθαρωτάτην καὶ παναμώμητον» (Ἐορτοδρόμιον, σ. 121). Ὁ ὕμνος καὶ ἡ δοξολογία τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ προϋποθέτουν καθαρότητα καρδιῶν καὶ χειλέων «Οὐχ ὥραϊος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ» (Σοφ. Σειρ. 15, 9). «Μὴ καθαρῷ γὰρ ἁπτεσθαι καθαρῷ τυχὸν οὐδὲ ἀσφαλές, ὥστερ οὐδὲ ὄψει σαθρᾷ ἡλιακῆς ἀκτίνος» διδάσκει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Λόγ. 27, 3, ΒΕΠΕΣ 59, 214). Καὶ σὲ ἄλλο λόγο του συνιστᾷ ὁ ἴδιος: «Διὰ τοῦτο καθαρτέον ἑαυτὸν πρῶτον, εἴτα τῷ καθαρῷ προσομιλήτεον» (Λόγ. 39, 9, ΒΕΠΕΣ 60, 76).

Ἡ στάση σιωπῆς, λοιπόν, ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τῆς Παρθένου εἶναι προτιμότερη «ὡς ἀκίνδυνον» πράγμα· ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν κινδυνεύει νὰ πεῖ κανεὶς πράγματα ποὺ εἴτε δὲν πρέπει νὰ πεῖ εἴτε δὲν εἶναι ἀντάξια τοῦ προσώπου τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποία θέλει νὰ ἐξυμνήσει.

Ἀλλὰ συχνὰ ὁ πόθος νικά τὸ φόβο. Ἔτσι κι ἐμεῖς οἱ πιστοὶ ἂν καὶ ἦταν εὐκολώτερο καὶ προτιμότερο, ὄντας ἀνάξιοι, νὰ ἀγαπήσουμε τὴ σιωπὴ — ἀφοῦ μάλιστα εἶναι καὶ ἀκίνδυνη —, ὁ πόθος δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ σιωπήσουμε, ἀλλὰ μᾶς παρακινεῖ νὰ πλέξουμε γιὰ χάρις σου ὕμνους «συντόνως τεθηγμένους», δηλαδὴ ὕμνους συντεταγμένους μὲ δύναμη, μὲ ἀρμονία καὶ μὲ μέθεξι ψυχῆς.

Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ — νὰ ἐξυμνήσουμε δηλαδὴ ἀξίως ἐσένα, τὴ μητέρα τοῦ Θεοῦ — γνωρίζουμε ὅτι εἶναι «ἐργῶδες»· ἐπίπονο καὶ δυσχερές. Ὅμως, ἐπειδὴ τελικὰ ὁ πόθος μας ὑπερνικά τὸ φόβο, γι' αὐτὸ σὲ παρακαλοῦμε: «ὅση πέφυκεν ἡ προαίρεσίς» μας, «δίδου σθένος». Δηλαδὴ, δώσε μας τόσο σθένος, τόση δύναμη, ὅση εἶναι ὁ πόθος καὶ ἡ διάθεσή μας, ἔτσι ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ ἀνταποκριθούμε σ' αὐτὸ τὸ ἔργο· οἱ ὕμνοι ποὺ θὰ σοῦ πλέξουμε νὰ εἶναι ἀντάξιοι σου.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ

Ἡ κλήση τῶν μαθητῶν καὶ μάλιστα τῶν πρωτοκορυφαίων δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις τῆς ἀπαρχῆς τοῦ κοσμοσωτηρίου ἔργου τοῦ Θεανθρώπου. Πρόκειται γιὰ κλήση καὶ ἐπιλογή, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἀφοροῦσε συγκεκριμένους ἀποδέκτες. Στὴν πραγματικότητα ὁμως ἀντανάκλᾳ καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους ἀνεξαιρέτως ἐμᾶς πὺν καλοῦμαστε, γινόμενοι μιμητὲς

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. **ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΑΡΛΑ**
Δ/ντοῦ Οἰκονομικῶν τοῦ Ρ/Σ τῆς Ἐκκλησίας

τοῦ Χριστοῦ, νὰ πορευόμαστε πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν ἔνωση, ὑλοποιώντας τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴ.

Μία ἀπὸ τὶς πὺν μεγάλες πνευματικὲς μορφὲς τῆς Ἐκκλησίας μας, ἄγνωστη στοὺς πολλούς, κατευθυντήρια ὁμως καὶ διέπυσα τὴ θεολογικὴ διάνοηση, εἶναι αὕτη τοῦ ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα, τὸν ὁποῖο πρόσφατα, μόλις τὸ 1983, ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία συμπεριέλαβε, συναρίθμησε καὶ συγκατέλεξε στὶς Δέλτους τῆς, ὡς «ἐν τῷ παρόντι βίῳ χριστομιμήτως καὶ ἐναρέτως βιώσαντα καὶ ἑαυτὸν καταναλώσαντα ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἔτι δὲ ὡς πρότυπον Χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ εὐσεβείας ἑαυτὸν παραστήσαντα, θείαις δὲ συγγραφαῖς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἡμῶν διδάξαντα καὶ διὰ τὴν διάσωσιν καὶ τοῖς ἐπερχομένοις παράδοσιν ὁρηγῶς μογήσαντα καὶ μεγάλως συντελέσαντα εἰς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτως εἰς νομὰς σωτηρίους τοὺς πιστοὺς ὁδηγήσαντα μετὰ τὴν ἀποβίωσιν».

Ἄμεση καὶ βαρυσήματη συνέπεια αὐτῆς τῆς θέσης εἶναι ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὴ φύση καὶ τὴ μορφή τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ μορφή ἔχει σημασία στὸ μέτρο πὺν εἶναι ὁδὸς καὶ συγκεκριμένη σάρκωση. Δὲν ἔχει ἀξία καθ' ἑαυτή. Δὲν ἀξιολογεῖ ἀλλὰ ἀξιολογεῖται. Δὲν κρίνει ἀλλὰ κρίνεται. Ἔτσι ὁ πιστὸς ἐλευθερώνεται ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἀνθρώπινο, συνεπῶς μεταβλητὸ καὶ παροδικό. Φωτίζεται ἡ οὐσία, ἡ ἔνωση μὲ τὸ Χριστὸ καὶ ἀποδεσμεύεται ὁλος ὁ δυναμισμὸς πὺν κλείνει μέσα τῆς ἡ ἔνωση αὕτη καὶ ἔτσι ἀγιάζει καὶ μεταμορφώνει κάθε ἀνθρώπινο καὶ σχετικὸ. Τὸ σημεῖο αὕτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ στὰ ὁποῖα ὁ Βυζαντινὸς μυστικὸς ἐμπνέεται καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο

Παῦλο ὁ ὁποῖος δίδαξε θεόπνευστα ὅτι σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ζεῖ ἐν Χριστῷ, νὰ μὴ ζεῖ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ νὰ ζεῖ ὁ Χριστὸς μέσα του καὶ σχετικοποιήσε κάθε ἀνθρώπινη παράδοση, περιτομὴ ἢ ἀκροβυστία καὶ κάθε ἀνθρώπινη κατάσταση, τοῦ δούλου ἢ ἐλεύθερου, τοῦ Ἰουδαίου, τοῦ Ἑλλήνα ἢ Σκύθη κ.λπ.

Στὴν ἴδια αὕτη γραμμὴ ὁ Ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας διδάσκει ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται καὶ μποροῦν νὰ ζήσουν τὴν ἔνωση μὲ τὸν Χριστό, ἀφοῦ στὰ μυστήρια συμμετέχουν ὅλοι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι κληρικοὶ ἢ λαϊκοί, μοναχοὶ ἢ κοσμικοὶ, θεωρητικοὶ ἢ πρακτικοὶ κ.λπ. καὶ ὅλοι ἐπίσης μὲ τὴν ἐργασία τοῦ νοῦ —μυστικὴ θεωρία ἢ μελέτη τῶν Γραφῶν, ἢ μελέτη τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ— τρέφουν τὴν προσοχή τους καὶ προχωροῦν μ' αὕτην στὴν θεία ἔνωση. Τὸ ἴδιο ἰσχύει μὲ τὴ βούληση. Ὁ Ἅγ. Νικόλαος ὁ Καβάσιλας δείχνει ὅτι ὁ πυρήνας τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας στὸ σημεῖο αὕτὸ εἶναι τὸ νὰ μεταφέρει ὁ ἀνθρώπος τὴ βούληση ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του στὸ Χριστό. Νὰ θέλει ὅ,τι ὁ Χριστὸς. Νὰ ἀγαπάει, νὰ ἀπεχθάνεται καὶ νὰ πράττει ὅ,τι Ἐκεῖνος. Ἀκριβέστερα, νὰ μὴ θέλει καὶ νὰ μὴν ἐνεργεῖ ὁ ἴδιος ἀλλὰ ν' ἀφήσει νὰ θέλει καὶ νὰ ἐνεργεῖ μέσα ἀπ' αὐτὸν ὁ Χριστὸς, νὰ γίνεῖ Χριστὸς μέσα του ἕνας ἄλλος, ὁ πραγματικὸς ἑαυτὸς του.

Ἡ κλήση σ' αὕτη τὴ μεταφορὰ τῆς θέλησης στὸ Χριστὸ ἀπευθύνεται κατὰ τρόπο κοινὸ σὲ ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Ἀλλὰ ἡ μέθοδος μὲ τὴν ὁποία πετυχαίνεται ἡ ὑπακοή, ἀπολύτως ἀπαραίτητη ἐπίσης στὴ γενικότητά της γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς, ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὶς συνθήκες. Ὁ μοναχὸς ὁ

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

★ Καθηγ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, **Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ** (ἐξ ἀφορμῆς τῆς 70ῆς ἐπετείου ἀπὸ τὴν τραγωδία τοῦ 1922). Σχῆμα 14Χ21, σελίδες 32.

★ Καθηγ. Ἀνδρέα Θεοδώρου, **ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ ΘΕΟΤΟΚΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ**. Κείμενον ὕμνων, ἀπόδοση στὴ νεοελληνικὴ, εὐρὺς σχολιασμὸς. Σχῆμα 14Χ21, σελίδες 56.

★ Καθηγ. Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, **ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΣ ΑΠΟΡΙΑΣ**. Τόμος Γ' (301-400), ἔκδοση Β'. Σχῆμα 14Χ21, σελίδες 312.

πακούει στο γέροντά του, τὸ παιδί μὲ τὸ δικό του τρόπο στὸν πατέρα του, ἢ σύζυγος στὸ σύζυγό της κ.λπ. Ὁ σκοπὸς τῆς ὑπακοῆς, σὲ ὁποιοδήποτε ἐπίπεδο καὶ μὲ ὁποιαδήποτε μορφή κι ἂν ἀσκήται εἶναι ἡ μεταφορὰ τῆς θέλησης στὸ Χριστό. Τὸ πόσο ὁ καθένας πετυχαίνει αὐτὴ τὴ μεταφορὰ — ὄχι ἀπλῶς τὴν ὑπακοή — μαρτυρεῖ πόσο προχώρησε στὴν ἀγιότητα. Ἡ κτίσις, διδάσκει ὁ Θεολόγος μας, εἶναι δημιουργία τῆς θείας ἀγαθότητος ἡ ὁποία ἀπὸ τὴ φύση της ἐκχέεται καὶ προσφέρεται. Δημιουργεῖται μέσα σὲ μιὰ δικαιοσύνη ποὺ εἶναι ἡ παγκόσμια τάξη καὶ ἀρμονία γύρω ἀπὸ τὸ πραγματικὸ ἐξώκτιστο κέντρο καὶ θεμέλιο τοῦ σύμπαντος, τὸ Θεό.

Ὁ ἄνθρωπος, τὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς δημιουργίας, συμπτυνώνει μέσα στὴ συνειδήσή του τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐλευθερία του. Πλασμένη κατ' εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔχει ὠρισμένες ὁμοιότητες, ὑποδοχὲς θὰ λέγαμε, γὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεὸ - Λόγο πρὸς τὸν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος τείνει. Ἡ τάση αὐτὴ ἀποτελεῖ συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ εἰκονικοῦ εἶναι του. Ἡ παρὰβασις, δηλαδὴ ἡ ἐλεύθερη ἀλλαγὴ πορείας ἢ στόχου, φέρνει ἐνᾶ ἐκτροχιασμὸ καὶ δημιουργεῖ ἀναπόφευκτα μέσα στὴν κτίσι μιὰ καταστροφὴ, μιὰ ἀδικία. Ἡ πλάσις, συμβὰν τραγικὸ ποὺ ἀλλάζει τὰ

πάντα μέσα στὴν κτίσι, δὲν θίγει ὡστόσο τὴν προαιώνια βουλὴ τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Πρωτότοκου εἰς τὴν Οἰκουμένη. Μετὰ τὴν μακραίωνα παιδαγωγία, ποὺ προσφέρει τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὁ Λόγος σαρκώνεται.

Ἔτσι γίνεται αὐτὸ ποὺ γιὰ τὴν πραγματοποίησή του δημιουργήθηκε ἡ κτίσις, κι ἐξουδετερώνεται ἡ πώσις. Ἐξ ἄλλου ὁ Χριστὸς, χάρις στὴν ἀνθρώπινη σάρκα ποὺ προσέλαβε, κατατροπώνει μὲ τὴν ἀγία ζωὴ του τὸ διάβολο, συντρίβει μὲ τὸ σταυρὸ τοῦ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἔχθρα καὶ διαλύει μὲ τὴν Ἀνάστασή του τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου. Ὅλα αὐτὰ γίνονται δίκαια γιατί ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ πραγματικὸς ἄνθρωπος.

Ἔτσι ἡ ἀνθρώπινη φύση ξαναβρίσκει τὴ θέση ποὺ τῆς ἀρμόζει, δικαιώνεται. Ἀλλὰ ἡ θέση αὐτὴ δὲν εἶναι πιά μόνον μέσα στὴν κτίσι ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτή. Σπάζουν τὰ ὅρια τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί, ἡ κτίσις ζεῖ μὲ τὴν ἄκτιστη θεία ζωὴ, γίνεται Ἐκκλησία.

Σ' αὐτὸν τὸν καινούργιο χώρο ποὺ ἀποτελεῖ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ὑποστασιασθεῖ καὶ νὰ ζήσει μετέχοντας στὰ μυστήρια. Ἔτσι γεννιέται στὴν πραγματικὴ ὑπαρξὴ καὶ ζεῖ μὲ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, τὴν πέρα ἀπὸ τὸν θάνατο. Μὲ τὴν προσωπικὴ του συνεισφορά ἐγκεντρώνει στὸ Χριστὸ τὸ νοῦ, τὴ βούληση καὶ τὶς ὑπόλοιπες διαστάσεις καὶ λειτουργίες τῆς ὑπαρξῆς του καὶ εἶναι καὶ ζεῖ ὡς προσωπικὸ μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου. Ὅταν στοὺς ἐσχάτους καιροὺς ὁ Κύριος ἐμφανισθεῖ σὲ ὅλη του τὴ δόξα, θέτοντας τέρμα στὴν Ἱστορία, τὰ σώματα τῶν ἁγίων θὰ σπεύσουν μὲ ἀκράτητη ὁρμὴ νὰ βροῦν Αὐτὸν ποὺ εἶναι τὸ πραγματικὸ κέντρο τους, συμπαρασύροντας στὴ μεταμόρφωση καὶ ὅλη τὴν κτίσι.

Αὐτὰ μὲ λίγα λόγια εἶπε καὶ δίδαξε ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας. Μίλησε γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ, κήρυξε τὴν πίστη, προσκάλεσε στὰ μυστήρια, λάτρεψε τὸν Κύριο καὶ σ' Αὐτὸν πρόσφερε τὸ ἔργο του. Τὰ κείμενά του τὰ διατρέχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος μιὰ ἰσχυρὴ πνοὴ ἀσίγαστης ἀγάπης, ἑνὸς ἀδῆριτος μανικὸς ὅσο καὶ νηφάλιος ἔρως. Ἡ νηφάλια αὐτὴ ἐρωτικὴ μέθη εἶναι τὸ οὐσιώδες στὸ ἔργο τοῦ Καβάσιλα.

Αὐτὴν καλούμαστε κι ἐμεῖς νὰ ἀκολουθήσουμε γιὰ νὰ ἀποβούμε χριστομίμητοι καὶ γιὰ νὰ βιώνουμε τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ, ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ κάθε Χριστιανό.

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

★ Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου, ΑΘΩΟΣ (ἀπάντηση σὲ 56 ἐρείσματα τῆς ἀπιστίας).

★ Πρωτοπρ. Γ. Μεταλληνού, Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.

★ Καθηγ. Μάρκου Α. Σιώτη, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

★ Καθηγ. Ἰωάννου Φουντούλη, ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ, τόμοι Α' καὶ Β'.

★ Καθηγ. Βλασίου Φειδά, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ (988 - 1988).

★ Καθηγ. Ἀνδ. Θεοδώρου, ΑΜΩΜΟΙ ΕΝ ΟΔῳ ΑΛΛΗΛΟΥΙΑ (ἐρμηνευτικὸ σχόλιο στὴ Νεκρώσιμη Ἀκολουθία).

★ Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης, ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ (εἰσαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια ἀρχμ. Π. Μπρούσαλη).

★ Ἀρχμ. Συμεὼν Π. Κούτσα, Η ΝΗΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. Γιατί, πότε καὶ πῶς νηστεύουμε.

★ Ἀρχμ. Νικ. Ι. Πρωτοπαπά, ΕΙΣ ΕΠΙΓΝΩΣΙΝ ΘΕΟΥ. Κυριακοδόξιο στίς εὐαγγελικὰς περικοπές.

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΟΧΕΣ ΣΤΗΝ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΦΩΚΙΔΟΣ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀδιαμφισβήτητη εἶναι ἡ περὶ Ἐπισκόπου διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ ρόλος του καὶ ἡ θέση του τεκμηριώνονται μέσα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὴν Ἱερὰ Παράδοση. Κάθε Ἐπίσκοπος κανονικῶς εἶναι: ἄμεσος διάδοχος τῶν

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. Χρυσοστόμου Θ. Χρυσοπούλου

Ἀποστόλων, γνήσιος ἐκφραστής τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως καὶ ὁ μόνος ποὺ μπορεῖ νὰ τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπόψεις ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ καταστήσουν τὸν Ἐπίσκοπο ἀπλὸ Ἐφημέριο ἢ καὶ τυπικὸ διοικητικὸ ὄργανο ἀντιβαίνουν στὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησία, ζώντας μακριὰ Τῆς καὶ μακριὰ του, γιατί «ὅποιος δὲν διατηρεῖ τὴν ἐνότητα μὲ τὸν Ἐπίσκοπο δὲν βρίσκεται στὴν Ἐκκλησία»¹. Βέβαια, ὁ λόγος πρόκειται γιὰ τοὺς ἀληθινούς πνευματικούς πατέρες καὶ ἀξιους πηδαλιούχους ἐνὸς τόπου.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐρχόμαστε στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι τόσο ἀναγκαῖος ὅσο καὶ ἡ θεία Λατρεία, σὺν ἀκολουθίᾳ πάντα γίνεται ἀναφορά στ' ὄνομα κάθε ἐπιχώριου Ποιμενάρχου γιατί «ἡ ἐνότητα μὲ τὸν Ἐπίσκοπο εἶναι γιὰ ὅλους τοὺς χριστιανούς μᾶς ἐπισκοπῆς, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ζοῦν ὡς μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ» γιατί «χωρὶς Ἐπίσκοπο δὲν ὑπάρχει Ἱερωσύνη καὶ χωρὶς Ἱερωσύνη δὲν τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία»². Ἀμέτρητα εἶναι τὰ παραδείγματα Ἱεραρχῶν ποὺ θυσίασαν τὴν ζωὴ τους γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ποιμνίου τους, ὡς «καλοὶ Ποιμένες»³ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ, Ἱερομάρτυρες, μέχρι τὴν νεώτερη Ἱστορία, Ἐθνομάρτυρες δηλαδή.

Γίνεται λόγος τώρα στὸν Πρόλογο γιὰ τὸν Ἐπίσκοπο γενικά, ἐπειδὴ τὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ μὴν δέχεται θεσμούς, ἀξίες ξεχνοῦν πὼς γιὰ «τὸν βαθμὸ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου»

ὑπάρχει ἀγιογραφικὴ κατοχύρωσή⁴ μᾶς ὑπενθυμίζει σύγχρονος Ἱεράρχης γιὰ νὰ συμπληρώσει πὼς «ἡ δύναμη καὶ ἡ αἴγλη τῶν Ἐπισκόπων ἀπορρέει ἀναμφισβητήτως ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ Χριστοῦ...»⁵.

Στὴ συνέχεια θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξετάσουμε τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα τῶν Ἐπισκόπων ποὺ ἐποίμναν τὴν Ἱ. Μητρόπολη Φωκίδος, στὸν παρόντα αἰῶνα, τὸ 20^Ο. Ὑπῆρχε ἄλλωστε τὸ προηγούμενο τοῦ Ἐθνομάρτυρα Ἡσαΐα (Δεσφίνα 1779 - Χαλκωμάτα 1821) ποὺ ἡ θυσία του τὴν ὥρα τῆς μάχης ἦταν μοναδική καὶ «ὁ Ἅγιος τόπος τῆς Φωκίδας ἀνάστησε τὸν ἥρωα Δεσπότη καὶ ὁ ἥρωας Δεσπότης ἀνάστησε μὲ τὴν θυσία του ἓνα ὁλόκληρο γένος ποῦχε τάξει γιὰ σκοπὸ τὴν λευτεριά»⁶.

Ἐπιθυμία μας εἶναι νὰ δοῦμε συνοπτικὰ τὰ βιογραφικὰ τῶν Μητροπολιτῶν ποὺ κόσμησαν τὸν θρόνο τῆς Φωκικῆς Ἐκκλησίας, ὄχι ἀπὸ περιέργεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ τονίσουμε τὴν σημαντικὴ παρουσία τους στὴν Ἱστορία τῆς Φωκίδας. Ὁ καθένας ἔδωσε κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του μὲ τὸν δικό του τρόπο, γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνη πρέπει νὰ τοὺς θυμᾶται μὲ εὐγνωμοσύνη.

Ἐμεῖς οἱ νεώτεροι τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε εἶναι νὰ εὐχηθούμε ὁ Μέγιστος Ἀρχιερέας, Ἰησοῦς Χριστός, νὰ εὐλογεῖ τὸν Ἀμπελώνα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος ποὺ ἔχει τίς ρίζες του τόσο γερὲς καὶ νὰ τοῦ χαρίζει ἀξιότους ἀμπελουργούς. Οἱ κληρικοὶ τῆς, ὅλων τῶν βαθμῶν εἴθε νὰ προάγουν τὸ ποιμνιὸ τους καθημερινὰ (ὅπως τὸ ἐπραξαν καὶ μέχρι σήμερα) καὶ νὰ τὸ ὁδηγοῦν στὸ μόνον σωστικὸ λιμάνι, στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΦΩΚΙΔΟΣ

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Φωκίδος εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς 81 τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, ἔχει 105 Ἐνορίες, 4 Ἱερεῖς Μονεῖς καὶ 75 συνολικὰ κληρικούς⁷, περιλαμβάνει ὅλους τοὺς Δήμους καὶ τίς Κοινότητες τοῦ Νομοῦ Φωκίδος, ἔχουσα στὴν δικαιοδοσίᾳ τῆς καὶ τρεῖς Κοινότητες τοῦ Νομοῦ Φθιώτιδος (Σκλήθρον, Παλαιοχώριον καὶ Μπράλλο) καὶ μιὰ τοῦ Νομοῦ Βοιω-

1. Κυπριανὸς Καρθαγένης († 258), στὴν Ἐπιστολὴ του 66,8 ποὺ γράφτηκε μεταξὺ 251-254 (παρὰ Στ. Γ. Παπαδοπούλου «Πατρολογία» Α', Ἀθήνα 1986).

2. Ἀρχιμ. Εἰρηναίου Δεληδήμου «Ἐπίσκοπος καὶ θεία Εὐχαριστία» στὸν τόμο «Κλῆρος καὶ λαὸς ὡς Σῶμα Χριστοῦ» τῆς Ἱ. Μ. Δράμας, σελ. 90.

3. βλ. Ἰωάν. 1, 11.

5. Σεβ. Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἀντώνιος σὲ ὁμιλία του στὴν Ἱ. Μ. Πεντέλης σὺν 6-2-1984.

6. Ἡμερολόγιο Ἱ. Μ. Φωκίδος, ἔτους 1989.

7. Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔτος 1993 σελ. 962.

τίας (αυτή της Ἀντίκυρας). Ἰδρύθηκε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς χώρας. Ἡ Ἐπισκοπὴ Σαλῶνων ὑπήγετο στὴν Μητροπολὶ Ἀθηνῶν⁸, ἐνῶ παλαιότερα ὑπῆρχε καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Λιδωρικίου.

Ὁ Νομὸς Φωκίδος εἶναι ὁ κεντρικὸς καὶ ὁ ὀρεινότερος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος (τῆς Ρούμελης) μεταξὺ Αἰτωλοακαρνανίας, Φθιώτιδος καὶ Βοιωτίας καὶ σὰν νότια πλευρὰ του ἔχει τὰ ὠραῖα παράλια του Κορινθιακοῦ κόλπου. Τὶς ἱστορικὲς ρίζες του τὶς ἔχει στὴν ἀρχαιότητα. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως εἶναι ἡ Ἀμφισσα (τὰ Σάλωνα) ἡ ἀρχαία πόλη τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν, μὲ τὸ «κάστρο τῆς Ὠριᾶς» καὶ τὸν πυκνότερο ἐλαιῶνα τῆς πατρίδας μας⁹. Πληθυσμιακὰ ὁ νομὸς παρουσιάζει μείωση. Τὸ ἔτος 1991 οἱ κάτοικοί του δὲν ἦταν πάνω ἀπὸ πενήντα χιλιάδες, καὶ ἡ πρωτεύουσα ὄχι πάνω ἀπὸ ὀκτῶ χιλιάδες κατοίκους¹⁰.

Ὁ λαὸς τῆς Φωκίδας στὴν συντριπτικὴ του πλειοψηφία εἶναι ἀπλὸς καὶ ἐργατικὸς, πάντοτε κοντὰ στὴν Ἐκκλησίᾳ του. Στάθηκε καὶ στέκεται συμπαράστατης Τῆς στοὺς κινδύνους καὶ στὰ προβλήματα. Γὰρ τὸν λόγο αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἔχει καλοὺς Ποιμένες. Ὁ Δωρεοδότης Κύριος τοῦ τοὺς χάρισε καὶ θὰ τοὺς δοῦμε στὴν συνέχεια.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΗΣ Ι. Μ. ΦΩΚΙΔΟΣ (ἀπὸ τὸ 1833)¹¹

19ος αἰώνας:

I. Νεόφυτος Ἀδάμ, ὁ ἀπὸ Καρύστου, εἶτα Εὐβοίας (1833-1841)

II. Ἰωσήφ Διοτομίτης (1852-1855) καὶ

III. Δαβὶδ Μολοχάδης (1855-1887).

20ὸς αἰώνας:

I. Ἀμβρόσιος Τσάπος (1901-1928)

II. Ἰωακείμ Ἀλεξόπουλος ὁ ἀπὸ Βοστώνης, εἶτα Δημητριάδος (1930-1935)

III. Ἀθανάσιος Παρίσης (1936-1967)

IV. Χρυσόστομος Βενετόπουλος, ἀπὸ Κερνίτσης (1967-1986) καὶ

V. Ἀθηναγόρας Ζακόπουλος (1986 ἕως σήμερα).

ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

Τὸ πρῶτο ἔτος τοῦ 20οῦ αἰῶνα (1901) βρῆκε τὴν Ἐπισκοπὴ Φωκίδος νὰ μὴν ἔχει Ποιμενάρχη ἀπὸ τὶς

17ης Φεβρουαρίου 1887, ἔτος θανάτου τοῦ Δαβὶδ Μολοχάδης, ὅπως καὶ ἄλλες ὀκτώ. Στὶς 13 Ἰουνίου 1901 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀποφάσισε τὴν πλήρωση τῆς ἔδρας προτείνοντας τοὺς Ἀρχιμανδρίτες Νεκτάριο Παπαγεωργίου, Γρηγόριο Ζυγαβηνὸ καὶ Παντελεήμονα Κριεζή. Μετὰ τὴν παραίτηση τῶν δύο τελευταίων, ὁ κατάλογος συμπληρώθηκε μὲ τοὺς Ἀρχιμανδρίτες Ἀμβρόσιο Τσάπο καὶ Μελέτιο Σακελλαρόπουλο. Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἱ. Συνόδου ἀνακοινώθηκε στὸ Ὑπουργεῖο¹² καὶ προκρίθηκε γιὰ τὴν ἀνοδο στὸν Ἀρχιερατικὸ θρόνον Φωκίδος ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος Τσάπος¹³.

Ὁ Ἀμβρόσιος γεννήθηκε στὴν Κάλυμνο στὶς 28 Αὐγούστου 1864. Ἀφοῦ τὶς βασικὲς σπουδὲς του τὶς ἔκανε στὴν πατρίδα του, ὁ συμπατριώτης του Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος – καὶ κατόπιν Λαρίσης – Ἀμβρόσιος τὸν χειροτόνησε Διάκονο. Τὸ 1833, ὅπου Διευθυντὴς ἦταν ὁ παραπάνω Ἐπίσκοπος, εἰσήχθη στὴν Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπεφοίτησε τὸ 1887. Ὑστερα εἰσήχθη στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ 1889 διέκοψε γιὰ λίγο τὶς σπουδὲς του καὶ ἐστάλη στὴν Πετρούπολη γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐκεῖ Ἑλληνικὴ Κοινότητα καὶ Πρεσβεία. Τὸ 1890 ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα, συνέχισε τὶς σπουδὲς του, τὶς ὁποῖες τὸ 1892 (28 Νοεμβρίου) τὶς τέλειωσε, μὲ βαθμὸ «ἀριστα». Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἔλαβε καὶ τὸ «Ράλλειο βραβεῖο». Διωρίσθη Ἱεροκήρυκας Τρίκκης καὶ τὸ 1893 χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος καὶ χειροθετήθηκε ἀρχιμανδρίτης ἀπὸ τὸν ἐπίσης συμπατριώτη του Ἐπίσκοπο Θανακοῦ Μισαήλ. Μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια, τὸ 1895, μετατέθηκε στὴν ἐπισκοπὴ Φθιώτιδος, ἐπὶ Κωνσταντίνου Καλοζύμη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνέθεσε καὶ τὴν ἡγουμενία τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγάθωνος μέχρι τὸ 1899. Ἦταν μετὰ τῶν προταθέντων καὶ διορισθέντων Ἱεροκλήρων καὶ Ἐφημερίων τοῦ Στόλου, στὸν Β. Ναύσταθμο.

Στὶς 6 Ἰουλίου 1901 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Φωκίδος, χειροτονηθεὶς στὶς 8 Ἰουλίου 1901 στὸν Ἱ. Ναὸ Ἀγίου Γεωργίου Καρύστης¹⁴, χοροστατούντων τῶν Δημητριάδος Γρηγορίου, Λαρίσης Ἀμβροσίου καὶ Γυθείου Παρθενίου.

Σ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς ἀρχιερατικῆς του θητείας ἐργάσθηκε μετὰ ζήλου. Λόγω τῆς συμμετοχῆς του στὸ «ἀνάθεμα» κατὰ τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου ἐκηρύχθη ἐκπιωτος τοῦ θρόνου του μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 26/3.10.1917

8. Θ.Η.Ε., τόμος 12ος, σελ. 11.

9. Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ «ΚΟΣΜΟΣ» τόμος 3 (σελ. 57) καὶ 27 (σελ. 115-117).

10. «Πραγματικὸς Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος» Εἰδικὴ Ἐκδοσις τῆς Γ. Γ. ΕΣΥΕ, Ἀθήνα 1991.

11. Θ.Η.Ε., ὅ.π.

12. Κώδικας Ἱ. Συνόδου 11.11.1899 - 22.12.1906, σελ. 80-81.

13. Βασιλείου Ἀτέση, «Ἐπίτομος Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» τόμος β' Ἀθήνα 1953, σελ. 125.

14. Ἀρχιμ. Εὐγενίου Κωνσταρίδου «Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία» Ἀθήνα 1921, σελ. 283-284.

απόφαση τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου. Νεώτερη ὁμως, ἡ 7/2-1-1923, ἀκύρωνε αὐτὴ τοῦ 1917 καὶ τὸν τοποθετοῦσε ξανὰ στὴν θέση τοῦ Ἐπισκόπου Φωκίδος. Στις 28 Ἰανουαρίου 1928 ἀσθένησε γιὰ λίγες ὥρες καὶ πέθανε¹⁵.

Κατὰ καιροὺς τιμήθηκε γιὰ τὴν ὅλη δράση του μὲ κορυφαία τιμὴ αὐτὴ τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' ¹⁶.

ΙΩΑΚΕΙΜ

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα στὴν Ἀμερικὴ τὴν περίοδο ἐκείνη δὲν ἦταν σὲ καλὴ κατάσταση, λόγῳ διαμάχης τῶν ὁμογενῶν¹⁷. Στό θέμα αὐτὸ ἤθελαν νὰ βροῦν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ Πολιτεία τὴν λύση. Ἀπὸ τὸν Ἐξαρχο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Μητροπολίτη Κορινθίας Δαμασκηνὸ προτάθηκε ἡ τοποθέτηση τεσσάρων Ἐπισκόπων τῆς Ἀμερικῆς σὲ ἰσάριθμες Ἐπισκοπὲς τῆς Ἑλλάδος (Μάρτιος 1930). Πράγματι ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε ὅπως ὁ Βοστώνης Ἰωακεῖμ τοποθετηθεῖ στὴν Ἐπισκοπὴ Σιδηροκάστρου.

Ὅταν πληροφορήθηκε τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ὁ Πατριαρχικὸς Ἐξαρχος Ἀμερικῆς πρότεινε στὴν Ἱ. Σύνοδο πὼς ἡ καλύτερη λύση ἦταν ἡ τοποθέτηση τοῦ Βοστώνης στὴν Φωκίδα.

Τότε ἡ Σύνοδος κατὰ τὴν συνεδρίασή της στις 18 Ὀκτωβρίου 1930 ἀποφάσισε τὴν πλήρωση τῶν Ἱ. Μητροπόλεων Κερκύρας, Σύρου καὶ Φωκίδος διὰ μεταθέσεως Ἀρχιερέων ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ¹⁸. Γιὰ τὴν Μητρόπολη Φωκίδος ἐξελέγη ὁ Βοστώνης Ἰωακεῖμ¹⁹.

Ὁ Μητροπολίτης Φωκίδος Ἰωακεῖμ, κατὰ κόσμον Γεώργιος Ἀλεξόπουλος γεννήθηκε στὴν Γκούρα Φενεοῦ Κορινθίας τὸν Νοέμβριο τοῦ 1873. Τὰ ἐγκύκλια γράμματα τὰ ἄκουσε στὴν γενέτειρά του καὶ στὴν Μονὴ Ταξιαρχῶν Αἰγίου²⁰. Πηγαίνοντας ἐκεῖ σὲ ἡλικία 14 ἐτῶν, παρὰ τὸν συγγενὴ του ἱερομόναχο Βενέδικτο Πετρούλια, παρακολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ ἐκεῖ ἐλληνικοῦ Σχολείου καὶ ὕστερα ἐστάλη στὰ Γυμνάσια Αἰγίου καὶ Α' Πατρῶν.

Κατόπιν ἐκάρη μοναχὸς τῆς παραπάνω Ἱερᾶς Μονῆς, χειροτονήθηκε Διάκονος καὶ ἐνεγράφη στὴ

Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν. Ὡς φοιτητὴς της καὶ μὲ σύσταση τοῦ Ἀθηνῶν Προκοπίου ἀπεστάλη στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ Μόσχας. Λόγῳ ἀσθενείας, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μῆνες ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ συνεχίσει ἐδῶ τὶς σπουδές του τὶς ὁποῖες καὶ τελείωσε τὸ 1903.

Χειροτονηθεὶς Πρεσβύτερος διωρίσθη Ἱεροκήρυκας Ἀρτῆς καὶ διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Ἱερατικῆς Σχολῆς.

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1906 μετέβη στὴν Ἀμερικὴ καὶ ἔγινε Ἐφημέριος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Οὐάσιγκτον. Ἐκεῖ παρέμεινε ἐπὶ 13 ἔτη καὶ ἐκτελοῦσε καὶ χρεὴ πρωτοσυγγέλλου τῆς νεοσύστατης Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς. Διωρίσθη ἐπίσης Ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῶν Κοινοτήτων Πιστοποιητοῦ καὶ Βοστώνης. Μετὰ ἀπὸ καλὴ ὑπηρεσία δύο ἐτῶν στὴν τελευταία Ἑνορία του ἐξελέγη καὶ Ἐπίσκοπος Βοστώνης, ἦταν Ἰούνιος 1923. Ἐκεῖ παρέμεινε ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἀναπτύσσοντας θαυμαστὴ δραστηριότητα²¹.

Πρωτοστάτησε στὴν ἵδρυση τῆς «Πανελληνίου Ἐνώσεως Ἀμερικῆς», ἡ ὁποία καὶ προσέφερε ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες καὶ γιὰ τὴν ὁμογένεια τῆς Ἀμερικῆς καὶ γιὰ τὴν πατρίδα²².

Ἀφοῦ παρέμεινε στὴν Ἀμερικὴ, ὡς Ἐπίσκοπος Βοστώνης, ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια, μετατέθηκε στὴν Ἱ. Μητρόπολη Φωκίδος, τὸ ἔτος 1930, ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ προηγουμένως. Στὴν αὐτὴ Μητρόπολη ὑπηρέτησε ἀκούγοντας συνεχῶς τὴν φωνὴ τοῦ Ἀποστόλου λέγουσα «ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποῖμνιον τοῦ Θεοῦ ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστικῶς ἀλλ' ἐκουσίως, μὴδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως»²³. Ἀφῆσε στὴν Ἀμφισσα καὶ στὴν Φωκίδα γενικότερα ἀγαθὴ φήμη (τὸ δηλώνουν οἱ πολλοὶ μεγαλύτεροι στὴν ἡλικία). Ἦταν ἀπλός, φιλόδοτος, ἀσκητικός. Δίδασκε καὶ μόνο μὲ τὴν παρουσίαν του.

Πέρασαν σχεδὸν πέντε χρόνια, καὶ στις 5 Σεπτεμβρίου 1935 μὲ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μετατέθηκε στὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Δημητριάδος, δοθέντων τῶν μηνυμάτων τὴν ἐπομένη ἡμέρα (6.9.1935) σὺν συνοδικῷ παρεκλήσιῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἐνῷ τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Φωκίδος ὀρίσθηκε ὁ Ἱεροκήρυκας τῆς Ἀρχιμ. Ἀνανίας Μάνος²³, ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Καρύστου.

Στὸν Βόλο ἔδρα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος ἐνθρονίστηκε τὴν Κυριακὴ 6 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἐτους²⁴.

15. Βασιλείου Ἀτέση, ὁ.π., σελ. 127.

16. Τοῦ ἰδίου, «Οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1900 μέχρι σήμερον διατελέσαντες ὡς Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθήναι 1967.

17. πρβλ. «Ε», ἔτος 1930, σελ. 113-114.

18. ὁ. 13η παρ., σελ. 127-129.

19. «Ε», 1931, σελ. 76.

20. Σήφη Γ. Κόλλια, «Μητροπολίτης Δημητριάδος Ἰωακεῖμ» Ἀθήναι 1964.

21. ὁ. 13η παρ., σελ. 129-130.

22. Α' Πέτρ. β' 15.

23. «Ε», 1935, σελ. 384.

24. ὁ.π., σελ. 325.

Ἐρχομένων τῶν δύσκολων χρόνων τῆς Κατοχῆς ὁ τόπος εἶδε τὸν Μητροπολίτη του κοντὰ στὰ προβλήματα του καὶ στὴν δυστυχία του καὶ «ἀνεδείχθη στὴν πραγματικότητα ἀντάξιος μιμητῆς τοῦ καλοῦ Ποιμένου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφιερωθεὶς εἰς μετ' ἀγάπης διακονίαν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς καιροὺς δυσκόλους καὶ στηρίζας μέ κάθε μέσον τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας» ἰδιαίτερα «τότε πού ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ προεκινδύνευσε διασώζων τὴν ζωὴν ἑκατοντάδων Βολιωτῶν καὶ ὀργανῶνων συσσίτια γιὰ τὴν διατροφήν τοῦ κόσμου. Παραλλήλως ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἔσωσε τὴν ζωὴν πολλῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν ναζιστικὴν θηριωδίαν, ἀναδειχθῆς ὄντως ἄνθρωπος Θεοῦ»²⁵.

Στὴν Ἱ. Μητρόπολη Δημητριάδος ἐπὶ ἀρχιερατείας Ἰωακείμ ἐφαρμόσθηκε συστηματικῶς γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα ἡ συμμελέτη Ἀγίας Γραφῆς. Ἐξεδήμησε εἰς Κύριον τὸ 1959 σὲ ἡλικία 86 ἐτῶν καὶ ἐτάφη στὸν περίβολο τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Βασιλείου Βόλου.

Ἐξετύπωσε τὰ παρακάτω βιβλία:

1. Μελέτη περὶ Πανελληνίου Ἐνώσεως Ἀμερικῆς, δημοσιευθεῖσα σὲ 13 κατὰ σειρὰν φύλλα στὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα «Θερμοπύλαι» τῆς Ν. Ὑόρκης.
2. Μελέτη ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ.
3. Μελέτη περὶ ιδρύσεως εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῆς Ἀμερικῆς Ναοῦ πανομοιότυπου τῆς Ἀγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, εἰς μικρότερον μέγεθος.
4. Περὶ τῶν κινδύνων τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν μέσων τῆς διασώσεως αὐτοῦ διὰ τῆς Ἐκκλησίας.
5. Σύστημα ἀνυψώσεως τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου, Βόλος 1937.
6. Συμβολαὶ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, Βόλος 1947.
7. Μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ἀνταρτῶν, Ἀθήναι 1950.
8. Τὸ παλαιοσημερολογικὸν ζήτημα ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1952.
9. Ἡ ὁδὸς πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ἀναδημιουργίαν, Βόλος 1952.
10. Ὑπόμνημα καὶ ἐκκλησις πρὸς τὸν Μακαριώτατον καὶ τοὺς Σεβ. Ἀρχιερεῖς περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας, Βόλος 1952.
11. Φωνὴ Βούωντος. Περὶ τῶν κινδύνων καὶ ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας, Βόλος 1955.

25. Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος ἐφ. «Πληροφόρησις», φ. 126, Ἰούνιος 1991.

12. Συνοπτικὸν πρόγραμμα ἀνακαινίσεως τῆς Ἐκκλησίας, Βόλος 1956.

13. Σκαρίφημα περὶ διοικητικῆς ἐνότητος πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Βόλος 1958.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τῆς ἀρχιερατικῆς του ὑπηρεσίας στὴν Ἱ. Μητρόπολη Φωκίδος διετέλεσε συνοδικὸ μέλος μόνο μιὰ φορὰ, τὴν περίοδο 1932-1933²⁶.

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολη Δημητριάδος ἐκτιμῶσα τὴν προσφορὰ τοῦ Ἰωακείμ Ἀλεξοπούλου ἔστησε τὴν προτομὴ του ἐπὶ τοῦ τάφου του «σὲ ἔκφραση εὐγνωμοσύνης τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν αὐτίμοιο Ποιμέναρχη της»²⁷.

Ἀξιζεῖ τέλος, νὰ σημειωθεῖ, ὅταν ἦταν ὁ 17ος Ἀρχιερέας - ἀδελφὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας²⁸.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Μετὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ Μητροπολίτου Ἰωακείμ στὴν Μητρόπολη Δημητριάδος, στίς 5 Δεκεμβρίου 1935, ἄρχισαν οἱ νόμιμες διατυπώσεις γιὰ τὴν πλήρωση τῆς Μητροπόλεως Φωκίδος²⁹.

Στίς 19 Μαρτίου 1936 ἔγιναν ἐκλογὲς διὰ τῶν ὁποίων ἐξελέγη νέος Μητροπολίτης Φωκίδος ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Παρίσης.

Ὁ ἐν λόγῳ κληρικὸς γεννήθηκε στίς 30 Ἰουνίου 1885. Μετὰ τὴν βασικὴ μόρφωση πού ἔλαβε στὴν Ὑδρα, ἐφοίτησε στὴν Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν (1903-1909) καὶ στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν (1910-1914).

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Μάιο τοῦ 1911 ἐκάρη μοναχὸς στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ταξιαρχῶν Σερίφου καὶ στίς 5 Ἰουνίου 1911 χειροτονήθηκε Διάκονος ἀπὸ τὸν Σύρου καὶ Τήνου Ἀθανάσιο. Στίς 29 Ἰουνίου 1914 χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος καὶ ἔλαβε καὶ τὸ ὀφφίκιο τοῦ Ἀρχιμανδρίτη.

Κατὰ τὴν ἐπιστράτευση τοῦ 1919 διωρίσθη μόνιμος Ἱεροκλήρυξ καὶ Ἐφημέριος τοῦ Στρατοῦ καὶ ἔλαβε μέρος σὲ ἐκστρατείες στὴν Μακεδονία καὶ Μ. Ἀσία. Στὸ διάστημα 1923-1936 ὑπηρέτησε ὡς Καθηγητὴς στὸ Ἀρσάκειο Παρθεναγωγεῖο καὶ στὸ ἀμερικανικὸ κολλέγιο τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου³⁰.

Ὅπως προεγράφη, στίς 19 Μαρτίου 1936 ἐξελέγη

26. δ. 16η παραπομπή.

27. Ἐφημερίδα «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» φ. 332, 16 Ἰουλίου 1991.

28. Ἀρχιμ. Ἀβερκ. Παπαδοπούλου, «Μονὴ Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας», 1620-1940, Θεσσαλονίκη 1940, σελ. 92.

29. «Ε», 1935, σελ. 391.

30. Θ.Η.Ε., τόμος 1ος, σελ. 560.

Μητροπολίτης Φωκίδος. Συνυποψήφιοι γιὰ τὴν ἔδρα ἦταν οἱ ἀρχιμανδρίτες Βασίλειος Κωνσταντίνου (ἔλαβε 26 ψήφους) καὶ ὁ Ἱεροκλήρυκας τῆς Μητροπόλεως Ἀνανίας Μάνος (ἔλαβε 22 ψήφους), ἐνῶ ὁ ἐκλεγείς Ἀθανάσιος Παρίσης ἔλαβε 42 ψήφους³¹.

Ἡ χειροτονία του ἔγινε στὶς 22 Μαρτίου 1936 στὸν Ναὸ τοῦ Ἀρσακείου ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Λαρίσης Δωροθέου, Φλωρίνης Βασιλείου καὶ Σιδηροκάστρου Βασιλείου³².

Ἡ ἐνθρόνισή του στὴν Ἀμφισσα ἔγινε τὴν Κυριακὴ 3 Μαΐου 1936, παρόντων τῶν Μητροπολιτῶν Παρναμβίας, Θήρας, Λαρίσης καὶ Πρεβέζης. Μεταξὺ ἄλλων τὸν προσφώνησε καὶ ὁ Ἀρχιμ. Ἀνανίας Μάνος³³.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τῆς διακονίας του τὴν πληροφόρησε³⁴ μὲ τὸν καλῦτερο τρόπο, ἐργαζόμενος συνεχῶς ὅπως μαρτυροῦν οἱ μεγαλύτεροι στὴν ἡλικία (ἰδιαίτερα οἱ κληρικοὶ) γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου.

Ὁ κληρικὸς εἶναι τὸ στήριγμα τῆς Πατρίδας κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα καὶ Μέγα Βασίλειο³⁵, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν χρειάστηκε τὴν ὑπηρετήσε μὲ ἀφοσίωση ἰδιαίτερα στὰ δύσκολα χρόνια τῆς Κατοχῆς. Εἶναι ἄξιο παρατηρήσεως ὅτι ἀφοῦ ἔμεινε κοντὰ στὸ ποίμνιό του, συνελήφθη καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Ἰταλοὺς κατακτητές³⁶. Εἶχε τόση τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐλευθερώσει τὴ πατρίδα μέχρι σὲ σημεῖο στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940 (ἡμέρα κηρύξεως τοῦ πολέμου) τὸ πρῶτ' ἔταξε νὰ χίσει παρεκκλήσιο ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης, ὅπως καὶ ἔγινε μὲ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου. Τὸ ἔχτισε στὸν δρόμο Ἀμφισσας - Λιδωρικίου³⁷.

Κατὰ τὴν διαποίμανση τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Φωκίδος ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο τὰ μοναστήρια εἶδαν καὶ στὴν πράξιν τὴν ἀγάπην του.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἔγινε ἡ συγχώνευση τῶν Ἱερῶν Μονῶν Τιμίου Προδρόμου Δεσφίνης καὶ Προφήτου Ἡλιοῦ Χριστοῦ, οἱ μοναχοὶ τῶν ὁποίων ἄρχισαν τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς δεύτερης ἀπὸ τὸ 1952 μέχρι τὸ 1961. Ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης εἶχε δεῖξει τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν Μονὴ Παναγίας Κουτσουριώτισσας. Ἐνα δεῖγμα αὐτοῦ εἶναι ὅτι μὲ ἐνέργειές του ἔγινε ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὸ Μοναστήρι ἀπὸ τὴν ὁδὸ Ἀμφίσσης - Λιδωρικίου³⁸.

Ὅσο ἦταν Μητροπολίτης διετέλεσε μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πολλές φορές, τὶς ἐξῆς: 1944-1945, 1948-1949, 1.10.49 ἕως 31.3.50³⁹, 1.10.53 ἕως 31.3.54, 1.4.54 ἕως 30.9.54, 1958-1959 καὶ 1961-1962⁴⁰.

Ὁ Νόμος 4589/10.11.1966 ὁρίζε ὅτι οἱ Μητροπολίτες ποὺ ἔχουν συμπληρώσει τὸ 80ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους θὰ ἔπρεπε νὰ συνταξιοδοτηθοῦν. Μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Φωκίδος Ἀθανάσιος, τὸ 1966 ἦταν στὸ 81ο ἔτος τῆς ζωῆς του. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο καὶ παραιτήθηκε τῆς θέσεώς του (11.11.1966)⁴¹.

Πέθανε ὡς «πρώην» τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1967⁴².

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀθανασίου Παρίσης, τὴν 1ην Νοεμβρίου 1966, ἡ θέση τοῦ Μητροπολίτου Φωκίδος ἦταν κενή. Χρὴς τοποτηρητοῦ ἀσκοῦσε ὁ Μητροπολίτης Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Δαμασκηνός⁴³ (ὁ ἀπὸ Μαραθῶνος).

Τὸν Μάιο τοῦ 1967 ἀλλάζει ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ἀναλαμβάνει ὁ Ἀρχιμ. Ἱερώνυμος Κοτσώνης, ὁ ὁποῖος βρίσκει ἐν χρεΐᾳ 14 Ἱερὰς Μητροπόλεις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὴν τῆς Φωκίδος⁴⁴.

Γενομένων τῶν ἐκλογῶν τὴν 1ην Ἰουνίου 1967 γιὰ τὴν Μητρόπολιν Φωκίδος ἐξελέγη ὁ Ἐπίσκοπος Κερνίτης Χρυσόστομος (Βενετόπουλος).

Γεννήθηκε στὴν Πάτρα τὸ 1913 ὅπου ἔλαβε καὶ τὴν πρώτη μόρφωσιν. Στὴ συνέχεια ἐνεγράφη στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, ὅπου ἔλαβε τὸ πτυχίον του τὸ 1944. Ἐκάρη μοναχὸς στὴν Ἱ. Μονὴ Κοιμήσεως Θεοτόκου Γηροκομείου (Πατρῶν). Στὶς 16 Σεπτεμβρίου 1945 χειροτονήθηκε Διάκονος καὶ στὶς 20 τοῦ ἴδιου μηνὸς Πρεσβύτερος καὶ χειροθετήθηκε Ἀρχιμανδρίτης.

Ἐπὶ ἓνα χρόνο ὑπηρετήσε Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἀγ. Βαρβάρας Πατρῶν καὶ τὸ 1946 διωρίσθη Ἱεροκλήρυκας τῆς Μητροπόλεως. Στὴν θέση αὐτὴ παρέμεινε μέχρι τὸ 1950, ὅπου γιὰ ἓνα καὶ πλέον χρόνο ἄσκησε καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ πρωτοσυγκέλλου τῆς, ἐνῶ δίδασκε καὶ σὲ πολλὰ σχολεῖα τῆς πόλης⁴⁵.

39. Βάσει τοῦ Ν.Δ. 1159/1949 ἀλλάξε ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς θητείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ ἐτήσια σὲ ἑξὶ μηνῶν. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἔσχυσε μέχρι τὸ 1957.

40. δ. 16η παραπομπή.

41. Βασιλείου Ἀτέση, πρ. Μητροπολίτου Λήμνου: «Ἐπισκόπησις τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀρχιερατικῶν ἐναλλαγῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1962-1979», ἐν Ἀθήναις 1981.

42. «Ε», 1967, σελ. 804.

43 δ.π. σελ. 413.

44. Βασιλείου Ἀτέση, δ.π. σελ. 17-18.

45. Θ.Η.Ε., τόμος 12ος, σελ. 434.

31. «Ε», 1936, σελ. 95.

32. Θ.Η.Ε. δ.π.

33. «Ε», 1936 σελ. 150-151.

34. βλ. Α' Τιμ. δ' 5.

35. Ε.Π. 3, 148.

36. Θ.Η.Ε. δ.π.

37. «Φωκικὰ Χρονικά» Ἀμφισσα 1990, σελ. 13.

38. Γεωργ. Κουστοκλένη, «Τὰ μοναστήρια τῆς Φωκίδας», Ἀμφισσα 1979.

Στις 15 Νοεμβρίου 1957 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου βοηθὸς Ἐπίσκοπος Κερνίτης. Ἡ χειροτονία του ἔγινε στίς 24 Νοεμβρίου 1957 στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου τοῦ Β' (τοῦ ἀπὸ Πατρῶν) συλλειτουργούντων τῶν Σεβ. Ζακύνθου Ἀλεξίου, Κοζάνης Διονυσίου καὶ Θήρας Γαβριὴλ καὶ τῶν Θεοφ. Ἐπισκόπων Θαυμακοῦ Χρυσοστόμου καὶ Μαραθῶνος Δαμασκηνοῦ.

Ὁ Μακαριώτατος στὴν ὁμιλία του ἐξῆρε τὴν εὐδόκιμο καὶ θεοφιλή δράση καὶ τὰ προσόντα του, ἰδιαίτερα τὴν ἀρετὴ, τὴν φιλοπονία καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὸ ἔργο τοῦ εὐαγγελιστοῦ⁴⁶.

Πράγματι, μὲ τὸν αὐτὸ ζῆλο συνέχισε τὴν σταδιοδρομία του καὶ ἀπὸ τὴν θέση τοῦ Ἐπισκόπου. «Καὶ εἰς τὴν νέαν ἑπαλξιν τοῦ νέου Ἐπισκόπου ἦτο πολὺπυχον καὶ θεάρεστον. Ἀκόμη καὶ σήμερον πολλοὶ Ἱερεῖς τῶν Ἀθηνῶν ἐνθυμοῦνται τὸν καλὸν Ἐπίσκοπον Κερνίτης, τὸν ἀπλοῦν, τὸν μελίχιον, τὸν πάντα πρόθυμον νὰ βοηθᾷ καὶ νὰ συμπαραστῇ τοὺς πάντας»⁴⁷.

Στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν ἐπὶ δέκα χρόνια ἦταν:

- Πρόεδρος τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.
- Πρόεδρος τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου.
- Ἐπόπτης Θείου κηρύγματος καὶ τῆς ἐπιμελοῦς ἐργασίας τῶν νεωκόρων.
- Ἀντιπρόεδρος τῶν Ἰδρυμάτων Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν:

- α. Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης καὶ
- β. τοῦ Ἀσύλου Ἀγ. Ἀνδρέου Ν. Σμύρνης.
- Πρόεδρος διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὁρφανοτροφικοῦ Ναοῦ Ταξιαρχῶν (Παναγίας Γρηγορούσης) Πύλης τῆς Ἀγορᾶς⁴⁸.

Τὴν 1η Ἰουνίου 1967 προτάθηκε καὶ ἐξελέξη Μητροπολίτης Φωκίδος, δοθέντων τῶν «Μηνυμάτων» στίς 5 τοῦ ἴδιου μηνός⁴⁹.

Ἡ ἐνθρόνισή του ἔγινε στίς 25 τοῦ ἴδιου μηνός ἡμέρα Κυριακή. Ἀφοῦ τὸν ὑποδέχθηκαν οἱ τοπικὲς ἀρχὲς τῶν Δελφῶν, Χρυσοῦ καὶ Σερνιακίου ἔγινε μὲ κάθε ἐπισημότητα καὶ ἡ ἐνθρόνισή του στὴν ἐδρα τῆς Μητροπόλεως Φωκίδος Ἀμφισσα, ἀπὸ τὸν τοποτηρητὴ Σεβ. Ναυπακτίας Δαμασκηνό⁵⁰.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Φωκίδος εἶ-

χε 107 Ἑνορίες μὲ 93 Ἐφημερίους⁵¹. Ἀπὸ τὴν ἐπομένη ἡμέρα τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του ἀρχισε ἡ πνευματικὴ ἐργασία του.

Τὴν Κυριακὴ φωνὴ «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσης καὶ αὐτῷ μόνο λατρεύσης»⁵² τὴν εἶχε πάντα στὴν ἀκοή του, γι' αὐτὸ ἔδωσε ὅλο του τὸν ἑαυτὸ στὴ θεία λατρεία καὶ νὰ μορφώσει τοὺς κληρικούς ὡς καλοὺς λειτουργούς. Ἦταν δὲ ὁ ἴδιος, κατὰ κοινὴ ὁμολογία, ἄριστος λειτουργός. Τὰ κατὰ καιροὺς συγκαλούμενα Ἱερατικά Συνέδρια σὰν σκοπὸ εἶχαν τὴν λειτουργικὴ παιδεία τῶν ἱερέων. Τὸ πρῶτο Ἱερατικὸ Συνέδριο (διαρκείας 3 ἡμερῶν) συνεκλήθη λίγους μῆνες μετὰ τὴν ἐνθρόνισή του. Ἀρχισε στίς 27 Σεπτεμβρίου 1967 καὶ ἔληξε τὴν μεθεπομένη, 29 Σεπτεμβρίου. Τὰ θέματά του ἦταν:

- α. «Ὁ Ἱερεὺς ὡς Τελετουργός»
(ὑπὸ τοῦ Σεβ. κ. Χρυσοστόμου)
- β. «Ἡ προσωπικότης τοῦ Ἱερέως»
(ὑπὸ ἀρχιμ. Νικηφόρου Δεδούση) καὶ
- γ. «Ὁ Ἱερεὺς ὡς κοινωνικὸς ἐργάτης»
(ὑπὸ ἀρχιμ. Θεοκλήτου Τσίρκα)⁵³.

Ἐδειξε μέριμνα γιὰ τὰ παιδιά, ἴδρυσε Οἰκοτροφεῖο, ἀνήγειρε ὠραιότατο Ἐπισκοπικὸ Μέγαρο, βοήθησε τὴν διάδοσιν τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ἀγωνιοῦσε συνεχῶς γιὰ τοὺς Ναοὺς τῆς περιφερείας του μὲ πρῶτον τὸν Μητροπολιτικόν. Ὅταν ὑπῆρξε τὸ γνωστὸ πρόβλημα μὲ τὶς ἀγιογραφίες πρωτοστάτησε στίς διαμαρτυρίες μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες τοπικὲς ἀρχὲς, ἐναντὶ τῶν ἀρμοδίων⁵⁴.

Ἀκόμα καὶ ὅταν χοροστατοῦσε ἢ ὅταν λειτουργοῦσε κήρυττε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ. Τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου «κήρυξε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ... ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ»⁵⁴, τὸν ἔκανε νὰ ἀσχολῇται μὲ τὸ θεῖο κήρυγμα πάντοτε. Σύγχρονος Ἱεράρχης τὸ δηλώνει: «Διεκρίθη ὡς ἄριστος κήρυξ τοῦ θεοῦ λόγου. Καὶ εἰς τὸ ποιμαντορικόν του ἔργον θεωρεῖται ἐπιτυχημένος... ἐργάτης ἱκανὸς καὶ δημιουργικὸς»⁵⁵. «Καὶ στὴν Ἀμφισσα ἀλλὰ καὶ στὴν Πάτρα, τὴν Ἀθήνα τὰ Ἰωάννινα, τὰ φλογερά του κηρύγματα προεκά-λουν ρίγη συγκινήσεως καὶ πολλὰ ψυχὰ ὠδηγοῦντο ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν στὴν ἐλπίδα»⁵⁶.

Στίς χειροτονίες ἦταν πολὺ προσεκτικός. Ἦξερε

51. Ἡμερολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1968, σελ. 485.

52. «Ε», 1967, σελ. 621-622.

53. Ἐφημερίδα «Φωκικὸς Λαὸς», φ. 579/26.4.1980.

54. Β' Τιμ. δ' 2.

55. Σεβ. Πατρῶν κ. Νικόδημος, κατὰ τὴν νεκρώσιμο ἀκολουθία τοῦ Φωκίδος κυροῦ Χρυσοστόμου στὴν Πάτρα (1η Φεβρουαρίου 1986).

56. Ἀρχιμ. Π. Ἀθανάτου, ὁ.π., σελ. 11.

46. «Ε», 1957, σελ. 544-545.

47. Ἀρχιμ. Παύλου Ἀθανάτου, «Ὁ Φωκίδος Χρυσόστομος (†)» Ἀθήναι 1986, σελ. 12.

48. Θ.Η.Ε. ὁ.π.

49. «Ε», 1967, σελ. 313.

50. ὁ.π., σελ. 413-414.

μᾶλλον τὴν πατερικὴ συμβουλὴ «νὰ προσέχουν (οἱ Ἐπίσκοποι) μόνο τοὺς ἀξίους καὶ αὐτοὺς νὰ δέχονται»⁵⁷. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ στὰ εἴκοσι χρόνια τῆς ἀρχιερατείας του ἐλαχίστους χειροτόνησε. Ἐνδεικτικὰ τὸ 1986 (ἔτος κοιμήσεώς του) ἡ Μητρόπολις εἶχε 40 ἐφημεριακὰ κενά⁵⁸.

Τὰ χρόνια πέρασαν ὅπου τὴν 1η Φεβρουαρίου 1992 «τὴν 1ην μεταμεσονύκτιον ὥραν τοῦ Σαββάτου ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ Μητροπολίτης Φωκίδος Χρυσόστομος, εἰς Γεν. Νοσοκομεῖον Πατρῶν, ὅπου ἐνοσηλεύθη ἐντατικῶς ἐπὶ τριήμερον, καὶ ἐν τέλει ὑπέκυψε εἰς τὸ ἐπισυμβάν βαρὺ καρδιακὸν καὶ ἐγκεφαλικὸν ἐπεισώδιον»⁵⁹. Ἡ σορὸς του ἐναποτέθη στὸν Ἱ. Ναὸ Ἀγ. Δημητρίου Πατρῶν (γενέτειρά του πόλη), ἐτελέσθη ἐπιμνημόσυνος θεία Λειτουργία καὶ ὕστερα ἐψάλη νεκρώσιμος ἀκολουθία προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Πατρῶν κ. Νικοδήμου, ὁ ὁποῖος ἀποχαιρέτησε καὶ τὸν νεκρὸ διὰ καταλλήλου ὁμιλίας.

Μόλις ἐγινε γνωστὸ τὸ γεγονὸς στὴν Φωκίδα οἱ καμπάνες ἤχησαν πένθιμα καὶ τὴν ἴδια ἡμέρα ὑποδέχθηκαν στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀμφίσσης τὸν κεκοιμημένο Ποιμενάρχη τους. Στὸν χώρο ποὺ τόσες φορὲς ἱερούργησε τώρα πλέον εἶναι «ἄπνους» καὶ τὰ πνευματικὰ του παιδιὰ μὲ λύπη τὸν ἀποχαιρετοῦν.

Ἡ ἐπίσημος νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐγινε στίς 10 τὸ πρωὶ τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1986 στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀμφίσσης «ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου». Κατ' αὐτὴ χοροστάτησαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες: Μεσσηνίας Χρυσόστομος, Πατρῶν Νικόδημος, πρ. Θηβῶν Νικόδημος, Λευκάδος Νικηφόρος, Ἀμυκλῶν Παῦλος, Καλαβρύτων Ἀμβρόσιος, Καρπενησιῶν Νικόλαος, Μονεμβασιάς Εὐστάθιος, Ναυπάκτου Ἀλέξανδρος καὶ Κίτρους Ἀγαθόνικος.

Ἐπικήδειο λόγο ἐκ μέρους τῆς Ἱ. Συνόδου ἐξέφώνησε ὁ Ἀρχιμανδριτὴς Παῦλος Ἀθάνατος ὁ ὁποῖος, μετὰ ἄλλων, ἀναφέρθηκε καὶ στὰ χαρίσματα τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου ὅπως «τὸ εὐγενὲς τῆς ψυχῆς του, ἡ πραότης, τὸ χριστιανικὸν ἦθος, τὸ μεγαλεῖον τῆς ταπεινοφροσύνης, τὰ φιλόφθονα αἰσθήματα, τὸ βάθος εἰς τοὺς στοχασμούς του, τοὺς ὁποίους σπανίως ἐξέφραζε, καθ' ὅτι ἦτο πάντα φειδωλὸς εἰς τὸν λόγον διὰ τὸν ἑαυτοῦ, ἡ μεταρσίωσις τῶν προσευχῶν του καὶ πρὸ πάντων τὸ βαθὺ ὀρθόδοξον καὶ ἐκκλησιαστικὸν του φρόνημα»⁶⁰.

Ἐπίσης ἐκ μέρους τῶν κληρικῶν τῆς Μητροπό-

λεως μίλησε ὁ Ἀρχιμανδριτὴς Θεόδωρος Σάβερης ὅπου ἦταν «θαυμασίος, πλήρης, βαθύς, σοβαρὸς, ἀνάλογος τῆς περιστάσεως». Ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας ἦταν ὁ Νομάρχης Φωκίδος κ. Βασ. Θερόμος, ποὺ «τόνισε ὅτι εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ στεργιωθεῖ ἡ ἀδελφoσύνη μετὰ Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, γιὰτὶ κάθε φορὰ ποὺ εἴχαμε τὸ σμίξιμο αὐτὸ τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ ράσου, κάτω ἀπ' τὸ ὁποῖο κρύβεται ἡ Ἑλληνικὴ λεβεντιά, μεγαλουργήσαμε σὰ φυλή»⁶¹, καὶ ὁ Δήμαρχος τῆς Ἀμφισσας Χρηστολιάς Καμπεράκης διάβασε σχετικὸ ψήφισμα τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς πόλης.

Ἡ ταφὴ τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτη Φωκίδος κυροῦ Χρυσόστομου Βενετοπούλου ἐγινε στὸ Κοιμητήριον Ἀγίου Νικολάου Ἀμφίσσης, πίσω ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βῆμα τοῦ Ναοῦ του.

Καθίκοντα τοποτηρητοῦ ἀνέλαβε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Γερώνυμος.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Κατὰ τὴν συνεδρίαση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν Τρίτη 26 Σεπτεμβρίου 1986, νέος Μητροπολίτης Φωκίδος ἐξελέγει ὁ Ἀρχιμανδριτὴς Ἀθηναγόρας Ζακόπουλος, μὲ 57 ψήφους κατὰ τὴν τελικὴ ψηφοφορία. Ὁ νεοεκλεγείς Μητροπολίτης ἔδωσε τὴν ἴδια ἡμέρα τὸ μικρὸ (ἐνώπιον τῆς Ἱεραρχίας) καὶ τὸ μεγάλο (στὸ Συνοδικὸ Παρεκλήσιο) Μηνύματα.

Ἡ χειροτονία σὲ Ἐπίσκοπο τοῦ νέου Μητροπολίτου Φωκίδος ἐγινε τὴν Κυριακὴ 28 Σεπτεμβρίου 1986 στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἀγίου Νικολάου ὁδοῦ Ἀχαρνῶν (ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς Ἐφημέριος καὶ Προϊστάμενος) ἀπὸ τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ ἐννέα ἄλλους Ἀρχιερεῖς. Κατάλληλη προσφώνηση ἐγινε ἀπὸ τὸν Μακαριώτατο καὶ ἀντιφώνησε ὁ Σεβ. κ. Ἀθηναγόρας.

Ὁ νέος Ἱεράρχης τῆς ἱστορικῆς Μητροπόλεως Φωκίδος γεννήθηκε τὸ 1931 στὸ Ἀμάραντο Κονίτσης Ἰωαννίνων. Πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν τὸ 1956, Διάκονος καὶ Πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη τὸ 1959. Ὑπηρέτησε ὡς Ἐφημέριος στίς Ἱερὲς Ἀρχιεπισκοπὲς Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρεταννίας (καὶ πρωτοσυγκέλλου), Ἀμερικῆς καὶ Ἀθηνῶν⁶². Σπούδασε Ψυχολογία, Παιδαγωγικὴ καὶ σύγχρονη Φιλοσο-

57. Μέγας Βασίλειος, Ε.Π. 2, 184.

58. Ἡμερολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1986, σελ. 747-749.

59. Ἀρχιμ. Π. Ἀθανάτου, ὁ.π., σελ. 5.

60. ὁ.π. σελ. 12.

61. «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα» τ. 1, 1986, σελ. 5/1045.

62. Ι. Μ. Χατζηφώτης, «Ὁ νέος Μητροπολίτης Φωκίδος Σεβ. κ. Ἀθηναγόρας», Ἀθήνα 1986.

φία σὲ ξένα Πανεπιστήμια καὶ δίδαξε σ' ἄλλα, καθὼς καὶ στὴν ΣΕΛΜΕ Πατρῶν⁶³.

Ἡ ἐνθρόνισή του ἔγινε μὲ κάθε ἐπισημότητα στὶς 23 Νοεμβρίου 1986, πρῶτα στοὺς Δελφούς καὶ ὕστερα στὴ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Ἀμφισσα. Στὴν κεντρικὴ πλατεία (τοῦ Ἡσαΐα) τὸν ὑποδέχθηκαν ὁ Τοποτηρητὴς Σεβ. Θηβῶν, Ἀρχιερεῖς καὶ πλῆθος λαοῦ. Μετὰ τὶς προσφωνήσεις σχηματίσθηκε ἡ καθιερωμένη πομπὴ ποὺ κατευθύνθηκε στὸν Καθεδρικὸ Ναὸ «ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου» ὅπου καὶ ἔγινε ἡ ἐπίσημος ἐνθρόνισή. Ἀφοῦ διαβάστηκε ἡ σχετικὴ Πράξι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τὸ σχετικὸ Π.Δ. ἀπὸ τὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχιμ. Ἱεροθέο Γαρυφαλλο (νῦν Σεβ. Αἰῆμου) ὁ νέος Ποιμὴν ἀρχὴς διάβασε καὶ τὸν Ἐνθρονιστήριό λόγο του⁶⁴.

Ἀπὸ τότε ποιμαίνει ὁ Σεβ. κ. Ἀθηναγόρας τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Φωκίδος, ἔχοντας ἀναπτύξει δράση σὲ πολλοὺς τομεῖς (κηρύγματα, ἐφημερίδα, ἡμερολόγιο, διαλέξεις, Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ.ἄ.). Προσπάθησε νὰ καλύψει τὰ ἐφημεριακὰ κενὰ μὲ πολλὰς χειροτονίες.

Μέχρι σήμερα ἔχει διετελέσει συνοδικὸς Σύνοδος τὴν 133η περίοδο (1.9.1989 ἕως 31.8.1990), ὀρίσθεις μέλος καὶ σὲ συνοδικὰ ἐπιτροπὰς, ὅπως Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς Νεότητος, Διαχριστιανικῶν σχέσεων (ἀναπληρωματικὸ) καθὼς καὶ ἀναπληρωματικὸ μέλος στὰ Πρωτοβάθμιο καὶ Δευτεροβάθμιο Συνοδικὰ Δικαστήρια γιὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους, Μοναχοὺς καὶ Μοναχὲς ὡς καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Τ.Α.Κ.Ε⁶⁵.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μικρὴ προσπάθεια ἔγινε γιὰ ἐξέταση ἐνὸς Ἐπισκοπικοῦ Καταλόγου τῶν χρόνων τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Θελήσαμε νὰ δοῦμε τὰ τῆς ζωῆς (τῆς ἱερατικῆς καὶ μὴ) καὶ τῆς γενικότερης δράσης «ἀνδρῶν ἐπιφανῶν» ποὺ στόλισαν τὸν Ἀρχιερατικὸ θῶκο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Φωκίδας.

Ὁ καθένας δώριζε κάτι ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ζωὴ, γιὰτὶ «αἱ θρησκευτικαὶ ἀλήθειαι διδάσκονται μετ' ἀξιοπιστίας καὶ ἔχουσιν ἐπίδρασιν καὶ ἀπηχοῦσιν εὐήχως καὶ συγκινοῦσιν, ὅταν ὁ διδάσκαλος αὐτῶν διαπρέπει εἰς βίον ἐνάρετον»⁶⁵. Τὰ ἔργα τους δείχνουν

καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν μέριμνά τους γιὰ τὸν τόπο ποὺ ἡ Ἐκκλησία τοὺς ὅρισε Ἀρχιερεῖς κανονικοὺς, ὁποῖες καὶ ἂν ἦταν οἱ συνθήκες ζωῆς καὶ δράσης τους.

Ἄν δὲν βρέθηκαν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ τὴν σύνταξη μίας ἀριστῆς ἐργασίας δὲν ὀφείλεται σίγουρα σὲ ἀδιαφορία ἢ ἐπιπολαιότητα. Ἀναζητήθηκαν ὅσα περισσότερα ἦταν δυνατό. Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ συμπάθεια ἐλπίζουμε ὅτι θὰ δοθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τῆς.

Ἕνας - ἕνας Ἱεράρχης ἀναδείχθηκε μὲ τὶς δικῆς του δυνατότητες «ἄξιος ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ»⁶⁶. Ἐμεῖς ταπεινὰ ζητοῦμε σὰν «μισθό», τὴν εὐχὴ (πέρα τῶν παραλείψεων καὶ προβλημάτων) πάντων τῶν προμνημονευθέντων Ἐπισκόπων εἴτε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ (ὅσων ἐκεῖ βρίσκονται) εἴτε ἀπὸ τὴν γῆ.

66. Α' Τιμ. ε' 18.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Στὴ σειρὰ «Θεωρία καὶ πράξι»:

* Ο ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ (Εἰσαγωγὴ στὴν Καινὴ Διαθήκη). Τοῦ Γεωργίου Π. Σωτηρίου. Ἀριθμὸς 5, σελίδες 144.

* ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ. Συμβολὴ στὴν ποιμαντικὴ διακονία τῶν προσερχομένων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τοῦ ἀρχιμ. Ἱεροθέου Σ. Βλάχου. Ἀριθμὸς 6, σελίδες 214.

Στὴ σειρὰ «Φυλλάδια ἐπικαιρότητας»:

* Ο ΝΕΟΣ ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ ΙΕΡΕΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΝΑΣ. Τοῦ ἀρχιμ. Νικ. Ἱ. Πρωτοπαπᾶ. Ἀριθμὸς 32, σελίδες 48.

* ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΗΣΤΗ. Τοῦ ἀρχιμ. Γερβ. Ἱ. Ραπτοπούλου. Μία συγκινητικὴ καὶ διδακτικὴ ἱστορία ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἀριθμὸς 33, σελίδες 40.

Ἐπίσης κυκλοφόρησε:

* ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΕΩΡΟΣ — Ἡ Ρωμαϊκὴ Ἰδέα καὶ τὸ ὄραμα τῆς Εὐρώπης. Τοῦ πρωτοπρ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, Καθηγητοῦ. Μία σὲ βάθος θεώρηση τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Σελίδες 380.

63. Περιοδικὸ «ΛΥΤΡΩΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ», Φ. 26, Ἰαν. - Φεβρ. 1987.

64. «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἔτος 1990, σελ. 461-476.

65. Σεβ. Κυθήρων Μελετίου Γαλανοπούλου (†), «Ὁ Ποιμὴν κατὰ τὰς ποιμαντικὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου Παύλου», ἐν Ἀθήναις 1956, σελ. 17.

ΟΙ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΙ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ*

Χριστούγεννα. Καμιά άλλη λέξη δεν άσκει τόσην ύποβολή όσο αυτή σε κάθε ηλικία, σε κάθε άνθρωπο, όχι αναγκαστικά πιστό, καθώς μαζι με το μήνυμα της αγάπης, της ειρήνης και της δικαιοσύνης, που έφερε στον κόσμο το θείο βρέφος της Βηθλεέμ, είναι συνδεδεμένα με την οικογενειακή θαλπωρή, που έρχεται σε αντίθεση με τη βαρυστοιχία που επικρατεί όταν έορτάζονται, με την έλπίδα και προσδοκία, που φέρουν στην ψυχή των ανθρώπων, για τα πνευματικά παιδιά της Ἀγίας μας Ἐκκλησίας, με

μερίδες και περιοδικά που μοιάζουν παράταιρες σε όλο αυτό το αντιπνευματικό έορταστικό κλίμα. Γιατί, κακά τα ψέμματα, ο Χριστός δεν γεννιέται στα «ρεβεγιόν» και τα χαρτοπαιχτικά τραπέζια, που στρώνονται όλο το Δωδεκαήμερο, αλλά μοναχά μέσα στις εκκλησιές μας, μέσα στην ευφρόσυνη ατμόσφαιρα, που δημιουργούν με την ανεπανάληπτη τέχνη τους οι Βυζαντινοί ύμνογράφοι.

Και δεν λείπει κανείς από την έορταστική τράπεζα των Χριστουγέννων, έχοντας να καταθέσει το θάμβος, τον θαυμασμό, την κατάνυξη, την εὐλάβεια, το δέος που τον συνέχει μπροστά στο υπερφυές μυστήριο, στο μεγαλείο του Θεού, που από άκρατη φιλάνθρωπία νηπιάζει χαρίζοντας μας τα αγαθά εκείνα στα όποια τα δικά μας δώρα είναι μηδαμινά και ύλικά. Τί πήραν μαζί τους οι Μάγοι για να προσφέρουν στον μικρό Χριστό; Χρυσό, σμύρνα και λίβανο... Μόνον ο ύμνογράφος, με την αγία του βιωτή και την ύψηλη έμπνευση λύει την άμυχανία και την απορία, που έγγραψε το περίφημο στιχηρό ιδιόμελο, το όποιο θα το δούμε ίστορημένο με την Παναγία ένθρονη στα μοναστήρια του Ἀγίου Ὁρους:

Του κ. **Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ**
Δ/ντού του Γραφείου Τύπου της Ἱερᾶς Συνόδου

τον λατρευτικό πλούτο, την ύμνογραφική παιδαίωση που προσφέρουν. Και που ξεκινάει ήδη από την Κυριακή την προ της του Χριστού Γεννήσεως. Πολύ σωστά έχει παρατηρηθεί από τον Θεόδωρο Ξύδη ότι:

«Τὰ γενέθλια τοῦ Χριστοῦ τὰ προεορτάζουν οἱ ὑμνογράφοι σὰν νὰ θέλουν νὰ γεμίσουν μετὰ τὴν ποιήσιν τους τὴ ζωὴ μας. Ἐνας θερμὸς λόγος, πὺν σὰν νὰ τὸν προσημαίνει μὴ καμπάνα γιὰ νὰ μεταδώσει τὸ μήνυμα τῆς θείας ἐλευσεως»¹!

Ἐνα μήνυμα, που δυστυχώς στην εποχή μας αλλοιώνεται από το βουητό της αγοράς και του εμπορίου, από ξένους τρόπους και ξένα ἀκούσματα, από όλα αυτά που βρίσκονται σε αντίθεση με την παράδοση της ορθόδοξης Ρωμοσύνης και επικαλύπτουν τις λίγες εκείνες γνήσιες φωνές που πεισματικά έννοούν να μάς υπογραμμίζουν το βαθύτερο νόημα της μεγάλης έορτής, —ἀναφέρομαι σ' έκδηλώσεις όπως ή αποψινή, ραδιο-τηλεοπτικές εκπομπές, με ανάλογο περιεχόμενο, κάποια, πολύ λίγα, γραψίματα σ' έφη-

«Τί σοι προσενέγκωμεν Χριστέ, ὅτι ὠφθης ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς; ἔκαστον γὰρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων, τὴν εὐχαριστίαν σοι προσάγει· οἱ Ἄγγελοι τὸν ὕμνον· οἱ οὐρανοὶ τὸν Ἀστέρα· οἱ Μάγοι τὰ δῶρα· οἱ Ποιμένες τὸ θαῦμα· ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον· ἡ ἔρημος τὴν Φάτνην· ἡμεῖς δε Μητέρα Παρθένον. Ὁ πρὸ αἰώνων Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς»².

Μετέχουμε, δηλαδή, στη Γέννηση με την ίδια την Παναγία, την Κυρία Θεοτόκο. Το συνειδητοποιεί άραγε αυτό ο σημερινός άνθρωπος; Ἀντιλαμβάνεται το πόσο ύψηλά τον ανεβάζει ο ἱδιος ο Θεός και πού μπορεί να φθάσει; Οἱ ύμνογράφοι των Χριστουγέννων αυτό το ύπεροχο νόημά τους μάς βοηθούν να συνειδητοποιήσουμε, καθώς συμπυκνώνουν στους απαράμιλλους στίχους τους όλόκληρη τη θεολογία της Ἐκκλη-

* Εισήγηση για τοὺς Ὑμνογράφους τῶν Χριστουγέννων που ὁργάνωσε ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν στὸν Ἱ. Ναὸ Ἀγίου Κωνσταντίνου Ὁμονοίας στὶς 21.12.1992, ὥρα 8.00 μ.μ. Ἐψάλε ἡ Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Χορωδία ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Λυκούργου Ἀγγελόπουλου.

1. Πρβλ. Θεοδώρου Ξύδη: **Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία**, Ἀθήνα 1978, σελ. 199.

2. Πρβλ. **Μηνაῖον** τοῦ Δεκεμβρίου, εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τῆς ΚΕ'.

σίας. Ἐνας τέτοιος μέγας θεολόγος εἶναι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, γιὸς τοῦ ἀξιωματοῦχου τοῦ χαλίφη τῆς Δαμασκού Ἀβδούλ Μελίκ Α', τοῦ Σεργίου Μανσοῦρ. Τὴν ἀκμὴ του οἱ ἐγκυρότεροι βυζαντινολόγοι τοποθετοῦν στὸν 7ο μὲ 8ο αἰ.³. Ὁ μέγας αὐτὸς ὑμνογράφος τοῦ Βυζαντίου ἔχει συνθέσει, ὅπως εἶναι γνωστό, τὸν ἀριστουργηματικὸ «κανόνα εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν», προῖδον λογιόσύνης, θεολογικῆς ἐγκρατείας καὶ ἀναβλυστικοῦ λυρισμοῦ:

«Νύμφης πανάγνου τὸν πανόλβιον τόκον,
Ἰδεῖν ὑπὲρ νοῦν ἡξιωμένος χορός,
Ἄγραυλος, ἐκλονεῖτο τῷ ξένῳ τρόπῳ
Τάξιν μελωδοῦσάν τε τῶν Ἀσωμάτων,
Ἄνακτα Χριστόν, ἀσπόρως σαρκούμενον»⁴.

Ἐπώνυμοι καὶ ἀνώνυμοι ὑμνογράφοι συναγωνίζονται σὲ ἐνάργεια καὶ ἐκσταση, ποὺ τοὺς προκαλεῖ τὸ μεγάλο γεγονός, ὅπως στὰ μεγαλυνάρια τῶν Χριστουγέννων, ποὺ δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ δημιουργὸς τους:

«Σήμερον ἡ Παρθένος τίκτει τὸν Δεσπότην
ἔνδον ἐν τῷ σπηλαίῳ.
Σήμερον ὁ Δεσπότης ῥάκει σπαργανοῦται,
ὁ ἀναφῆς ὡς βρέφος.
Μεγάλυνον, ψυχὴ μου, τῆς τρισυποστάτου
καὶ ἀδιαιρέτου θεότητος τὸ κράτος.
Μεγάλυνον, ψυχὴ μου, τὴν λυτρωσαμένην
ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας»⁵.

Στὸν ἑνατο αἰῶνα ἀνήκει ὁ Ἰωσήφ ὁ ὑμνογράφος ὁ καὶ Ξένος καλούμενος, τέκνο τῆς μεγάλης Ἑλλάδας, γεννημένος στίς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ στὴ Σικελία⁶. Ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ὑμνογράφους τῆς βυζαντινῆς περιόδου, εἶναι ἰδιαίτερα γνωστὸς γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ θαυμάσιου κανόνα «εἰς τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον». Ἀλλὰ καὶ προεόρτια προσόμοια τῆς Γεννήσεως, συνέγραψε ὁ θεόπνευστος ποιητής, ὁ ἅγιος καὶ αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας μας⁷. Ἐκστατικὸς καὶ ὁ Ἰωσήφ ἀναφωνεῖ:

«Ἡ ἀπειρος σοφία Θεοῦ, τὸν οἶκον ἑαυτῆς ὑπὲρ νοῦν, ἐκ Παρθένου, ὠκοδόμησε

Χριστός, καὶ ἔρχεται ἐν φάτνῃ ἀλόγων καὶ Σπηλαίῳ σαρκὶ τεχθῆναι ὑπὲρ ἔννοιαν»⁸.

Ὁ μέγιστος ὑμνογράφος τοῦ Βυζαντίου ἅγιος Ρωμανὸς ὁ μελωδός, ποὺ δίκαια ἔχει ἀποκληθεῖ ὡς ὁ «πρίγκηπας» τῶν βυζαντινῶν ὑμνογράφων⁹ καὶ ἡ φιλολογικὴ ἐρευνα ἔδειξε ὅτι ἔζησε στὸν 6ο αἰ., εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι «τὸ χάρισμα τῶν κοντακίων ἔλαβε δι' ἐνυπνίου κατὰ τὴν ἀγρυπνίαν τῶν Χριστουγέννων, ὅτε καὶ συνέθηκε τὸν γνωστὸν ἰδιόμελον ὕμνον, τὸν ὁποῖον ὁ συναξαριστὴς θεωρεῖ ὡς πρῶτον τῶν ἔργων του»¹⁰. Γι' αὐτὸν ἔχουν συντεθεῖ ἀπὸ ἄλλους ὑμνογράφους ὕμνοι, γιὰ νὰ ἐγκωμιάσουν τὰ κοντάκια, ποὺ ἔγραψε γιὰ τὴ Γέννηση: «... καὶ ὕμνοις ἔστεψας πάντας, Ρωμανέ, τοὺς ἁγίους, μεθ' ὧν φαιδρῶς ἀνύμνησας τὴν ἀγνὴν καὶ Παρθένον καὶ ἀληθὴ τοῦ Θεοῦ μητέρα, πάντοφε πάτερ...»¹¹. Ὅχι μόνο ἓνα, ἀλλὰ τρία κοντάκια ἔχει συνθέσει ὁ ἅγιος Ρωμανὸς γιὰ τὴ Γέννηση. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ προοίμιο «Ἡ Παρθένος σήμερον...», ἔγραψε τὰ στιχηρὰ προεόρτια «Αἱ ἀγγελικαὶ προπορεύεσθε δυνάμεις», ποὺ κατὰ τὸν Καθηγητὴ Νικόλαο Β. Τωμαδάκη ἀνήκουν στὸ κοντάκιο τοῦ Ἀγίου, ποὺ ἔχει ἀκροστιχίδα «Αἶνος ταπεινοῦ Ρωμανοῦ εἰς τὰ γενέθλια», ποὺ χάθηκε τὸ προοίμιό του, καθὼς καὶ ἓνα ἀκόμη «εἰς τὴν ἁγίαν Γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», ποὺ σχηματίζει ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ»¹².

Τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τοὺς μελίρρυτους στίχους τοῦ κορυφαίου ὑμνογράφου μας καὶ πῶς τὰ φτωχὰ μας λόγια νὰ πλέξουν ἐγκώμιο ἀντάξιό τους; Ἐνα μόνο θὰ εἴχαμε νὰ παρατηρήσουμε: πῶς τὰ Χριστοῦγεννα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ βιώσουμε χωρὶς τὰ ὑπέροχα κοντάκιά του. Εἶναι ταυτισμένα. Μᾶς εἰσάγουν καὶ μᾶς καθηλώνουν σ' αὐτά:

«Αἱ ἀγγελικαὶ προπορεύεσθε δυνάμεις·
οἱ ἐν Βηθλεὲμ ἐτοιμάσατε τὴν Φάτνην· ὁ

3. Βλ. Ν. Β. Τωμαδάκη: Ἡ Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ Ποίησις, Ἀθήναι 1965³, σσ. 211-212.

4. Πρβλ. Τωμαδάκη, ὅπ. παρ., σελ. 267.

5. Πρβλ. ὅπ. παρ., σελ. 281.

6. Βλ. Ξύδη, ὅπ. παρ., σσ. 146, 149.

7. Βλ. ὅπ. παρ., σελ. 151.

8. Πρβλ. Μηναῖον τοῦ Δεκεμβρίου, εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τῆς ΚΓ'.

9. Βλ. Καριοφύλη Μητσάκη: Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία, τόμος α'. Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκῃ ὡς τὴν Εἰκονομαχίαν, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 257.

10. Πρβλ. Τωμαδάκη, ὅπ. παρ., σσ. 87-88.

11. Πρβλ. ὅπ. παρ., σελ. 88.

12. Βλ. Ξύδη, ὅπ. παρ., σσ. 25-41. Τωμαδάκη, ὅπ. παρ., σσ. 99-100 καὶ 257-265.

Λόγος γὰρ γεννᾶται, ἡ σοφία προέρχεται·
δέχου ἀσπασμόν, ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν χα-
ρὰν τῆς Θεοτόκου· λαοὶ εἴπωμεν· Εὐλογημέ-
νος ὁ ἐλθὼν Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι»¹³.

Προεόρτια στιχηρὰ ιδιόμελα ἔχουν γράφει
γιά τὴ Γέννηση ὁ μοναχὸς **Κυπριανός**, ποὺ θεω-
ρεῖται σύγχρονος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμα-
σκηνοῦ καὶ φέρεται ὡς ὁ δημιουργὸς τῶν λεγο-
μένων συντόμων στιχηρῶν («Οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ
ἡ πόλις ἡ ἁγία, τῶν προφητῶν ἡ δόξα, εὐτρέπι-
σον τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ θεῖον τίκεται»), ὁ **Ἀνα-
τόλιος ὁ Στουδίτης**, τῆς ἰδίας ἐποχῆς, στὸν ὁ-
ποῖο ἀποδίδονται καὶ ἀπόστιχα τῆς κυριώνυμης
ἡμέρας καὶ μεθεόρτιο δοξαστικὸ («Αἶμα καὶ
πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ...»), ὁ **Ἀνδρέας ὁ Πηρὸς**
ἢ **Τυφλός**, τοῦ 8ου αἰ. κι αὐτὸς ὑμνογράφος
(«Χριστοῦ τὰ γενέθλια πιστῶς προεορτάσω-
μεν...»), ὁ **Βυζάντιος** ἢ **Βύζας** («Φάτνη δέ, ὑπο-
δέχου τὸν τῷ λόγῳ λύσαντα τῆς ἀλόγου πρά-
ξεως ἡμᾶς τοὺς γηγενεῖς...») κ.ά.¹⁴.

Ἀπὸ τοὺς ὑμνογράφους τῆς ἐορτῆς σημαντι-
κότεροι εἶναι ὁ **Ἰωάννης μοναχός**, ὑπὸ τὸ ὄνο-
μα τοῦ ὁποῖου φέρονται ἔργα εἴτε τοῦ **Δαμα-
σκηνοῦ** εἴτε τοῦ Μητροπολίτη **Εὐχαΐτων Ἰωάν-
νου τοῦ Μαυρόποδος**, εἴτε ἀκόμη τοῦ **Ἰωάννου**
Θηκαρᾶ ἢ **Ἰωάννου Ἀρχλαῖ**¹⁵ («Σήμερον ὁ Χρι-
στὸς ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται ἐκ Παρθένου, Σήμε-
ρον ὁ ἄναρχος ἄρχεται...»), ὁ **Κωνσταντινουπό-
λεως Γερμανός**, ποὺ ἔζησε τὸν 7ο καὶ 8ο αἰ. καὶ
πολέμησε τὴν εἰκονομαχίαν («Μέγα καὶ παρὰδο-
ξον θαῦμα τετέλεσται σήμερον...»), καὶ πάλιν ὁ
Ἀνατόλιος («Τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν
Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας...»), ὁ πολὺς **Κοσμᾶς ὁ**
Μαΐουμᾶ, ἐξαίρετος ὑμνογράφος συνδεόμενος
μὲ τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ, ποὺ φέρει ὅπως κι
ὁ Ρωμανὸς τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ «μελωδοῦ»
(«Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, Χριστὸς ἐξ οὐ-
ρανῶν ἀπαντήσατε, Χριστὸς ἐπὶ γῆς ὑψώθητε...»)
εἶναι ὁ εἰρμὸς τῆς α' ὠδῆς τοῦ κανόνα του, ποὺ
ἔχει ἀκροστιχίδα «Χριστὸς βροτωθεὶς ἦν ὁπερ
Θεὸς μένη...»), ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων **Ἀνδρέας**
(στιχηρὰ ιδιόμελα τῶν αἰνῶν «Εὐφραίνεσθε Δί-

καιοι, οὐρανοὶ ἀγαλλιᾶσθε...»), ὁ μέγας **Ἀν-
δρέας Κρήτης**, λαμπερὸς ποιητὴς τοῦ 7ου - 8ου
αἰ., ὑμνογράφος τοῦ «Μεγάλου Κανόνος» («Ἀ-
γαλλιᾶσθω ἡ κτίσις...», καθὼς καὶ ὁ μεθεόρτιος
κανόνας «Ἄσωμαί σοι, Κύριε, ὁ Θεὸς μου...»,
τὸ μεθεόρτιο ιδιόμελο «Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέν-
τος...»), καὶ βεβαίως ἡ ποιήτρια τοῦ Δοξαστικοῦ
ιδιόμελου τοῦ ἑσπερινοῦ **Κασία** ἢ **Κασιανή**, ποὺ
ἀκμάζει στὸν 9ο αἰ. («Αὐτοῦστον μοναρχήσαν-
τος ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐ-
παύσατο...»), ποὺ ἀνήκει στὶς κορυφώσεις συνό-
λης τῆς βυζαντινῆς ὑμνογραφίας¹⁶.

Μικροὶ ἢ μεγάλοι, γνωστοὶ ἢ ἄσημοι, οἱ ὑ-
μνογράφοι τῶν Χριστουγέννων ἔχουν ἐκφράσει
μὲ τοὺς ἀπερίττους στίχους τὰ σκιρτήματα κάθε
χριστιανικῆς ψυχῆς μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο καὶ
τὸ ἀνάβλυσμα τῆς ἀγάπης τοῦ σαρκωθέντος
Θεοῦ.

Ὅλος αὐτὸς ὁ ὑμνογραφικὸς πλοῦτος, μαζί
μὲ ἄλλα ἔργα ἀνωνύμων δημιουργῶν, ἀποτε-
λοῦν τὴν ἀθάνατη παρακαταθήκη τοῦ Βυζαν-
τίου, ποὺ διέσωσε ἡ Ἐκκλησία μας καὶ μᾶς τὰ
προσφέρει πλουσιοπάροχα, γιὰ νὰ μᾶς τέρψουν
καὶ πάλι, ὅπως ἐμμελέστατα θὰ τὰ ψάλουν καὶ
πάλι οἱ καλλίφωνοι χοροὶ τῶν ναῶν μας. Μ' αὐ-
τὰ νιώθουμε ἀληθινὰ Χριστοῦγεννα. Ἀναθυμοῦ-
μαι τέτοιες εἰρηνικὲς ὥρες στὴ Βηθλεὲμ καὶ στὸ
Ἅγιον Ὄρος (μὲ τὸ παλαιὸ ἐορτολόγιο), πρὸ
πάντων ὅμως στὸν πάνσεπτο Πατριαρχικὸ Ναὸ
τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ποὺ διαφυλάσσει ἀλώβητο
τὸ πατροπαράδοτο βυζαντινὸ μέλος. Τὴν ἀναντι-
κατάστατη καὶ μοναδικὴ παράδοση, ποὺ τόσο ἀ-
ποδοτικὰ συνεχίζει ἐδῶ, σ' ἐμᾶς, ἡ Ἑλληνικὴ
Βυζαντινὴ Χορωδία ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένη διεύ-
θυνση τοῦ ρηξικέλευθου χοράρχη της Λυκούρ-
γου Ἀγγελόπουλου, ποὺ εὐθὺς ἀμέσως, μὲ τρό-
πο πρωτότυπο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ὑμνο-
γράφους καὶ μελωδοὺς τοῦ Βυζαντίου, ἀπὸ τὸν
Λατρινὸ πολυέλεο («Εὐλογήσατε τὸν Κύ-
ριον...»), θὰ μᾶς ἀποδώσει φράσεις κατάλληλες
γιὰ τὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ θὰ κλεί-
σει μ' ἓνα κράτημα τοῦ Ἰωάννη Κουκουζέλη.
Τὴν εὐχαριστοῦμε καὶ τῆς εὐχόμεσθε πλούσιες
δραστηριότητες μέσα στὸ 1993, ὅπως καὶ σὲ ὁ-
λους ἐσᾶς κάθε καλὸ. Εἰρηνικὰ ὀρθόδοξα Χρι-
στοῦγεννα.

13. Πρβλ. **Μηναῖον** τοῦ **Δεκεμβρίου**, στιχηρὰ προσόμοια
τῶν Αἰνῶν, Ὁρθρὸς τῆς Κ'.

14. Βλ. **Ξύδη**, ὅπ. παρ., σσ. 199-201. **Τωμαδάκη**, ὅπ. παρ.,
σσ. 69-70, 46-47. **Παν. Κ. Χρήστον**: **Ἑλληνικὴ Πατρολογία**,
τόμος ε', Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 671.

15. Βλ. **Τωμαδάκη**, ὅπ. παρ., σσ. 212-213.

16. Πρβλ. **Μηναῖον** τοῦ **Δεκεμβρίου**, εἰς τὸν Ἑσπερινὸν
καὶ εἰς τὸν Ὁρθρὸν τῆς ΚΕ'.

Παιδεία καὶ Πολιτισμὸς στὸ φῶς τῆς Θεολογίας*

«Ἡ Παιδεία μας εἶναι ὅ,τι εἴμαστε, ὁ Πολιτισμὸς μας ὅ,τι ἔχουμε».
(R. Maclver)

Ἡ προτεσταντικὴ Θεολογία τοῦ 19ου αἰ. πίστευε στὴν πραγματοποίηση «ἐδῶ καὶ τώρα» τῆς «Βασιλείας τοῦ Θεοῦ» ἐπὶ τῆς γῆς, ἐμπνεόμενη ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση, ἡ ὁποία εἶχε σκοπὸ ν' ἀποβάλλει τὸ μεσαιωνικὸ (Ρωμαιοκαθολικισμοῦ) πνεῦμα (θεοκρατικὸς πολιτισμὸς) καὶ νὰ εἰσαγάγει νέο, ὀριζόντιο διάστασης, πολιτισμὸ (μὲ ἐπίκεντρο τὸν ὀρθολογικὸ Ἀνθρωπισμὸ). Πολιτιστικὰ μπορούμε νὰ διακρίνουμε (ὄχι ὅμως καὶ νὰ διχοτομήσουμε) μεταξὺ τῆς λατινι-

χωρισμένοι ἀπ' τοὺς ἐπιδρομείς, καὶ προσκόλλησαν στὴ Ρώμη. Ἔτσι, συμπληρώθηκε ὁ ἐκρωμαϊσμός καὶ αὐτῶν, δηλ. διαδόθηκε περισσότερο ὁ λατινικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα. Δὲν μπορεῖ συνεπῶς ν' ἀμφισβητήσῃ κανεὶς ὅτι παρὰ τὸν πολιτικοοικονομικὸ χαρακτήρα τῶν σταυροφοριῶν π.χ., δισχετεύτηκαν στὴ Δύση καὶ ἐκπολιτιστικὰ στοιχεῖα. Ἀντίστοιχα γιὰ τὴν Ἀνατολή, κύρια αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ὁ Βλαδίμηρος δέχθηκε νὰ ὑποστηρίξῃ στὴ Ρωσία τὸ Χριστιανισμὸ, ἦταν ἡ ἔλξη ποὺ ἀσκούσε τὸ Βυζάντιο σ' ὅλους τοὺς γύρω λαούς, καὶ ἀκόμα εὐρύτερα, καθὼς καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ εἰσαγάγῃ στὴ χώρα του τὸ βυζαντινὸ πολιτισμὸ, στὸν ὁποῖο τὸν ὀδηγοῦσε τὸ φωτεινὸ παράδειγμα τῆς γαλιᾶς τοῦ Ὁλγας.

Τοῦ κ. Σπύρου Κ. Τσιτσιόγκου
καθηγητοῦ θεολόγου, μετεκπαιδευθέντος
στὸ Παν/μιο τοῦ Durham τῆς Ἀγγλίας

κῆς Δύσης καὶ τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς. Κάθε τομέας τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι δημιουργός, καὶ συνάμα δημιουργήμα τοῦ οἰκείου πολιτισμοῦ καὶ κάθε πολιτισμὸς εἶναι δημιουργήμα, καὶ συνάμα δημιουργὸς τῆς ἀντίστοιχης μορφῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς πέτυχε νὰ ἐπιβάλλῃ μεταξὺ τῶν πιστῶν κάποια βασικὰ πολιτιστικὰ αἰτήματα (μονογαμία, κατάργηση σταδιακὰ - εἰρηνικὰ τῆς δουλείας, ἰδέα ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος τῶν λαῶν κ.ο.κ.). Ἡ ἠθικὴ ὀντολογικὰ σύγκρουση μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Νιτσαϊκοῦ πολιτισμοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐρώτημα ποὺ θέτει ὁ Κ. R. Popper: «Μήπως εἶναι τὸ σχεδὸν τέλει ἀνθρωποθηρίο τόσο ἐξαιρετικὰ πολῦτιμο, ὥστε θὰ ἔπρεπε νὰ προτιμήσουμε μιὰ χρονικὴ παράταση ζωῆς τῆς ὑπαρξῆς του (οὕτως ἢ ἄλλως γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα ὑπῆρξε, καὶ μπορεῖ στὸ μέλλον πάλι νὰ ὑπάρξῃ) ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ νὰ παρέχουμε βοήθεια στοὺς ἀδύνατους; Ἡ Ἀνθρωπότητα δὲν τὰ πῆγε καὶ πολὺ ἄσχημα, πιστεύω... Πολλοὶ ἀδύνατοι ἄνθρωποι δέχθηκαν βοήθεια, καὶ γιὰ σχεδὸν ἑκατὸ χρόνια ἡ δουλεία εἶναι οὐσιαστικὰ καταργημένη».

Ρίχνοντας ἓνα βλέμμα πίσω στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, μπορούμε νὰ ἐξηγήσουμε τὰ πολιτιστικὰ γεγονότα αὐτά. Τὰ γερμανικὰ φύλα, ἐκχριστιανισθέντα, ἴδρυσαν στὴ Δύση ἰδιαίτερα κράτη μὲ ἰδιαίτερες Ἐκκλησίες, ὁλότελα ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴ Ρώμη. Ἀλλὰ οἱ παλιοὶ κάτοικοι τῶν χωρῶν αὐτῶν, ἐξ αἰτίας τοῦ διαφορετικοῦ γενικὰ πολιτισμοῦ τους, ἔμειναν στὴν ἀρχή

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς πολὺ νωρὶς διὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας προσοικειώθηκε τὴν ἐλληνικὴ παιδεία. Μὲ τοὺς Καππαδόκες τὸν 4ο αἰ. ἔλαβε χώρα ἡ ἐνταξίς τῆς ἐλληνικῆς παιδείας στὸν Χριστιανισμὸ, καὶ ἡ ἀναγέννηση τοῦ πνεύματός της, ἡ ὁποία διαδόθηκε στὴ Δύση μὲ τὸν ἱ. Αὐγουστίνου. Μὲ τοὺς περίφημους Βυζαντινοὺς Θεολόγους καὶ Ἀνθρωπιστές, Μ. Φώτιο καὶ Ἀρέθα, πραγματοποιήθηκε στὴν Ἀνατολή ἡ ἐλληνικὴ Ἀναγέννηση τοῦ 9ου αἰ. Κατὰ τὸν 14ο αἰ. ἐμφανίστηκε στὴν Ἰταλία μὲ τὸν Πετράρχη ὁ «πρῶτος Ἀνθρωπισμὸς» (ἀρχαιοελληνικός), στὸν ὁποῖο ὁ Ἑρασμος προσέδωσε χριστιανικὸν χαρακτήρα, συνδυάζοντας τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁρους Ὁμιλία τοῦ Κυρίου μὲ τὰ ἰδανικὰ τῆς κλασσικῆς Ἀρχαιότητος. Ὁ δεύτερος Ἀνθρωπισμὸς (Νεο-Ἀνθρωπισμὸς) τῶν J. Winkelman, M. Gesner, J. Ernesti, G. Heyne, F. A. Wolf, Goethe, Schiller, Herder καὶ W. V. Humboldt ἦταν ἓνας (Καλ)αισθητικὸς Οὐμανισμός, ἐνῶ ὁ τρίτος (τοῦ W. Jaeger) μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ἐλληνοχριστιανικός (μὲ παράδοση ποὺ ἀνάγεται στοὺς: Κλήμη Ρώμης, Ἀπολογητές, Κλήμη Ἀλεξ., Ὁριγένη, Καππαδόκες, Ἰ. Δαμασκηνό, Μ. Φώτιο καὶ Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης).

Πράγματι, ὁ Χριστιανισμὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς βάση τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ γιὰ δύο λόγους κυρίως: α) ὅσον ἀφορᾷ τὶς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς προϋποθέσεις τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς ἐρευνας (ὅταν λάβουμε ὑπόψη μας σύνολη τὴν παγκόσμια ἱστορία πλὴν μεμονωμένων ἐξαίρεσεων μὲ παποκαισαρικὸ ὑπόβαθρο, καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Φύσης ἀπὸ τὴν «ιερότητα» - δαιμονισμό της), καὶ β) ὅσον

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 646 τοῦ ὑπ' ἀρ. 17 τεύχους.

ἀφορᾷ τὴν ἔννοια τῆς ἀλήθειας ὡς κοινῆς βάσης θεώρησης τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀφενὸς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης ἀφετέρου. Παράλληλα ὁμως ὁ Χριστιανισμὸς διαχωρίζει τὴ θέση του ἀπὸ τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ ὀντολογικὰ καὶ ἱστορικὰ· ὁ Χριστιανισμὸς δηλαδὴ οὔτε καλύπτει, οὔτε ἀνήκει στὸν πολιτισμὸ, ἐφόσον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὄργανισμὸς (κι ὄχι ὄργάνωση) θεανθρώπινος. Κι ἐπιπλέον ὁ ὀρθόδοξος μάλιστα Χριστιανισμὸς δὲν μπορεῖ ἐπὶ τοῦ νὰ κατηγορηθεῖ ὡς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν πολιτιστικὴ κρίση ποὺ μαστίζει ἀκόμα καὶ τὸ ἑλληνορθόδοξο ἔδαφος.

Ἐξάλλου, τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία προήγαγε τὸν πολιτισμὸ μπορεῖ ἄριστα νὰ φανεῖ ἀπὸ τὸν τομέα τῆς Τέχνης· ἀμέτρητοι Ἕλληνες καὶ ξένοι λογοτέχνες καὶ γενικὰ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος (ποιητές, ζωγράφοι κ.λπ.) ἐμπνεύστηκαν - ἐπηρεάστηκαν καὶ ἀντλήσαν ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ Φιλοσοφία (Ἀξιολογία, Ἠθική, Αἰσθητική): Σατωμπριάν, Τζὼν Μίλτον, Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, Πανσέληνος, Ἐλ Γκρέκο, Λεονάρδο Ντὰ Βίντσι, Ραφαήλ, Λαμαρτίνος, Βίκτωρ Οὐγκώ, Ντοστογιέφσκυ, Φρανσὺ Ζάμμ, Ε. Ψυχάρης, Φρανσουά Μωριάκ, Πιερ λ' Ἐρμίτ, Πῶλ Κλωντέλ, Γκαίτε, Ἀ. Παπαδιαμάντης, Δ. Σολωμός, Κ. Παλαμᾶς κ.ἄ.). Ἀλλὰ καὶ Μεγάλοι Πατέρες καὶ Οἰκουμενικοὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ὕμνησαν ὡς μέγιστοι ποιητές, κι ἐμελέτησαν ὡς ἄριστοι φυσιοδίφες τὴ Φύση: Μ. Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἄγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης κ.ἄ.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, εἴτε ἡ Ἐπιστήμη ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες της καὶ πολλοὺς κληρικοὺς (π.χ. τὸ φυσικομαθηματικὸ Εὐγένιο Βούλγαρη, τὸν ἀστρονόμο Κοπέρνικο, τὸν βιολόγο Μέντελ, τὸν κοσμολόγο Λεμαίτρο, τὸν παιδαγωγὸ Κομμένιο, τὸ Λεξικογράφου Λίντελ κ.ἄ.), εἴτε ἡ ἰδιομορφία κάθε πολιτισμοῦ (ὡς πρὸς τὴ γλώσσα λ.χ. ἢ τὴν Παιδεία καὶ τὴν Παράδοση καὶ Ἐκπαίδευση), στὸν ὅποιο ἔζησαν καὶ θεολόγησαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς διαφοροποιεῖ ὅσον ἀφορᾷ τὴ μορφή, τὴ μέθοδο, τὴν προβληματολογία ἢ τὴ διάθεση καὶ τὸ ὕφος.

Κι ἐνῶ κατὰ τὸ παρελθὸν οἱ σχέσεις Χριστιανισμοῦ καὶ Πολιτισμοῦ ἦσαν ὅπως ἀμυδρὰ τὶς περιγράψαμε, σήμερα παρατηροῦμε ἀφενὸς μὲν μιὰ ἀποθησκευτικοποίηση τοῦ κόσμου (προϊὸν τῆς πολιτιστικῆς «ἐξέλιξης»), ἐφόσον ὁ Ἀθεϊσμὸς ἐπεκτείνεται σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ πολιτισμοῦ, μέσῳ τῆς ἐκκοσμίκευσης, κι ἀφετέρου ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰδικότερα γίνονται ἀντικείμενο πολιτιστικῆς ἐκμετάλλευσης καὶ προπαγάνδας πρὸς ὑποστήριξη πολιτικῶν ἰδεολογιῶν, ἐπιδιώξεων καὶ κοινωνικοοικονομικῶν θεσμῶν.

Ἐκκοσμίκευση εἶναι ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ κατάσταση στὴν ὁποία βρίσκεται ὁ κόσμος σήμερα εἶναι φυσιο(ο)λογική, εἶναι κανονική, καὶ ὅτι τὰ προβλήματα ποὺ ἐμφανίζονται μποροῦν νὰ λυθοῦν χωρὶς τὸ Θεὸ (ἄθεος Οὐμανισμός). Ποιῆς ὁμως εἶναι οἱ ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας, στὸ ὄνομα τῶν ὁποίων μπορεῖ νὰ «σωθεῖ» ὁ ἄνθρωπος; Ἐπιτυχία, ἀσφάλεια, θέσεις, συναγωνισμός, κέρδος, γόητρο, φιλοδοξία. Δικαιολογημένα λοιπὸν ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Κάρολος Ἰὼελ παρατηρεῖ γι' αὐτὸν τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ μας: «Ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρία μας λείπει ἡ κίνηση πρὸς τὸ ὅλο καὶ ἡ αἴσθηση τοῦ ἀπόλυτου· μᾶς λείπει ἡ ἐμπειρία τοῦ καθ-ολικοῦ».

IV. Στὸ τελευταῖο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας θὰ ἐξετάσουμε πὼς ἡ ὀρθόδοξη χριστιανικὴ Ἐκκλησία θεωρεῖ τὸν Πολιτισμὸ. Κάθε κριτικὴ θεώρηση ὁμως συνιστᾷ καὶ κάποια κρίση· «ἡ θρησκεία εἶναι ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ» (Gogarten) μόνο «ἐν Χριστῷ»: «Ὁ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δέ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡγάγησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα» (Ἰω. 3,18-19). Ὁ ὁ-ρος «πολιτισμὸς» εἶναι πολὺ μεταγενέστερος τῆς ἰδέας καὶ τῆς πραγματικότητος ποὺ ἐκφράζει, διότι ἤδη ἀπὸ τὴν Π.Δ. ἀναφέρεται ἡ ἐνσυνείδητη διαπλαστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως.

Ὁ Χριστιανισμὸς, βέβαια, ὡς καθολικὸ μέγεθος ὑπερβαίνει τὴ γεωγραφικὴ, χρονικὴ καὶ ποιοτικὴ σχετικότητα οἰουδήποτε πολιτισμοῦ. Ὡστόσο, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ἄριστοι γνώστες τῶν πολιτιστικῶν μορφῶν τῆς ἐποχῆς τους· καὶ ὡς αὐτὸς διαπίστωναν ποιοτικὴ ὑποβάθμιση, τὴ στηλίτευαν στοὺς λόγους καὶ τὰ κηρύγματά τους. Ἐπίσης, ἡ ἐπίδοσή τους στὴ θύραθεν παιδεία (ἐλληνικὴ Φιλοσοφία, Ποίηση, Ρητορικὴ, Ἀστρονομία, Μαθηματικά, Γεωμετρία, Μουσικὴ, Νομικὴ κ.λπ.) ἦταν ἐκπληκτικὴ, κι αὐτὸ ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο ὅτι γιὰ νὰ κηρύξεις σὲ ἀνθρώπους κάποιας παιδείας πρέπει νὰ γνωρίζεις τουλάχιστον τὴν παιδεία τους καὶ νὰ ἐκφραστεῖς μέσῳ τῶν μορφῶν της, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχαν πραγματικὸ ἐνδιαφέρον καὶ γόνιμη ἀνησυχία γιὰ τὴ Γνώση, τὴν Ἠθικὴ καὶ τὴ Φιλοσοφία ὡς ἀληθινὰ μορφωμένες προσωπικότητες. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα, ἂν δὲν ἦσαν ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι, θὰ εἶχαν ὅπωςδήποτε διαπρέπει στὸ χώρο τῶν (θύραθεν) Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν, τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς Φιλοσοφίας κ.λπ.

Ἀλλὰ κι ὁ καλύτερος ἀξιολογικὰ (ποιοτικὰ) πολιτισμὸς δὲν ἀρκεῖ ἀπὸ μόνος του (ἄνευ τοῦ θεϊκοῦ

παράγοντα) για να ελευθερώσει την ανθρώπινη ψυχή από τὰ πάθη της. Όπως αποδείχνει ή Φιλοσοφία τής Ιστορίας και του Πολιτισμού ή ή Συγκριτική Πολιτισμολογία, παρά την τεχνολογική πρόοδο, ό άνθρωπος δέν μπορεί νά τιθασεύσει μέσα του τὸ κτηνώδες, άφρου έχει παρατηρηθεί ότι στην κραιπάλη τής ανθρωπίνης παραφροσύνης πρώτοι και καλύτεροι παίρνουν μέρος λαοί με πνευματική παράδοση και ύψηλή ευημερία. Πράγματι, ή ανθρώπινη καρδιά σκληραίνει όσο περισσότερη δύναμη αποκτά. Έτσι, τὸ πνεῦμα του ανθρώπου αντί νά γίνει κύριος γίνεται δούλος τών ταπεινών παθών. Κορυφαίοι οίκονομολόγοι τής Ευρώπης και τής Αμερικῆς άμφισβητοῦν άν ή ζωή του ανθρώπου έχει οργανωθεί και λειτουργεί σωστά στίς σύγχρονες πολιτισμένες κοινωνίες. Μόνο κατά τη χριστιανική εποχή ώστόσο άναπτύχτηκαν και παρουσιάστηκαν σέ πλήρη ισχύ τὰ συναισθήματα για τή σημασία και τή δικαίωση τής προσωπικότητας του ανθρώπου (Zeller). Άλλά τότε πώς έξηγείται ή πολιτιστική χριστιανική παρέκκλιση πρὸς έναν άπάνθρωπο Πολιτισμό (γεννημένο μέσα σέ χριστιανικό περιβάλλον: Ευρώπη); Έξ ύποκειμένου (ψυχολογικά) λόγω τής ανθρωπίνης επιθετικότητας (όφειλομένης είτε στή φροῦδική «στέρωση», είτε σὸ κόμπλεξ άνωτερότητας, κατά Adler, είτε, τέλος, σὸ ζωῶδες συλλογικό παρελθόν τής ανθρωπότητας, κατά Jung) και έξ άντικειμένου (ιστορικά) λόγω του Σχίσματος και τών χιλιάδων αίρέσεων του άρχέγονου (όρθόδοξου) Χριστιανισμού. Θεολογικά πιστεύουμε ότι μόνο ό όρθόδοξος Χριστιανισμός είναι άληθής Άνθρωπισμός. Άλλο καλός άνθρωπος, και άλλο καλός χριστιανός· ό καλός άνθρωπος δέ σημαίνει ότι όποσδήποτε είναι και καλός (πιστός, άγιος) χριστιανός, ενώ ό καλός χριστιανός είναι όχι μόνο άπλως καλός άνθρωπος, αλλά ό κατεξοχήν άνθρωπος. Γιατί, ό άρχαίος Έλληνας δέ μίλησε ποτέ σοβαρά για τήν ιδέα του ανθρώπου, άφρου οί Έλληνες τής κλασσικής εποχής χρησιμοποιούσαν πάντοτε τή λέξη «άνθρωπος» σέ αντιδιαστολή πρὸς τήν έννοια του Θεού (B. Snell). Μόνο ό Χριστιανισμός, κατά τόν Ι. Χρυσόστομο, δείχνει «τί ποτ' έστιν άνθρωπος, και όση τής φύσεως τής ήμετέρας ή ευγένεια, και όσης έστὶ δεκτικὸν άρετῆς τουτὶ τὸ ζῶον». Παρά τή διακηρυχθεῖσα ένότητα του έλληνοχριστιανικού πολιτισμού, άλλο πράγμα είναι τὸ «παιδεύομαι» άρχαιοελληνικά, κι άλλο τὸ «παιδεύομαι» ιουδαιοχριστιανικά· οί πρώτοι έδιναν προτεραιότητα σὸ «λόγο», οί δεύτεροι στήν «καρδιά». Άν άρμονιστοῦν αὐτὰ τὰ δυό, όρθόδοξα, τότε ψυχή και σώμα, νόηση και συναίσθημα, Άθήνα και Έρουσαλήμ, θα έπαναλειουργήσουν θεοκεντρικά τὸ ναὸ τής ύπαρξῆς

μας, όπως αὐτή πλάστηκε «κατ' εἰκόνα και καθ' όμοίωσιν» του Υἱου και Λόγου του Θεού: «γένει' οἷος έσοὶ μαθὼν» (Πίνδαρος).

Στὸ πολὺ γνωστὸ βιβλίο του Richard Niebuhr, «Christ and Culture», ό συγγραφέας διακρίνει πέντε (5) διαφορετικές τοποθετήσεις τής χριστιανικής Έκκλησίας άπέναντι σὸν πολιτισμό: α) 'Ο Χριστὸς κατὰ του πολιτισμού (Τερτυλλιανός, Τολστόι), β) 'Ο Χριστὸς του Πολιτισμού (Γνωστικισμός, Άβελάρδος, Schleiermacher και Kulturprotestantismus), γ) 'Ο Χριστὸς υπεράνω του πολιτισμού (Χριστιανικός πολιτισμός, Ρωμαιοκαθολικισμός, Θωμάς Άκινάτης, Κλήμης Άλεξ.), δ) Χριστὸς και πολιτισμός ως σχέση του «παράδοξου» (Άπ. Παῦλος, Λούθηρος, Kierkegaard), και ε) 'Ο Χριστὸς ως «μετασχηματιστής» (Transformer) του πολιτισμού (Προφήτες, Ι. Αύγουστίνος, Καλβίνος, F. D. Maurice). Όλες οί ιστορικές «στάσεις» αὐτὲς του Χριστιανισμού, ως τρόπου (πολιτιστικής: ήθικά, κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά κ.λπ.) ζωῆς, έναντι του εκάστοτε πολιτισμού περιέχουν στοιχεῖα όρθόδοξα· για τὸ πὼς θα ενεργήσει σὸ συγκεκριμένο πολιτισμὸ κάθε όρθόδοξος χριστιανός, αὐτὸ έξαρτάται άπὸ τήν «πνευματική» δεκτικότητά του (άπὸ τὸ 'Αγ. Πνεῦμα: φωτισμός) άφενός, κι άπὸ τήν «ιστορικότητα» του άφετέρου.

Η Όρθοδοξία οὔσιαστικά δέν έχει ποτέ κατά τὸ παρελθὸν άσχοληθεῖ με τὸν έπίσημο καθορισμὸ τών σχέσεων της πρὸς τὸν κόσμο. Μποροῦμε πάντως χοντρικά νά διακρίνουμε δυὸ διαμορφωμένες τάσεις έντὸς τής εκκλησιαστικής πράξης και ζωῆς: Η μιὰ εκφράζεται στίς «έπίσημες» (Έρραρχίας) γνωμοδοτήσεις, και ή άλλη σὸ Μοναχισμό. Η πρώτη άναγνωρίζει τήν άξία του πολιτισμού, τής παιδείας, του κόσμου, του κράτους, τών τεχνών, τής προόδου κ.λπ. Η δεύτερη θεωρεῖ ότι ή άπάρνηση ενός νοσοῦντος κόσμου είναι ό άποτελεσματικότερος τρόπος ευαγγελισμού του. Η όρθόδοξη Θεολογία άσπάζεται και τήν όριζόντια αλλά και τήν κάθετη διάσταση του σταυροῦ του Χριστοῦ· χωρίς αὐτοὺς τοὺς δυὸ βραχίονες, σταυρὸς δέ σχηματίζεται, κι άν δέ σταυρωθεῖ (άλληλοσυμπληρωματικά) ό πολιτισμός, δέν πρόκειται νά άνασπασθῇ!

Παρ' όλα αὐτά, ή όρθόδοξη Έκκλησία implicitly, μπορούμε νά ποῦμε, άνήκει πολιτιστικά στήν «κοινότητα» πρωταρχικά, ή όποία σχετίζεται με τὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ (Kultur), και δευτερευόντως στήν «κοινωνία» (έταιρικοῦ τύπου), ή όποία σχετίζεται με τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ (Zivilisation). Άρα, και άπ' αὐτὴ τήν άξιολογική ιεράρχηση φαίνεται ότι ό Χριστιανισμός, τουλάχιστο τής Άνατολῆς, δίνει προτεραιότητα

τα στο (ποιοτικό) πνεῦμα (κάθετη διάσταση), χωρίς φυσικά ν' ἀπορρίπτει καὶ τὴν (ποσοτική) ζωὴ (ὀριζόντια διάσταση), ἀφοῦ ἀμφοτέρω προσλήφθηκαν κατὰ τὴν Ἑνσάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου: «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (1) καὶ τὴν δικαιοσύνην (2) αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα (3) προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6,33). Σημειώνει δὲ ἐπ' αὐτοῦ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης: «Τὴν ἀρετὴν πρὸ τῆς εὐημερίας αἰρετέον»· καὶ τί θεωρεῖ ὁ ἴδιος ὡς εὐημερία; «Εὐημερίαν ἔγωγε ὀρίζομαι τὴν αὐτάρκειαν».

Πάγια διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι τὸ δόγμα τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἀπ' τὸ Θεό· ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ἔτσι, εἶναι ὁ ἄμεσος δημιουργὸς τῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν (Γεν. 3,21), καὶ πηγὴ ὅλων τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών (M. Sheler): «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαίνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων» (Ἰακ. 1,17). Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ Ἀλήθεια, καὶ ἕνας «ἀ-ληθινός» πολιτισμὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι χριστιανικός: «Ὅσα παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἐστὶ» (Ἰουστίνος). Κάθε πολιτισμὸς ἀλλὰ καὶ σύμπασα ἡ Ἱστορία κείνται στὰ χέρια τοῦ ζώντος Θεοῦ. Συνεπῶς, κάθε πολιτιστικὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν διενεργεῖται ὀρθόδοξα, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο (εἴτε ὁ «σύγχρονος ἄνθρωπος» θέλει νὰ τὸ παραδεχτεῖ, εἴτε ὄχι) ἀπὸ τοῦ νὰ χτυπᾷ τὰ κέντρα τοῦ Σατανᾶ· αὐτὸ ὅμως τίς πὶο πολλὰς φορὰς γίνεται ἀσυνείδητα (πρβλ. *implicit Culture*), καὶ μὲ πολλὰ λάθη μεθόδου, ἢ καὶ ἀποτυχίες, ἔτσι ὥστε ἀντὶ νὰ παραχθεῖ κάτι καλὸ —κατὰ τὴ γνῶμὴ τους— ἀποβαίνει κακὸ. Ἀσχετα ἂν δὲν πετυχαίνουν πάντα τὸ στόχο, πάντως ἡ πλειονότης τουλάχιστο στὸ ὄνομα τοῦ Καλοῦ ἀγωνίζονται, γράφουν, ὁμιλοῦν κ.λπ., μέσῳ διαφόρων «γλωσσῶν»: θρησκευτικῇ, πολιτικῇ (δικαιοσύνη, δημοκρατία, εἰρήνη), κοινωνικῇ (ἰσότητα, ἀγάπη), ἐπιστημονικῇ (ἔρευνα, ἀλήθεια), λογοτεχνικῇ (ὠραῖο), ψυχοβιολογικῇ (ζωή, υγεία) κ.λπ. Ἐτσι, γράφονται καινούριες Φυσικὲς, καινούριες Χημείες, καινούριες Βιολογίες, καινούριες Πολιτιολογίες, καινούριες (θεολογικὲς) Δογματικὲς καὶ Ἠθικὲς κ.λπ. Γιατί; Γιὰ νὰ κλείσουν - ἐπουλώσουν καινούριες ἀναφεύσες πληγές, ἀστοχίες καὶ προηγούμενα λάθη τῆς Ἀνθρωπότητος, καινούρια προκύψαντα προβλήματα. Τὸ ν' ἀρνοῦνται μερικοὶ τὸ «Θεό», αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι εἶναι ἄ-θεοι, ἀφοῦ κάθε ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος, δηλ. ζώντας «τριαδικά», ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα ἐνὸς ἀντίστοιχου Ἀρχέτυπου, ἔστω κι ἂν ἀρνεῖται τὸ δημιουργοῦν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Δημιουργοῦ του: «Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοὶ εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν» (Ἰουστίνος).

Ἡ Πατερικὴ στάση ἐναντὶ τῶν πολιτιστικῶν ἐπιτευγμάτων εἶναι πάντοτε δοξολογικὴ (Ἰω. Χρυσ., PG 53,240.264.58,501.55,119). Ὁ ἄνθρωπος ὡς «συνεργός» τοῦ Θεοῦ (*homo creator*) πραγματοποιεῖ ἀξίες ποὺ ἀνήκουν στὴν πνευματικὴ του φύση, μόνου αὐτοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ λοιπὰ κτίσματα, λόγῳ τοῦ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ ποὺ ἔχει πλαστεῖ ἢ ψυχὴ του, καὶ τῶν «δερματίνων χιτῶνων» ποὺ προικίστηκε τὸ σῶμα του. Ὁ πνευματικὸς λοιπὸν πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος ὀρθόδοξα εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ «δημιουργικοῦ» στοιχείου στὸν ἄνθρωπο, τὸ ὁποῖο ἐναποτέθηκε ἀπ' τὸ Δημιουργὸ μὲ τὸ «κατ' εἰκόνα»: «Ἐμφυτον παντὶ γένει ἀνθρώπων σπέρμα τοῦ λόγου» (Σπερματικὸς λόγος, Ἰουστίνος). Ἐπειδὴ ὁ θεῖος Λόγος εἶναι ἀνθρωποειδής, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι θεοειδής. Ὁ ἄνθρωπος ὀρθόδοξα εἶναι λογικὸς ὄχι ἐπειδὴ ἔχει «λόγο» (λογικὴ) μὲ νοησιαρχικὴ ἔννοια, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι «εἰκὼν» τοῦ Θ. Λόγου (Κλήμης Ἀλεξ.).

Κι ἐνῶ «κόσμου μὲν γὰρ ἡ κατασκευὴ καλὴ, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ πολίτευμα φαῦλον» (Τατιανός), τὸ δὲ «κατ' εἰκόνα» σκοτίστηκε μετὰ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα καὶ τίς πολλὰς προσωπικὲς μας ἁμαρτίες, κατὰ συνέπεια διαστράφηκε καὶ ὅλη ἡ πνευματικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄρα ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι καλὰ καὶ ὠφέλιμα. Οἱ δυὸ πόλεις «Βαβέλ» καὶ «Σιών» ἐκφράζουν ἀρχετυπικὰ τὸ δαιμονικὸ καὶ θεϊκὸ πολιτισμὸ ἀντίστοιχα, ἂν καὶ ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τὴ «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ὄχι σὰν ἐνδοκοσμικὴ πραγματικότητα (Α' Κορ. 7,31), ἀλλ' ὡς ἐσχατολογικὴ προσδοκία καὶ ζωὴ.

Ὁ Χριστιανισμὸς οὔτε ἐναντίον κάθε πολιτισμοῦ *a priori* εἶναι (ὅπως λ.χ. Ρουσσώ, Τολστόι, Κίρκεγκαρντ, Κ. Μπάρθ, καὶ ἀπὸ ἐλληνορθόδοξο ἀποψη: Μακρυγιάννης, Τερτσέτης, Δ. Βερναρδάκης, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος κ.ἄ.), ἀλλ' οὔτε καὶ ταυτίζεται μὲ ὁποιοδήποτε πολιτισμὸ (*Kulturprotestantismus*)· ἴσταται πάντα κριτικά. Ὅπου καὶ ὅταν ὁ πολιτισμὸς λαμβάνει δαιμονικὸ χαρακτῆρα, ταυτιζόμενος μὲ τὴν Εἰδωλολατρεία καὶ Ἀθεΐα, ἡ Ἐκκλησία ἔχει χρέος νὰ ἐλέγχει αὐτόν, καὶ νὰ ἀποκαλύπτει τοὺς ὑφιστάμενους κινδύνους γιὰ τὸν ἄνθρωπο· μάλιστα δέ, ἂν χρειαστεῖ δὲ θὰ διστάσει νὰ μαρτυρήσει καὶ πάλι τὸ Χριστὸ ἐντὸς τοῦ κόσμου τούτου (ἐνὸς πολιτισμοῦ ποὺ διαπνέεται ἀπὸ κοσμικὸ μόνον φρόνημα): «Εἰ γὰρ τοῦ εὐλόγως ἢ παραλόγως τοῖς πράγμασι χρῆσασθαι, ἢ ἐνάρετοι ἢ φαῦλοι γινόμεθα» (Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής).

Καί, κάθε πολιτισμὸς ἄνευ τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς πίστεως, λατρείας καὶ ἠθικῆς καταντᾷ δαιμονισμὸς μὲ μαγείες, ἐκστάσεις, ψυχεδέλειες, ναρκωτι-

κά, ἐρωτισμούς, νεομυστικισμούς κ.λπ., δηλ. θεοποίηση και λατρεία τῶν φυσικῶν στοιχείων ἢ συμβολισμοὶ καὶ μυθοποιήσεις τους· ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κινδύνους θὰ πρέπει νὰ προφυλάσσονται τὰ διάφορα φεστιβάλ, ἰδίως τῆς νεολαίας, ἀλλὰ καὶ γενικότερα νὰ μὴ χάσουν τὴ σοβαρότητά τους οἱ ποικιλῶνυμοι (ἐκ)πολιτιστικοὶ ἢ μορφωτικοὶ σύλλογοι.

Ἐπιπλέον, ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι σωτηριολογικός, δηλ. μεταμορφωτικός. Ὅτι εἶναι ἡ ψυχὴ γιὰ τὸ σῶμα, εἶναι οἱ Χριστιανοὶ γιὰ τὸν κόσμον (Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητο). Σὲ μιὰ τέτοια ἐνότητα (ἀλλ' ὄχι ταυτότητα) Χριστιανισμοῦ καὶ Πολιτισμοῦ συμβαίνουν ἀλλαγές καὶ στὰ δύο μεγέθη. Ἐνῶ ὅμως οἱ πολιτισμοὶ ἔρχονται καὶ παρέρχονται, ἡ Ἐκκλησία προσλαμβάνει κάθε φορὰ τὸ νέο στοιχεῖο γιὰ νὰ τὸ ἐμβαπτίσει καὶ μεταμορφώσει σὲ ἅγιον· αὐτὴ ἡ τακτικὴ τοῦ ἱστορικοῦ Χριστιανισμοῦ συμβαίνει μορφολογικὰ χωρὶς νὰ θίγεται ἡ οὐσία τοῦ δόγματος, λ.χ. κατὰ τὴν πολιτιστικὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ στὴν ἀστικὴ - βιομηχανικὴ κοινωνία. Ταυτόχρονα ὁ Χριστιανισμὸς καθαρίζει καὶ μεταμορφώνει ἀθόρυβα (μυστικά, ἐσωτερικὰ) κάθε πολιτισμό· γιὰ παράδειγμα, στὸ θέμα τῆς οἰκονομίας ἡ Ἐκκλησία στὴν Εὐρώπῃ ἀρχικὰ τὸ ἀντιμετώπιζε μὲ τὴν ἰδιωτικὴ φιλανθρωπία, ἐνῶ ὕστερα μὲ τὸ θεσμὸ τῆς Κρατικῆς κοινωνικῆς πρόνοιας.

Εἴτε μὲ τὸν εὐαγγελισμό, ἱεραποστολή, εἴτε μὲ τὰ μυστήρια (Βάπτισμα, Θεία Εὐχαριστία, Μετάνοια), εἴτε μὲ τὴ φιλανθρωπία (καλὰ ἔργα καὶ διακονία) ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται σὲ μιὰ ἀλληλοπεριχώρηση μὲ τὸν κόσμον καὶ τὸν πολιτισμὸ του, ἡ ὁποία ὀρθόδοξα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκτρέπεται οὔτε πρὸς μιὰ Ἐκκοσμίκευση (ἀπορρόφηση τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' τὸν Κόσμον), οὔτε πρὸς ἕνα Σκοταδισμό κατὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Παιδείας, ἀλλὰ πρὸς μιὰ γνήσια (ἀγιοπνευματικὴ) ἔμπνευση (φωτισμὸ) καὶ καθαρτικὸ ἐξαγιασμὸ τοῦ ὁποιοῦδήποτε τομέα τοῦ Πολιτισμοῦ. Ἔτσι ἐπιτυγχάνεται ὀρθόδοξα ἡ «παιδαγωγικοποίηση» τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ «ἐκκλησιαστικοποίηση» τῆς Παιδείας. Ὅταν ἡ Ἐκκλησία λειτουργεῖ ὡς γεγονός τῆς παιδείας καὶ πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν προσφέρει ἐκπαίδευση, δηλ. γνώση ἱστορικὴ, κοσμικὴ ἢ ἐπαγγελματικὴ, οὔτε καὶ θέλει νὰ ὑποκαταστήσῃ σ' αὐτὸ τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα· ἀλλὰ, ὡς Θεολογία ἀποκαλύπτει καὶ ἐνεργοποιεῖ τοὺς ὅρους καὶ νόμους ἐκείνους τῆς ζωῆς, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ ὁποιαδήποτε γνώση φαίνεται ὠφέλιμη, γίνεται ἀρετὴ, καὶ γενικὰ προάγει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου.

Χριστιανικὰ ἡ Παιδεία συνδέεται μὲ τὴ θεία υἱο-

θεσία: «Εἰ παιδεῖαν ὑπομένετε, ὡς υἱοὶς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός... εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας ἢς μέτοχοι γεγόνασιν πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοὶ» (Ἑβρ. 12,7-8).

Μόνο ἡ «παιδεία Κυρίου» δοξοποιεῖ καὶ ἀφθαρτοποιεῖ (Τίτ. 2,7) τὸν ἄνθρωπο, ἀποκαλύπτει δηλ. τὴ θεϊκὴ καταγωγὴ καὶ προσορισμὸ του· «θέωση» εἶναι ἡ προσωπικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἀνθρωποποίηση (ἐξανθρωπισμὸς) τοῦ ἀνθρώπου: «Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μαρκ. 2,27).

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς κτιστὴ δημιουργία, ἐξελίσσεται, ἐφευρίσκει, δημιουργεῖ καὶ κυριαρχεῖ πάνω στὴ Φύση· τότε ὅμως ἔχουμε ἀληθινὴ (ὀρθόδοξη) «πρόοδο», ὅταν ὅλ' αὐτὰ τὰ πράττει ἀναγνωρίζοντας τὴν Ἄκτιστὴ Ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὡς συνεργὸ καὶ βοηθὸ του· σ' ἀντίθετη περίπτωσι, ἐπιζητεῖ τὴ «θέωση» ἄνευ τοῦ Θεοῦ! «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργικός, μόνο ἐφόσον εἶναι θερησκευτικός» (Goethe). Γιὰ νὰ συναντηθεῖς μὲ τὸ Τέλειο, θὰ πρέπει νὰ γίνεις ὁ ἴδιος τέλειος! Ἄρα ἡ μόνη γνήσια πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ αὐτογνωσία καὶ μετάνοια· χριστιανικὰ ἡ μετάνοια ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴ «μόρφωση» τοῦ ἀνθρώπου.

Στὸ Χριστιανισμὸ «παιδεία» σήμαινε πάντοτε τὴ «θεοσέβεια», δηλ. τὴν παιδαγωγία καὶ σωτηρία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Παιδεία εἶναι «τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον ἐν ἀνθρώποις καλόν», ἀφοῦ ἀποβλέπει στὴν κατόρθωση τῆς ἀρετῆς, τῆς ὁποίας τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀνώτερο (Γρηγόριος Ναζ., PG 36,508 B. 37,682 A 10.695 A 12). Θρησκεία καὶ Βιολογία συμπιπτουν στὸν «ὄρο» τῆς ζωῆς· ἡ Ψυχολογία συνδέεται μὲ τὴν ἐννοια «πρόσωπο», ἐνῶ οἱ κοινωνικὲς ἐπιστῆμες συναντιοῦνται μὲ τὴ Θεολογία στὸ χώρο τῆς «κοινωνίας». Ὅμως, «μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε ἕναν ὑποθετικὸ πολιτισμὸ, ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲ θὰ θέλουν γέφυρες ἢ ζωγραφικὸς πίνακες, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε κανένα πολιτισμὸ, στὸν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ θέλουν νὰ ζήσουν» (E. Fromm), καὶ μάλιστα θεανθρώπινα κι ὄχι «ἀνθρωποθέα»!

Διανύουμε τὴν ὄγδοι ἡμέρα τῆς Δημιουργίας, λέει ὁ Ν. Μπερντιάεφ. Ἀλλὰ ἀκριβῶς ἡ ὄγδοι ἡμέρα εἶναι ἡμέρα πιά τῆς συνδημιουργίας· ὁ ἄνθρωπος συνεργάζεται μὲ τὸ Θεό. Ἡ ἱστορία τοῦ ἐνσυνείδητου ἀνθρώπου εἶναι ἐλάχιστη μπροστὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀρχέγονης ζωῆς του. Βεβαίως ὑπάρχει πρόοδος, ἀλλὰ —ἰδίως γιὰ τὰ πνευματικὰ μεγέθη— δὲν ὑπάρχει μονοσήμαντὴ γραμμικὴ συνέχεια· ὑπάρχουν μόνο ἀσυνεχεῖς κορυφώσεις, οἱ ὁποῖες ἐξαρθρῶνται ἀπὸ τὸ κατὰ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ἡ εὐθύνη τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν Ἀρχηγῶν

Αἱ ἐρχόμεναι ἅγιοι ἡμέραι τῆς ἐορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, καθ' ἣν ἐορτὴν διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν θὰ δονηθοῦν οἱ αἰθέρες ὑπὸ τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου καὶ ὑπὸ μηνυμάτων περὶ τῆς «ἐπὶ γῆς εἰρήνης», αἱ διάφοροι Ἐκκλησίαι, αἱ Κυβερνήσεις, τὰ Κοινοβούλια καὶ πλείστοι φορεῖς, εἶναι ἀνάγκη «να συντονίσουν τὰς προσπάθειάς των, διασαλπίζοντες πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν ὅτι εἰς τὴν Ἑπιφάνειάν μας», ὡς καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Οἰκουμένην, «δὲν ἔχει θέσιν ἡ βία, ἀλλὰ ἡ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ δημιουργικὴ πορεία καὶ δὴ καὶ ἡ ἀμύλλα εἰς τοὺς ποικίλους τομεῖς τῶν εὐγενῶν δραστηριοτήτων τῆς ζωῆς».

Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐτονίσθη ἐν βαρυσημάντῳ ἐπιστολῇ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ πρὸς τοὺς ἡγέτας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Κρατῶν, τῆς Ε.Ο.Κ., τοῦ Ο.Η.Ε., τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν κ.λπ., ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπιστολῇ, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὰ διαδραματιζόμενα ἐν τῇ πρώτῃ Γιουγκοσλαβίᾳ, χαρακτηριστικῶς ὑπομνησκονται καὶ τὰ ἑξῆς: Εἰς τοὺς τηλεοπτικοὺς σταθμοὺς «καθημερινῶς ἱστάμεθα μάρτυρες..., ἀντικρύζοντες ἀπανθρώπους σκηνὰς πρωτοφανοῦς βαρβαρότητος εἰς βάρος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀμάχου πληθυσμοῦ. Κατακρεουργημένα καὶ ἀκρωτηριασμένα πτώματα, ὁμαδικοὶ θάνατοι, φονευθέντα βρέφη, νεκροὶ νέοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ γνωρίσουν τὴν ζωὴν, ἐμπρησμοί, πυρπολήσεις, στάκται καὶ ἀποκαΐδια ἀποτελοῦν πλέον σύννηθες φαινόμενον.

»Πάντα ταῦτα τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ

πόσο ζοῦμε «κατὰ Λόγον». Μόνο ἓνας θεανθρώπινος πολιτισμὸς (ὀρθόδοξος πολιτισμὸς) μπορεῖ ν' ἀποτελέσει αὐθεντικὴ «παιδεία» τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχοντας ἱεραρχικὰ ἓνας τέτοιος πολιτισμὸς ψηλὰ τίς πνευματικὰς ἀξίες, διασώζει τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο μέσα σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ. Τότε παιδεία, πολιτισμὸς καὶ Θεολογία δημιουργοῦν καὶ δοξολογοῦν, ἀναγεννοῦν τὴ Φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον, χαρίζοντας εὐφροσύνην αἰῶνια, κατὰ μετοχὴν τῆς θείας «αὐτομακαριότητος», τῆς ὁποίας εὐχομαί νὰ τύχουμε ὅλοι.

(Τέλος)

φιλοζωϊκαὶ ὁργανώσεις καὶ ἄλλοι εὐαίσθητοι συνάνθρωποι μας κυριολεκτικῶς ἀναταράσσουν τὸν κόσμον διότι ὑπέστη καταστροφὴν τινα ἢ πανὶς ἢ ἐφονεύθη ἐν ζῶν. Καὶ δικαίως. Ἡ Δημιουργία πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἀλώβητος, νὰ ἀποκατασταθῇ δὲ τὸ περιβάλλον ἐκεῖ ὅπου ἐτρώθη. Πολὺ περιοσότερον ὁμως πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν, νὰ δραστηριοποιηθῶμεν, νὰ κινητοποιηθῶμεν διὰ τὰς καθ' ἐκάστην ἀπωλείας ἀνθρωπίνων υπάρξεων. Ἡ παρτεινομένη ἐν τῇ πρώτῃ Γιουγκοσλαβίᾳ ἐμπόλεμος κατάστασις πρέπει τὸ ταχύτερον δυνατόν νὰ λήξῃ καὶ νὰ διαδεχθῇ ταύτην ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ. Ὅσα συμβαίνουν ἐκεῖ βαρύνουν ὄχι μόνον τοὺς πρωταγωνιστάς, ἀλλὰ ὅλους ἡμᾶς. Φέρομεν βαρυντὰν εὐθύνην διὰ τὰ διαδραματιζόμενα ὅλοι οἱ πνευματικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοί».

«Ζωντανὸς κρίκος»

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Dr Konrad Raiser ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἥτις τὴν 3ην Νοεμβρίου 1993 ἐστάλη πρὸς τὴν πρωθυπουργὸν τῆς Τουρκίας κ. Τοιλέρ, ἀναφερόμενος εἰς τὸ Σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐτόνισεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων τὰ ἑξῆς:

«Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων πασῶν τῶν μειονοτήτων. Ὅμως μετὰ τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἐλληνικῆς κοινότητος ἔχει ἰδιαίτερον ἱστορικὸν δεσμὸν διὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρὸς τὸ ὁποῖον τὰ μέλη τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν στρέφονται διὰ πνευματικὸν ἀνεφοδιασμόν. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἦτο ἡ Ἐκκλ. Ἀρχή, ἥτις ἤδη πρὸ 70 ἐτῶν εἶχεν ἀπευθίνει ἑκκλησίαν μετὰ προτάσεως πρὸς ἱδρυσιν οἰκουμενικοῦ ὁργανισμοῦ πρὸς προώθησιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος. Πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ἑκκλησίαν ἐκείνην ἱδρύθη τὸ 1948 τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν...

»Τὸ Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ κόσμου θεωρεῖται ὡς ζωντανὸς κρίκος συνδέων μετὰ τῆς ἀρχηγόπου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, διαδραματίζει διεθνήν ῥόλον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραθεωρηθῇ. Εἶναι πεποίθησις πολλῶν, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς σύμβολον καὶ ὡς ἐνεργὸς ὑποστηρικτὴς τῆς οἰκουμενικῆς προσπάθειας διὰ τὴν ἐπίτευξιν εἰρή-

νης, δικαιοσύνης και ἁρμονικῶν σχέσεων λαῶν ὁ-
λων τῶν προελεύσεων καὶ ὅλων τῶν θρησκευμά-
των, κατέχει ἰδιαίτερος σημαίνουσαν θέσιν ἐν τῷ
χώρῳ, ἐνθα συναντῶνται Ἀνατολὴ καὶ Δύσις καὶ
ὁ ὁποῖος σήμερον διχάζεται ἐνεκα τρομερῶν ἀδελ-
φοκτόνων ἐθνικῶν συγκρούσεων». Τούτων οὕτως
ἐχόντων, πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ «ἡ ἀπρόσκοπτος
ζωὴ καὶ μαρτυρία τοῦ Πατριαρχείου τούτου».

**Τὸ ζήτημα τῆς προστασίας τῆς ἐν Τουρκία ἐλληνι-
κῆς μειονότητος καὶ ἐπαναλειτουργίας τῆς Ἱ. Θεο-
λογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης**

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ ἐξαρθοῦν καὶ ὅσα ὁ Dr
Konrad Raiser ἔγραψε πρὸς τὴν πρωθυπουργὸν
τῆς Τουρκίας περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐλληνικῆς μειονότη-
τος.

Συγκεκριμένως ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Π.Σ.Ε.
ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην λήψεως ὑπὸ τῆς τουρκικῆς
κυβερνήσεως μέτρων πρὸς «προστασίαν τῆς ἐλλη-
νικῆς μειονότητος ἐναντίον πάσης θρησκευτικῆς
μισαλλοδοξίας», πρὸς «διασφάλισιν τῶν πολιτιστι-
κῶν καὶ γλωσσικῶν της δικαιωμάτων», «πρὸς ἀπο-
φυγὴν τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῆς ὡς ὁμήρου εἰς
τὰς διεθνεῖς διαμάχας κρατῶν» καὶ τέλος πρὸς
«παροχὴν ἐκπαιδευτικῶν δυνατοτήτων εἰς αὐτήν».

Χαρακτηριστικῶς ὁ Dr Raiser ἐν συνεχείᾳ
προσέθεσε καὶ τὰ ἑξῆς: «Σημαντικὴ πρᾶξις τῆς
τουρκικῆς κυβερνήσεως θὰ ἦτο ἡ ἄδεια ἐπαναλει-
τουργίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἡ
ὁποία παραμένει κλειστὴ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1971. Ἡ
Σχολὴ αὕτη, ἥτις τὸν Αὐγούστον τοῦ 1994 θὰ ἐορ-
τάσῃ τὴν 150ετηρίδα τῆς ιδρύσεώς της, ἔχει μεγί-
στην σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκ-
κλησίας... Ἐγκαίρος καὶ ἐπίσημος ἄδεια συνεχί-
σεως τοῦ σεβασμοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς διὰ προα-
γωγὴν τῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως θὰ ἐκτιμηθῇ
εὐρύτατα καὶ θὰ αὐξήσῃ τὴν ὑπόληψιν τῆς Τουρ-
κίας...».

Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι αἱ ὑποδείξεις τοῦ Δρος Ράι-
ζερ θὰ ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς κ. Τσι-
λέρ.

Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες τῆς Αὐστραλίας

Ὁφείλονται ἔπαινοι καὶ εὐχαριστίαι εἰς τὴν ἐ-
φημερίδα «Καθημερινή» διὰ τὸ κατὰ τὴν 28ην
Νοεμβρίου 1993 θανυμᾶσιον ἀφιέρωμα τοῦ ἐνθέτου
περιοδικοῦ τῆς Κυριακῆς «Ἑπτὰ Ἡμέρες» εἰς τὸν
Ὁρθόδοξον Ἑλληνισμόν τῆς Αὐστραλίας.

Τὸ Ἀφιέρωμα τοῦτο παρουσιάζει κατ' ἀρχὰς
συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν τῇ Ἠπείρῳ ταύτῃ

Ὁμογενείας ἀπὸ τῶν πρώτων μεταναστῶν τοῦ πα-
ρελθόντος μέχρι σήμερον, ἵνα ἐν συνεχείᾳ ἐπικεν-
τρώσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὸ μετὰ
τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον αὐξηθὲν μετανα-
στευτικὸν ρεῦμα, εἰς τὴν συμβολὴν τῆς Ὁρθοδό-
ξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν συσπείρωσιν
καὶ ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Αὐστραλίας. Οὗ-
τοι ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀξιόλο-
γον λογοτεχνικὴν παραγωγὴν καὶ πνευματικὴν κί-
νησιν, πλούσιον φωτογραφικὸν ὕλικὸν διὰ τὴν
ζωὴν καὶ τὰ ἐπιτεύγματά των, ἀνθηρὸν ἐλληνικὸν
Τύπον συμβαλλόμενον εἰς τὴν πληροφόρησιν τῶν
Ὁμογενῶν καὶ λαμπρὰν παρουσίαν εἰς πάντας
τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν πο-
λιτικὴν καὶ τὰ ἀνώτατα λειτουργήματα τῆς χώρας.

Ἐν τῷ λαμπρῷ τούτῳ Ἀφιερώματι ὁ Σεβα-
σμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας, Ὑπέρτιμος
καὶ Ἐξαρχος πάσης Ὠκεανίας κ. Στυλιανὸς (Χαρ-
κιανάκης) δημοσιεύει ἐξαιρετον ἄρθρον διὰ τοῦ ὁ-
ποίου, ὡς τονίζεται ὑπὸ τοῦ ἐπιμεληθέντος τοῦ
Ἀφιερώματος, «ἐπισημαίνει τὸ μεγάλο ρόλο ποὺ
ἐπαιξε καὶ παίζει ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλη-
σία — ἡ μόνη ποὺ ἔχει τὴ δύναμιν νὰ κρατήσῃ ἐλ-
ληνικὴ τὴ συνείδηση τῶν μεταναστῶν καὶ τῶν παι-
διῶν της» (σ. 2).

Χαίρομεν ἰδιαίτερος, διότι, ὡς σημειοῖ ἐν τῷ
ἐξαιρετῷ ἄρθρῳ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Συνεισφορὰ
στὴ Λογοτεχνία» ὁ Ὑφηγητὴς τῆς Ἑδρας Νέων
Ἑλληνικῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Σίδνεϊ κ.
Βρασίδας Κάραλης, «ἐντὸς τῆς ἐλληνικῆς κοινότη-
τος, μὲ παναυστραλιανὴν ὥστόσο ἀκτινοβολία, δε-
σπόζει ἡ μορφή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Στυλιανοῦ, ὁ
ὁποῖος πέραν ἀπὸ τὶς ποιμαντορικές του εὐθύνες,
καταγράφει μὲ ἀσύγκριτη εὐαισθησία τὸ δράμα
ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ Ἑλλήνα ἐν γῇ ἀλ-
λοτριᾷ. Ταυτόχρονα, ἡ ποιήσῃ του εἶναι μίᾳ κατὰ-
θεση περὶ τῆς οἰκουμενικότητος τοῦ ἐλληνικοῦ λό-
γου, μὴ μαρτυρία πανανθρώπινῃ σχετικὰ μὲ τὴν
ὠραιότητα τοῦ κτιστοῦ πέρα ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐθνι-
κὸ ἢ τοπικὸ προσδιορισμό».

«Μητρικὴ στέγη» καὶ «προστατευτικὴ ἀσπίδα»

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας κ. Στυλια-
νὸς ἐν τῷ μνημονευθέντι εἰς τὴν προηγουμένην
παρατήρησιν ἄρθρῳ του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁρθοδό-
ξια καὶ Ἑλληνισμός» (σσ. 8-9), κατὰ τρόπον λιτόν,
ἀλλ' εὐγλωττον, καθιστᾷ γνωστὴν τὴν πνευματικὴν
ἀνθησιν καὶ καρποφορίαν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς
Αὐστραλίας, ἥτις εἶναι ἡ «μητρικὴ στέγη» καὶ
«προστατευτικὴ ἀσπίδα» τῶν Ὁμογενῶν:

«Μὲ τὴν ὅλο καὶ μεγαλύτερη ἀνάδειξη Ὁμογε-
νῶν σὲ Δημαρχίες καὶ Κοινοβούλια καὶ ἄλλες πο-
λιτικὲς ἢ διοικητικὲς θέσεις, στὰ Πανεπιστήμια, τὶς
Τέχνες, τὴ Δικαιοσύνη καὶ τὶς Ἐπιχειρήσεις, ἀρχι-
ζε μὴ νέα ἐποχή.

»Σ' αὐτὸ τὸ γενικότερο πλαίσιο μποροῦσε τώρα
ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ νὰ ἀναπτύσσει παράλληλα καὶ ὅ-
λο μὲ ταχύτερο ρυθμὸ ὄχι μόνον τὸ ἐν Αὐστραλίας
πρόγραμμά της (Ναοί, Σχολεῖα, Ὁρθόδοξη Πανε-
πιστημιακὴ Θεολογικὴ Σχολή, Κέντρα Κοινωνικῆς
Προνοίας, σώματα Νεολαίας, εὐαγὴ ἰδρυμάτια, Ρα-
διοφωνικὰ Προγράμματα, πολιτιστικὰ Συνέδρια,
ἐκδόσεις, νεοελληνικὲς σπουδὲς στὰ Πανεπιστή-
μια, Μόνιμο Διορθόδοξο Συμβούλιο Κανονικῶν
Ἐκκλησιῶν, Διεκκλησιαστικοί, Διαχριστιανικοὶ καὶ
Πολιτιστικοὶ Διάλογοι), ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήσει ἀπὸ
τὴ Γενέτειρα ἀπόσπαση ἐκπαιδευτικῶν, μορφωτι-
κῶ ὑλικό, ὑποστήριξη προσκυνημάτων νεολαίας
στὶς προγονικὲς ἐστίες, χορήγηση ὑποτροφιῶν κ.ἄ.
Κι ὅλα αὐτά, τὰ ζήτησε πάντα ἡ Ἐκκλησία ὄχι
μόνο ὡς ὀφειλὴ τῆς Πατρίδας πρὸς τὰ ἀπόδημα
τέκνα της, ἀλλὰ καὶ σὰν «ἀντί-δωρον» σὲ ὅσα ὁ
Ἑλληνισμὸς συνεχῶς προσφέρει γιὰ τὴ Γενέτειρα.
Αὐτὴ δὲ τὴν προσφορὰ εἶναι γνωστὸ ὅτι προθύμως
καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν ἔδωσε πάντα ὁ Ἑλληνι-
σμὸς ὄχι ἀπλῶς «πλατωνικὰ» προβάλλοντας τὶς ἡ-
θικοπνευματικὲς ἀξίες τῆς Γενετίρας ἢ στηρίζον-
τας διεθνῶς τὶς ἱερὲς ἐθνικὲς διεκδικήσεις της, ἀλ-
λὰ καὶ κατὰ τὸν πιὸ ἀπτό τρόπο, μὲ σημαντικώτα-
τους ἐράνους ποὺ διεξάγει ἐκαστοτε ἡ Ἀρχιεπι-
σκοπὴ γιὰ ὅποια κρίση ἢ θεομηνία στὴν πατρίδα.

»Ὅλες αὐτὲς οἱ δραστηριότητες ἀντανακλῶνται
μὲ συγκεκριμένα στοιχεῖα στὴ δίγλωσση ὀγκώδη
σχετικὴ Ἐπετηρίδα ποὺ κυκλοφόρησε γιὰ πρώτη
φορὰ πρὸ ὀλίγου (Directory 1993)».

Ἑλληνορθόδοξος Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ Σεβα-
σιμώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας κ. Στυλια-
νὸς ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ του, ἀναφερόμενος εἰς τὴν
ἰδρυθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ Θεολογικὴν Σχολήν, σημειοῖ
τὰ ἑξῆς:

«Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν μεγαλοπρεπῶν
ναῶν, τῶν προτύπων γηροκομείων καὶ γηρια-
τρείων, τῶν διγλώσσων ἡμερησίων κολλεγίων καὶ
ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ποὺ, ἐγκατε-
σπαρμένα σ' ὁλόκληρὴ τὴν ἡπειρὸ τῆς Αὐστραλίας,
καλλιεργοῦν καὶ δοξάζουν τὸν προγονικὸ μας πο-
λιτισμὸ καὶ τὴν ὀρθόδοξη πίστη μας, ὑπερέχει ἀ-
σφαλῶς σὲ ἀποστολὴ καὶ σπουδαιότητα ἡ Ἑλ-
ληνορθόδοξη Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀποστόλου

Ἀνδρέου. Ἰδρυθεῖσα καὶ ἀναγνωρισθεῖσα ὡς παν-
επιστημιακὴ ἢ σχολὴ αὐτὴ (κατὰ τὸ πρότυπο τῆς
Χάλκης), τὸ 1986, ἔχει ἤδη ἐπιβληθεῖ ὄχι μόνον
στὸν αὐστραλιανό, ἀλλὰ καὶ στὸ διεθνὴ θεολογικὸ
χώρο, μὲ τὸ ἀθόρυβο καὶ τὴν ποιότητα τῆς ἐργα-
σίας της, μὲ τὴ σεμνότητα καὶ ἱεροπρέπεια τῶν ἀ-
ποφοίτων της — ποὺ σχεδὸν ὅλοι γίνονται κληρι-
κοί — καὶ μὲ τὴν ἀγγλιστὶ ἐκδιδόμενη θεολογικὴ
της ἐπετηρίδα ποὺ χαρακτηριστικὰ φέρει τὸν τίτλο
«Φρόνημα».

»Ἔτσι, ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀποστόλου
Ἀνδρέου φροντίζει μὲ τὰ ἴδια νάματα νὰ γαλου-
χῇ τόσο τοὺς κληρικοὺς ὅσο καὶ τοὺς ἐκπαιδευ-
τικούς, ποὺ θὰ διακονήσουν εἰς τὸ ἕξῃς τὸν Ἑλλη-
νισμὸ κατὰ τὸν ἀποδοτικότερο δυνατὸ τρόπο».

Ἡ ὑπὸ τῆς τηλοψίας διαμόρφωσης τῶν ἀξιῶν τῆς κοινωνίας

Ἐν τῇ στήλῃ τῶν «Ἐπισημάνσεων» τῆς ἀνωτέ-
ρω μνημονευθείσης ἐφημερίδος ὁ «Παρατηρητής»,
ἀναφερόμενος εἰς τὴν ποιότητα τῶν μέσων μαζι-
κῆς ἐνημερώσεως, ἐπισημαίνει ὀρθῶς ὅτι ταῦτα
οὐχὶ μόνον διογκῶνουν συχνάκις περιστατικὰ καὶ
«δημιουργοῦν συνθήκες ὁμαδικῆς παραισθήσεως
τοῦ κοινού», ἀλλὰ καὶ προβάλλουν «τρόπον ζωῆς
—life style γιὰ τοὺς εὐρωπεικοινωνιολόγους— καὶ
νέες ἀξίες... Τὰ “μίντια” —καὶ ἰδίως ἡ τηλοψία—
ἔχουν ἀντικαταστήσει τὴν οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο
καὶ τὴν ἐκκλησίαν στὴ διαμόρφωση καὶ μεταφορὰ
ἀξιῶν.

»Καὶ ἔτσι ἔχουν καταστρεῖ τὰ κύρια ὄργανα
διαμορφώσεως τῶν ἀξιῶν μιᾶς κοινωνίας. Στὴν
περίπτωση δὲ τῆς τηλοψίας..., τὸ κακὸ πρόγραμμα
διώχνει τὸ καλὸ, ἀφοῦ ἡ τηλοψία ἀπευθύνεται
στοὺς νοσηροὺς φόβους καὶ ἄγχη καὶ στὰ χαμηλό-
τερα ἐνστικτα τῶν ἀτόμων. Μὲ τὸν τρόπο ὅμως
αὐτὸ ἡ τηλοψία ἔχει γίνῃ τὸ μέσον γιὰ τὴ μετάδο-
ση καταστροφικῶν, διεφθαρμένων ἀξιῶν, ποὺ ὑπο-
νομεύουν τὸ “ἠθικὸ” τοῦ ἀτόμου».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ αὐτὸς δημοσιογράφος καταγ-
γέλλει τὰ ἑξῆς: «Τί προβάλλεται καθημερινὰ στὶς
ὀθόνες τῆς τηλοψίας μας; Βία, ἔλλειψη ἠθικῶν ἀν-
τιποτάσεων, ἀπληστία, διαφθορά, ἀκολασία. Ὅ,τι
δηλαδὴ ὅλες οἱ κοινωνίες καὶ ὅλες οἱ θρησκείες
θεωροῦν ὡς καταστροφικὰ καὶ διαλυτικὰ στοιχεῖα.
Τὸ τραγικὸ δὲ εἶναι ὅτι κανεὶς δὲν φαίνεται νὰ
ἐνδιαφέρεται. Κάτι ποὺ πιθανῶς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ
κοινωνικὴ μας συνείδηση ἔχει διαφθαρεῖ ἀπὸ τὸν
καταναλωτισμὸ...».

Εἶναι τόσο ἐγγλωττα τὰ ἐπισημαινόμενα, ὥστε
περαιτέρω σχόλια περιττεύουν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεὶμ προήδρευσε ἀπὸ 12ης ἕως 14ης Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. τῶν κατὰ μῆνα τακτικῶν ἐργασιῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

Τὴν Τετάρτην 13ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος μετέβη εἰς τὸ Προεδρικὸν Μέγαρον καὶ ἐτέλεσε τὴν ὀρκωμοσίαν τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ κ. Ἀνδρ. Παπανδρέου καὶ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν 20ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ἡμέραν Τετάρτην ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐδέχθη τὸν τ. Ὑπουργὸν καὶ Βουλευτὴν κ. Ἰωάννην Βαρβιτσιώτην.

Τὴν Πέμπτην 21ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Δ.Ι.Συνόδου ἐτέλεσε τὸν καθιερωμένον Ἀγιασμὸν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς νέας βουλευτικῆς περιόδου.

Τὸ Σάββατον 30ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ.κ. Σεραφεὶμ ἀνεχώρησε δι' Ἡ.Π.Α. προσκεκλημένος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Γέροντος Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου, ἐπανακάμψας οἴκαδε τὴν Κυριακὴν 7ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ.

Τὴν Ἀρχιγραμματεῖαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐπεσκέφθη τὴν Παρασκευὴν 12ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀκκρας κ. Πέτρος (Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας).

Ὡσαύτως τὴν Δευτέραν 15ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ. τὴν Ἀρχιγραμματεῖαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐπεσκέφθη ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Κρουπνικίου κ. Ναθαναὴλ (Πατριαρχείου Βουλγαρίας).

Τὴν 18ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ἡμέραν Πέμπτην ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐδέχθη ἐν τῇ Ἀρχιεπι-

σκοπῇ κατὰ σειρὰν τὸν Πρόεδρον τῶν Ἡ.Π.Α. κ. Thomas Neils, τὸν νεοεκλεγέντα Πρόεδρον τῆς Ν.Δ. κ. Μιλτιάδην Ἐβερτ, τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σκυθουπόλεως κ. Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Πανιερ. Ἀρχιεπίσκοπον Ἱεραπόλεως κ. Εἰρηναῖον, ἀμφοτέρους Ἱεράρχας τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Τὴν 12ην μεσημβρινὴν τῆς αὐτῆς ἡμέρας 18ης Νοεμβρίου ἐ.ἔ. τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον ἐπεσκέφθη ὁ νέος ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Δημήτριος Φατούρος.

Τὴν Δευτέραν 22αν Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐπεσκέφθη τὸν Ἐξοχ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Δημ. Φατούρον εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς γενομένης ἐπισκέψεώς του, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθν. Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, εὐχηθεὶς αὐτῷ τὰ δέοντα ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του.

Τὴν 24ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ὁ Μακαριώτατος ἐδέχθη τὸν πρέσβυν τῆς Μ. Βρεταννίας κ. Oliver Miles καὶ τὸν Ὑφυπουργὸν Ὑγείας, Πρόνοιας καὶ Κοιν. Ἀσφαλίσεων κ. Ἑμμανουὴλ Σκουλάκη.

Ὡσαύτως τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος συνηντήθη μετὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ὁργανώσεως διὰ τὴν Ἀπελευθέρωσιν τῆς Παλαιστίνης (Ο.Α.Π.) κ. Γιάσερ Ἀραφάτ.

Τὴν 25ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ἡμέραν Πέμπτην ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεὶμ ἐπεσκέφθη τὸν Ἐξοχ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Ἀνδρέαν Παπανδρέου, τυχὼν παρ' αὐτοῦ φιλόφρονος ὑποδοχῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ

τοῦ ψυχωφελεστάτου καὶ θαυμαστοῦ βιβλίου ὀνομαζομένου

ΠΕΡΙ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

μὲ στόχασες πνευματικαῖς καὶ κατάνυν εἰς κάθε κεφάλαιον

* * *

Ἡ «Μίμησις» αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ διαφέρει βασικῶς ἀπὸ ὅλες τῆς μέχρι τώρα μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Εἶναι ἡ πληρεστέρα, ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπόψεως. Ἀνατύπωσης καλαίσθητος κατὰ τὸ πρωτότυπον ἐκδόσεως Ἑνετίας, ἔτους 1770. Μὲ ἔγχρῳσιν καὶ εὐλογίαν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας.

Κεντρικὴ διάθεσις:

Βιβλιοπωλεῖον Ἀποστολικῆς Διακονίας.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς τῶν περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεώς τους νὰ τὴ γνωρίζουν ἀμέσως στὰ Γραφεῖα τῶν Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήνα, ἀναφέροντας ἀπαραίτητα καὶ τὴν παλαιὰ τους διεύθυνση, γιὰ νὰ γίνετα κανονικὰ ἡ ἀποστολὴ τῶν Περιοδικῶν.

Τηλ. 72 18 308, 72 51 149. Fax 72 26 597

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Κων/νου Σοφ. Γρηγοριάδη, ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΥΠΑΡΞΗ, (Σχόλια στα Ευαγγέλια της Κυριακής), εκδόσεις «Υετός», 1993, σσ. 288.

Από τὸν νεοπαγῆ ἐκδοτικὸ οἶκο «Υετός» ἐκδόθηκε πρόσφατα τὸ νέο βιβλίο τοῦ γνωστοῦ θεολόγου καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Πατρῶν κ. Κ. Σ. Γρηγοριάδη, μὲ τὸν παραπάνω τίτλο *Λόγος καὶ Ὑπαρξη*. Ὁ σ. εἶναι δόκιμος ἱεροκέρυκας καὶ λαμπρὸς χειριστὴς καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τοῦ καλὰμου. Τὰ κείμενα τοῦ τόμου αὐτοῦ συγκροτοῦν ἓνα σύγχρονο καὶ πλήρες Κυριακοδρόμιο, ποὺ ἔχει ἀπαγγελθεῖ ἤδη, μὲ πολλὴ ἐπιτυχία καὶ ἀκροαματικότητα, ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ σ. πονεῖ γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλη του ἡ ζωὴ ἔχει ἀφιερωθεῖ στὴν Ἐκκλησία (ἀναλόγιο - λατρεία) καὶ στὴ θεολογία της (κήρυγμα - κατήχηση - διδασκαλία σὲ μέσες καὶ ἀνώτατες σχολὲς τῆς Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς). Ἡ σχέση του λοιπὸν μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἐπαγγελματική, ἀλλὰ ζωντανή. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ βιβλίο του *Λόγος καὶ Ὑπαρξη* παίρνει τὸ ὑπαρκτικὸ μήνυμα τοῦ Ευαγγελίου καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ συνδέσει μὲ τὴν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ σύγχρονη καὶ ἀπλὴ, μὰ ζωντανὴ γλῶσσα, ἀποδίδει τὸ εὐαγγελικὸ κείμενο, καὶ μετὰ τὸ σχολιάζει μὲ πατερικὸ, ἐκκλησιαστικὸ καὶ θεολογικὸ τρόπο. Εἶν' ἓνα βιβλίο ποὺ θ' ἀναπαύσει πολλοὺς ἐργάτες τοῦ θείου Λόγου καὶ πιστοὺς χριστιανοὺς ἀναγνώστες. Περιμένουμε τὴ συνέχεια.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ἀναστασίου Π. Τίγκα, Η ΤΑΦΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ, Ἀθήναι, 1993, σσ. 183.

Ὁ κ. Τίγκας εἶναι πολυγραφώτατος καὶ μᾶς ξαφνιάζει ὄχι μονάχα μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα πάντα θέματα τῶν βιβλίων του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καλλιέργεια τοῦ λόγου του καὶ τὴν εὐσυνειδησία τῶν ἐρευνῶν του. Οἱ θεολογικὲς καὶ οἱ Φιλολογικὲς - ἱστορικὲς σπουδὲς του ἀξιοποιήθηκαν κατὰ τὸν λαμπρότερο τρόπο, καθὼς φαίνεται στὰ πολυσέλιδα βιβλία του: *Προφητισμός* (1968), *Ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου* (1969), *Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀγ. Γραφῆς* (1970), *Ἡ φυτο-ζωολογία τῆς Ἀγ. Γραφῆς* (1977) κ. ἄ.

Τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ κ. Τίγκα εἶναι καὶ ἰδιαίτερα ἐπικαιρὸ, γιὰτὶ ἐσχάτως γίνεται πολὺς

θόρυβος γιὰ τὴν καύση τῶν νεκρῶν, ἡ ὁποία θὰ λύσει τάχα τὸ πρόβλημα συμφορήσεως τῶν νεκροταφείων τῶν μεγαλοπόλεων. Ὁ κ. Τίγκας ἐξετάζει τὶς φιλολογικὲς καὶ τὶς ἱστορικὲς πηγές, παρὰλλήλα μὲ τὶς θεολογικὲς, γιὰ νὰ καταλήξει σὲ συμπεράσματα, ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὶς αἰώνιες παραδόσεις γιὰ τὶς πενθικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὸν ἐνταφιασμὸ τῶν νεκρῶν. Τὰ τρία Μέρη, στὰ ὁποία ἐξεετάζονται τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα τοῦ θέματος, μᾶς δείχνουν τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς ἐρευνας τοῦ σ. καὶ τὸν μόχθο ποὺ κατέβαλε γιὰ νὰ βρεῖ καὶ νὰ τιθασεύσει τόσο ἀπέραντο ὕλικό, μὲ θεολογικὸ, φιλολογικὸ καὶ ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον τεράστιο. Χρησιμώτατη μελέτη καὶ πολὺτιμη ἀπὸ πολλὰς πλευρὲς. Εὖγε στὸν ἀκάματο συγγραφέα!

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Σωτηρίου Μακρυστάθη, πρωτοπρεσβυτέρου, Η ΑΓΙΑ ΥΠΟΜΟΝΗ (Ἱστορία καὶ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία), Ἀθήναι, 1993, σσ. 125.

Ὁ π. Σωτήριος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλα βιβλία του, καὶ γιὰ θέματα τοῦ καιροῦ μας καὶ γιὰ τοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας — ὅπως π.χ. ἐκεῖνο γιὰ τὸν ὁσιο Πατάπιο καὶ τὸ μοναστήρι του. Μὲ τὸ νέο ἔργο του φέρνει στὴν ἐπιφάνεια (ὑστερ' ἀπὸ κόπους καὶ πολλὴ ἐρευνα) τὴν Ἁγία Ὑπομονή, μητέρα τοῦ ἐθνομάρτυρος Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Παλαιολόγου. (Ἡ Ἁγία ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ στὶς 13 Μαρτίου, ἀλλὰ ὁ σ. προτείνει τὴν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν υἱὸ τῆς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τέλεση τῆς μνήμης της, στὶς 29 Μαΐου). Στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον αὐτὸ βιβλίο τοῦ π. Σωτηρίου, ὅπου ἐξετάζεται ὁ βίος τῆς Ἁγίας σὲ ὅλα τὰ στάδια, βάσει τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας, βρίσκουμε καὶ μία ἔξοχη Ἀσματικὴ Ἀκολουθία πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας, ποίημα τοῦ προικισμένου ὑμνογράφου *Χαράλ. Μπούσια*, ἐγκεκριμένη ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (σελ. 81-124).

Ἐλπίζουμε πὼς μὲ τὴν ἐπανεκδόση τοῦ καλοῦ αὐτοῦ βιβλίου, θὰ καταβληθεῖ προσπάθεια νὰ λείψουν τὰ πολλὰ τυπογραφικὰ καὶ ἄλλα μικροαβλεπτήματα*.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

* Ὑπάρχει καὶ *Μάρτυς Ὑπομονή* (ἐποχῆς διωγμῶν, ἱσως), γιὰ τὴν ὁποία ἔχουμε Ἀκολουθία τοῦ ὑμνογράφου Θεοφάνους, σὲ κώδικα τοῦ 1' αἰῶνος (Χφ. Βατοπ. 1104, φφ. 98^ο-101^ο).

ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΓΥΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΤΥΛΟΥ

Άριθμ. πρωτ. 124

ΠΡΑΞΙΣ

Περὶ μετονομασίας τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Γηροκομείου» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου εἰς «Ἐκκλησιαστικὸ Σπίτι Γαλήνης Γερόντων».

Ἡμεῖς ὁ Μητροπολίτης Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σωτήριος, ἔχοντες ὑπ' ὄψει:

1. Τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 1 παραγρ. 4 καὶ 29 παραγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977.

2. Τὴν ἀπὸ 21.10.1970 ἡμετέραν Πράξιν συστάσεως Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐκκλησιαστικὸν Γηροκομεῖον» μετὰ τοῦ ἀπὸ 21.10.70 Κανονισμοῦ λειτουργίας αὐτοῦ, δημοσιευθέντων εἰς τὸ Φ.Ε.Κ. 862/30.11.1970 (τ. Β').

3. Τὴν ἀνάγκην ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς προσφερομένης βοήθειας εἰς τὰ ἄτομα τῆς τρίτης ἡλικίας,

Ἀποφασίζομεν

1. Τροποποιούντες, μετονομάζομεν τὸ συσταθὲν διὰ τῆς ἀπὸ 21.10.1970 ἡμετέρας Πράξεως Ἐκκλησιαστικὸν Φιλανθρωπικὸν Ἰδρυμα ὡς καὶ τὸν Κανονισμὸν λειτουργίας αὐτοῦ (Φ.Ε.Κ 862/30.11.1970 τ. Β') ἀπὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Γηροκομεῖον» εἰς «Ἐκκλησιαστικὸ Σπίτι Γαλήνης Γερόντων».

2. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἰσχύει ἡ ἀπὸ 21.10.1970 ἡμετέρα Πράξις συστάσεως καὶ ὁ Κανονισμὸς λειτουργίας αὐτοῦ ὡς ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ Φ.Ε.Κ 866/30.11.1970 (τεῦχος Β').

3. Ἀπὸ τὰς διατάξεις τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου, τὸ ὕψος τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ.

Ἐν Γυθείῳ τῇ 3.9.1993

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σωτήριος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΓΥΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΤΥΛΟΥ

Άριθμ. πρωτ. 125

ΠΡΑΞΙΣ

Περὶ μετονομασίας τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀσύλου Ἀνιάτων» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου εἰς «Ἐκκλησιαστικὸν Ἰδρυμα ἀτόμων με εἰδικὰς ἀνάγκας».

Ἡμεῖς ὁ Μητροπολίτης Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σωτήριος, ἔχοντες ὑπ' ὄψει:

1. Τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 1 παραγρ. 4 καὶ 29 παραγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977.

2. Τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3/12.12.1973 ἡμετέραν Πράξιν συστάσεως Ἐκκλησιαστικοῦ φιλανθρωπικοῦ Ἰδρύματος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐκκλησιαστικὸν Ἀσυλον Ἀνιάτων» καὶ τὸν ἀπὸ 12.12.1973 Κανονισμὸν - Ὁργανισμὸν αὐτοῦ, δημοσιευθέντων εἰς τὸ Φ.Ε.Κ. 31/16.1.1974 (τεῦχος Β').

3. Τὰς ὑφισταμένας σήμερον ἀνάγκας περιθάψεως ἀτόμων με εἰδικὰς ἀνάγκας ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ Μητροπόλει,

Ἀποφασίζομεν

1. Τροποποιούντες, μετονομάζομεν τὸ συσταθὲν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 3/12.12.1973 ἡμετέρας Πράξεως Ἐκκλησιαστικὸν Φιλανθρωπικὸν Ἰδρυμα ὡς καὶ τὸν Κανονισμὸν αὐτοῦ (Φ.Ε.Κ 31/16.1.1974, τ. Β') ἀπὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Ἀσυλον Ἀνιάτων» εἰς «Ἐκκλησιαστικὸν Ἰδρυμα ἀτόμων με εἰδικὰς ἀνάγκας».

2. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἰσχύει ἡ ἀπὸ 3/12.12.1973 ἡμετέρα Πράξις συστάσεως καὶ ὁ Κανονισμὸς λειτουργίας αὐτοῦ ὡς ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Φ.Ε.Κ 31/16.1.1974, τ. Β'.

3. Ἀπὸ τὰς διατάξεις τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου, τὸ ὕψος τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ.

Ἐν Γυθείῳ τῇ 3.9.1993

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σωτήριος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις α) τῶν ἄρθρων 38, παρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 ὡς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2799/16.12.1982 Ἀπόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς Ἑνοριακοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ

Ἀγίου Ἐλευθερίου – Ἀρεως
καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἁρθρου 34/1β τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 18ῃ Νοεμβρίου 1993

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερὰ Μητρόπολις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἁρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀγίου Ἡλίας, 2) Ἀγίου Δημητρίου Γουριωτίσης, 3) Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἄνω Κερασόβου, 4) Ἀγίου Νικολάου, Μύτικα, 5) Εὐαγγελισμοῦ Θεοτόκου, Ὀχθίων καὶ 6) Ἀγίου Δημητρίου, Ρίγανης

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1993

† Ὁ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Μεγάρων καὶ Σαλαμίνος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις α) τῶν ἄρθρων 38, παρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρω-

σιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱ. ναῷ

Ἀγίου Γεωργίου Ἐλευσίνος
καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Μεγάροις τῇ 9ῃ Νοεμβρίου 1993

† Ὁ Μεγάρων καὶ Σαλαμίνος ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Λήμνου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἁρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἀγίας Τριάδος Μυρίνης, 2) Ἀγίου Γεωργίου Ἀγ-
γαριῶνων, 3) Ἀγίου Δημητρίου, χωρίου Ἀγίου Δη-
μητρίου, 4) Ἀγίων Ἀναργύρων Δάφνης, 5) Ἀγίου
Παχωμίου Καρπασίου, 6) Ἀγίου Γεωργίου Κάσπα-
κα, 7) Ἀγίας Μαρίνης Λειβαδοχωρίου, 8) Ἀγίου Δη-
μητρίου Λύχνων, 9) Γεν. Θεοτόκου Παναγίας, 10)
Εἰσοδίων Θεοτόκου Πορτιανοῦ, 11) Ἀγ. Γεωργίου
Ρεπανιδίου, 12) Γενεσ. Χριστοῦ Ρωμανοῦ, 13) Ἀγίου
Δημητρίου Σαρδῶν, 14) Ἀγίου Νικολάου Σκανδά-
λης, 15) Κοιμ. Θεοτόκου Τσιμανδριῶν καὶ 16) Ἀγίου

Ἰωάννου Φυσίνης

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονι-
κὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ
τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν
τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν
τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Μυρίνῃ τῇ 15ῃ Νοεμβρίου 1993

† Ὁ Λήμνου ΙΕΡΘΟΘΕΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἁρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Ἀγίου Νικολάου Πατρῶν

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Πάτραις τῇ 18ῃ Νοεμβρίου 1993

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Μεσσηνίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἑφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

α) Ἀγίου Δημητρίου Μοσχοχωρίου, β) Ἀγίου Δημητρίου Χαραυγῆς Πυλίας

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Καλαμάτᾳ τῇ 22ᾳ Νοεμβρίου 1993

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου

ΚΛΗΣΗ ΣΕ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Πρὸς τὸν Διάκονο Ἀγάπιο Ἀϊτοῖδη, κατὰ κόσμον Χαρίτωνα, τοῦ Βασιλείου, Κληρικὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου (νῦν ἀγνώστου διαμονῆς)

Σὲ καλοῦμε νὰ ἐμφανισθεῖς ἐνώπιόν μου ἐνεργούντος ὡς Ἀνακριτῆ, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπ' ἀρ. 152/2.4.93 Ἐντολὴ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου κυρίου Δημητρίου, στὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γουμενίσσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου, στὴ Γουμενίσσα, τὴν 3ῃ Ἰανουαρίου 1994, ἡμέρα Δευτέρα καὶ ὥρα 10.00' π.μ., γιὰ νὰ ἀνακριθεῖς γιὰ τρία ἀποδιδόμενα σὲ σένα κανονικά παραπτώματα, τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς φύσεώς τους, κρίνεται σκόπιμο νὰ μὴν ἀναφερθοῦν σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 110 παρ. 3 τοῦ Ν. 5383/1932 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ Αὐτῶν διαδικασίας». Σὲ περίπτωση μὴ ἐμφανίσεώς σου, σοῦ γνωστοποιούμε ὅτι ἡ κατὰ σοῦ διενεργουμένη ἀνάκριση κρίνεται πέραναιωθεῖσα, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 109 τοῦ Νόμου 5383/1932.

Γουμενίσσα, 27 Ὀκτωβρίου 1993

Ὁ Ἀνακριτὴς † Ἀρχιμ. Δωρόθεος Πάπαρης

Ὁ Γραμματέας † Ἀρχιμ. Βησσαρίων Βάσσου

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τηλ. 72.18.308, Fax 72.26.597

ΕΠΙΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ἀρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.
Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν **Σεραφεῖμ**, Ποιμαντική ἐγκύκλιος ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Χριστουγέννων 1993.

Τοῦ αὐτοῦ, Καὶ νέα ἔκκλησις διὰ τὴν εἰρήνευσιν εἰς τὴν πρώην Γιουγκοσλαβίαν.

Εὐαγγέλου Δ. **Θεοδώρου**, Αἱ Οἰκουμενικαὶ Συναντήσεις ἐν Santiago de Compostela.

Μητροπ. Σισανίου καὶ Σιατίστης **Ἀντωνίου**, Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Π.Β. **Πάσχου**, Ὁ ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης ὡς ἀγιολόγος.

Ἀρχιμ. Παύλου **Ἀποστολίδη**, Σκέψεις καὶ στοχασμοὶ ἀπὸ ἑνα προσκύνημα στὸν Πόντο.

Ἀρχιμ. Συμεὼν Π. **Κούτσα**, Οἱ ἱαμβικὲς Καταβασίεις τῶν Χριστουγέννων.

Ἀρχιμ. Μακαρίου **Βαβλά**, Ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας.

Ἀρχιμ. Χρυσ. Θ. **Χρυσοπούλου**, Ἀρχιερατικὲς διαδοχὲς στὴν Ἱ. Μητρόπολιν Φωκίδος τὸν 20ὸ αἰῶνα.

Ι. Μ. **Χατζηφώτη**, Οἱ ὑμνογράφοι τῶν Χριστουγέννων.

Σπύρου Κ. **Τσιτσιγκου**, Παιδεία καὶ Πολιτισμὸς στὸ φῶς τῆς Θεολογίας.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Πράξεις συστάσεως ἐκκλησιαστικῶν Ἱδρυμάτων.

Παράρτημα.

Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Περιεχόμενα «Ἐκκλησίας» τοῦ ἔτους Ο' (1993).

Οἱ κατὰ τὸ ἔτος 1993 Συνεργάται τῆς «Ἐκκλησίας».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ» ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ Ο' (1993)*

ΕΟΡΤΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

'Αρχιεπ. 'Αθηνών **Σεραφεΐμ**, Μήνυμα ἐπὶ τῷ Νέφ 'Ετει 1993, σ. 3. — Τοῦ **ιδίου**, Μήνυμα γιὰ τὴν Μακεδονία, σ. 7. — Τοῦ **ιδίου**, Μήνυμα ἐπὶ τῇ 70ετηρίδι τῶν περ. «'Εκκλησία» καὶ «Θεολογία», σ. 337. — Τοῦ **ιδίου**, 'Εκκλησις διὰ τὴν εἰρήνευσιν εἰς τὴν πρώην Γιουγκοσλαβίαν, σ. 658.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

Πατρ. Κωνσταντινουπόλεως **Βαρθολομαίου**, Πατριαρχική 'Απόδειξις ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις, σ. 4. — 'Ιεράς **Συνόδου**, 'Εγκύκλιος 2545 (περὶ ἐνισχύσεως τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἐν τῇ πρ. Σοβ. 'Ενώσει), σ. 8. — 'Εγκύκλιος 2546 (κατὰ τῶν ναρκωτικῶν), σ. 9. — 'Εγκύκλιος 2548 (περὶ λιτανειῶν διὰ τὴν ἀνομβρίαν), σ. 89. — 'Αρχιεπ. 'Αθηνών **Σεραφεΐμ**, Πασχάλιος ποιμαντορική ἐγκύκλιος, σ. 177. — Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως **Βαρθολομαίου**, Πατριαρχική ἀπόδειξις ἐπὶ τῷ Πάσχα, σ. 178. — 'Ιεράς **Συνόδου**, 'Εγκύκλιος 2549 (περὶ τῶν νέων ταυτοτήτων, σ. 183. — 'Εγκύκλιος 2550 (περὶ ἐνημερώσεως διὰ τὰς νέας ταυτότητας). — 'Εγκύκλιον Σημεῖωμα (περὶ μεταφορᾶς κοιμητηρίων ἢ τάφων), σ. 319. — 'Εγκύκλιος 2556 (περὶ διακηρύξεως τῆς ἀγιότητος Χρυσοστόμου Σμύρνης καὶ τῶν σὺν αὐτῷ), σ. 433. — 'Εγκύκλιος 2557 (περὶ διακηρύξεως τῆς ἀγιότητος τοῦ οἴκουμ. πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Στ'). — 'Εγκύκλιος 2558 (περὶ ὀρισμοῦ τοῦ Σεβ. Μεγάρων ὡς τοποτηρητοῦ τῆς 'Ι. Μητρ. 'Αττικῆς), σ. 472. — 'Εγκύκλιον Σημεῖωμα (περὶ τοῦ ἐν τῇ 'Ι. Μητρ. 'Αττικῆς ἀνακύψαντος θέματος), σ. 472. — 'Εγκύκλιοι 2559 καὶ 2560 (περὶ τοῦ θέματος τῆς 'Ι. Μητρ. 'Αττικῆς καὶ τῶν τριῶν Μητροπολιτῶν), σ. 473, 474. — 'Εγκύκλιος 2561 (Γνωστοποίησις Πίνακος ὑποψηφίων πρὸς ἐγγραφὴν εἰς κατάλογον ἐκλογίμων), σ. 475. — 'Εγκύκλιος 2563 (περὶ μὴ ἐγκαταλείψεως 'Ι. Μονῶν «δίχα τῆς τοῦ οἴκειοι 'Αρχιερέως γνώμης»), σ. 596. — 'Εγκύκλιος 2564 (περὶ μὴ ἀναγνώσεως ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐφημερίδος «Ὁρθ. Τύπος»), σ. 597. — 'Εγκύκλιος Χριστουγέννων 1993 τοῦ 'Αρχιεπ. 'Αθηνών **Σεραφεΐμ**, σ. 657.

ΝΟΜΟΙ - ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Πράξις συστάσεως, σ. 174. — Πράξεις συστάσεως, σ. 215. — Κανονισμὸς 66/1993, σ. 257. — Πράξεις

συστάσεως, σ. 257, 298, 409, 460, 505, 556, 587, 610, 623, 653, 696.

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

(Τοῦ Διευθυντοῦ τῆς «'Εκκλησίας»
Εὐαγγέλου Δ. **Θεοδώρου**)

Ρωμαιοκαθολικὲς ἐκκλησιολογικὲς τάσεις, σ. 5. — 'Αντιφάσεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς πολιτικῆς, σ. 49. — Τὸ ποιητικὸν καὶ τὸ τελικὸν αἷτιον τῆς πολιτικῆς τοῦ Βατικανοῦ, σ. 81. — Ρωμαιοκαθολικὲς παρασιωπήσεις, σ. 113. — 'Απὸ τὴν παθολογία στὴ θεραπευτικὴ καὶ ὑγιεινὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ ΡΚαθολικῶν, σ. 145. — 'Απαιτοῦνται τόλμη, φαντασία καὶ καλὴ θέλησις, σ. 180. — Τὸ αἷτημα γιὰ τὴν ἀποδυνάμωσι καὶ ἐξάλειψι τοῦ Οὐνιτισμοῦ, σ. 225. — Οὐνιτισμὸς καὶ Βυζαντινὴ λειτουργικὴ Παράδοσις, σ. 273. — Τὸ ζήτημα τοῦ Παπικοῦ Πρωτείου, σ. 305. — 'Η 'Εβδομηκονταετηρὶς τῶν περιοδικῶν «'Εκκλησία» καὶ «Θεολογία», σ. 338. — «Πρωτεῖον τιμῆς», σ. 369. — «'Η ὑπάτη αὐθεντία» τῆς 'Εκκλησίας, σ. 417. — Τὸ «Ε' Παγκόσμιον Συνέδριον Πίστεως καὶ Τάξεως» ἐν Santiago de Compostela, σ. 465, 513, 561, 593, 625, 659.

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Γεωργίου Ν. **Αιλαίου**, Ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ Μέλη τοῦ Α' βαθμοῦ δι' Ἀρχιερεῖς Συνοδικοῦ Δικαστηρίου ...δὲν εἶναι «ὑπάλληλοι», σ. 121. — Αναστ. **Μαρίνου**, Τὸ θρησκευμα, τὸ δελτίο ταυτότητας καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ζωή, σ. 152. — Γεωργίου Ν. **Αιλαίου**, Αἱ συνέπειαι καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῶν μοναχῶν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας ὑπακοῆς, σ. 155. — 'Αρχιμ. Κων. **Ραμνιώτου**, 'Εκκλησία καὶ Πολιτεία ὑπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 (τὸ σύστημα τῆς συναλληλίας), σ. 203. — Γεωργίου Ν. **Αιλαίου**, Τὸ αὐτοδιοίκητον τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἰσχύον Σύνταγμα, σ. 227. — Τοῦ **ιδίου**, Αἱ κανονικαί, συνταγματικαί, καταστατικαί καὶ νομικαὶ ἀπόψεις τῆς 'Εκκλησίας ἐνώπιον τοῦ Σ. τ. Ε. (30.4.93), σ. 278. — Παν. Ι. **Μπούμη**, Ἡ θεραπεία μιᾶς ἀντικανονικότητας, σ. 491, 531.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

Σελ. 72, 475-76.

ΕΚΛΟΓΙΑΙ - ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΙ - ΕΝΘΡΟΝΙΣΕΙΣ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

'Επισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἡ χειροτονία τοῦ ἐ-

* Τὰ περιεχόμενα κατήρτισεν ὁ Εὐάγγελος Π. **Λέκκος**.

πισκόπου Ζήλων κ. Σωτηρίου στη Σεούλ Κορέας, σ. 287, 312.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Χρίστου **Κρικιώνη**, Σύντομη ιστορία της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης, σ. 29. — Δημ. Β. **Γόνη**, Τὸ Πατριαρχικὸν στήν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, σ. 67, 96, 130, 165, 197, 238, 290, 320, 356, 388, 436. — Μιχ. Γ. **Τρίτου**, Τὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα, σ. 102, 135, 206. — Ἀντ. - Αἰμ. Ν. **Ταχιάου**, Τὰ εἰς βάρος τῶν Ὁρθοδόξων Σέρβων ἐγκλήματα στήν Κροατία (1941-45) καὶ ἡ ἀλήθεια, σ. 317, 349. — Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Φυλλομετρώντας τοὺς 70 τόμους τῆς «Ἐκκλησίας» (1923-1993), σ. 343. — Ἡ Δ. Ι. Σύνοδος τῆς 137ης περιόδου (1.9.93 - 31.8.94), σ. 469. — Ἀρχιμ. Μακ. **Βαρλά**, «Ἔστιν οὖν Ἑλλὰς καὶ ἡ Μακεδονία», σ. 494, 540, 574. — Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Τιμήθηκε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δράμας κ. Διονύσιος, σ. 543. — Ἀρχιμ. Παύλου **Ἀποστολίδη**, Σκέψεις καὶ στοχασμοὶ ἀπὸ ἑνα προσκύνημα στὸν Πόντο, σ. 602, 636, 667. — Ἰ. Μ. **Χατζηφώτη**, Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Ἰσλάμ, σ. 604. — Ἀρχιμ. Μακ. **Βαρλά**, Ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, σ. 673. — Ἀρχιμ. Χρυσ. Θ. **Χρυσοπούλου**, Ἀρχιερατικὲς διαδοχὲς στήν Ἱ. Μητρόπολη Φωκίδος τὸν 20ὸ αἰῶνα, σ. 675.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ

Μητροπ. Θήρας **Παντελεήμονος**, Ἐπιπτώσεις τοῦ Τουρισμοῦ, σ. 17. — Σπύρου Κ. **Τσιτσίκου**, Ποιὸ ἦταν τὸ ἔργο τῶν Ἐπιτὰ Διακόνων; σ. 450.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ - ΚΑΝΟΝΙΚΑ

Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Σ. **Βλάχου**, Τὸ καθαρτήριο πῦρ κατὰ τίς συζητήσεις στή Σύνοδο Φερράρας - Φλωρεντίας, σ. 32, 70, 99, 133, 200, 247, 292. — Πρεσβ. Ἀναστ. Δ. **Σαλαπάτα**, Σύγχρονος λόγος «περὶ ἱερωσύνης» τῶν γυναικῶν, σ. 35.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

Μητροπ. Κορίνθου **Παντελεήμονος** (μεταγλώττισις), Θησαυρὸς σοφίας (τρία δοκίμια ὑψηλῆς πνευματικότητος), σ. 83, 116, 147, 185, 233, 276, 308, 347, 378, 419, 479, 516, 564. — Μητροπ. Σισανίου **Ἀντωνίου**, Ἡ ἐν Χριστῷ ἀναγέννησις, σ. 425. — Ἀρχιμ. Ε. Ε. **Ἐλευθεριάδου**, Θεοτόκος καὶ Ἀρχαία Ἐκκλησία, σ. 448. — Μητροπ. Σισανίου καὶ Σιατίστης **Ἀντωνίου**, Ἡ θρησκεία τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ Ἰησοῦ εἶναι δύναμις, σ. 484, 523, 572, 598, 628. — Τοῦ ἰδίου, Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, σ. 660. — Ἀρχιμ. Συμ. Π. **Κούτσα**, Οἱ ἱαμβικὲς Καταβασίαι τῶν Χριστουγέννων, σ. 668. — Ἰ. Μ. **Χατζηφώτη**, Οἱ ὕμνογράφοι τῶν Χριστουγέννων, σ. 683.

ΛΟΓΟΙ - ΟΜΙΛΙΑΙ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Πρωτοπρ. Κων. Μ. **Φούσκα**, Ἡ Θεολογία τῆς Θ. Εὐχαριστίας, σ. 20, 62, 90. — Ἡλία Β. **Οἰκονόμου**, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖο ἐνώπιον τῆς τρίτης χιλιετίας, σ. 25, 64, 93. — Μητροπ. Γουμενίσσης **Δημητρίου**, Ὁ ὅσιος Γεράσιμος καὶ ἡ ἐλληνορθόδοξος πολιτιστικὴ μας κληρονομιά, σ. 57. — Μητροπ. Λαοδικείας **Ἰακώβου**, Χριστιανισμὸς καὶ μήτηρ Ἐκκλησία, σ. 86. — Ἑορταστικὴ ἐκδήλωσις πρὸς τιμὴν Σεβ. Μητροπολιτῶν, σ. 118, 159, 193, 236, 282, 310. — Πρωτοπρ. Γ. Δ. **Μεταλληνοῦ**, Θεολογικὴ παιδεία καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἀγωγή, σ. 127, 150, 354, 385. — Ἡ παρουσία τῆς Ὁρθ. Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ κομποπόλει «Μπελογιάννης», σ. 132. — Μητροπ. Πατρῶν **Νικοδήμου**, Λόγος ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει τῆς ἀγιότητος τοῦ ἱερέως Νικολάου Πλανᾶ, σ. 188. — Μητροπ. Ν. Σμύρνης **Ἀγαθάγγελου**, Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ σύγχρονος κόσμος, σ. 190. — Βλασίου Ἰω. **Φειδᾶ**, Ὁ ἀπὸ Ἀρτης καὶ Ἰωαννίνων Ἀρχ/πος Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ, σύμβολο τῆς ἐνότητος Ὁρθοδοξίας καὶ Ἑθνους, σ. 371. — Μητροπ. Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων **Ἀθανασίου**, Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς παραλύσεως γενικὰ καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Θρόνου, σ. 382. — Ἀρχιμ. Δαμ. **Καρπαθάκη**, Ὁρθοδοξία. Τὸ ἐκλεκτὸν λήμμα τοῦ Παύλου, σ. 441. — Μητροπ. Πατρῶν **Νικοδήμου**, Ταῦτισις τῆς Κεφαλληνίας πρὸς τὴν Μελίτην τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, σ. 481, 520, 567. — Τοῦ ἰδίου, Μνήμη ἁγίων Χρυσοστόμου Σμύρνης καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων, σ. 518. — Γρηγ. **Λαρεντζάκη**, Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, σ. 600. — Π.Β. **Πάσχου**, Ὁ ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης, ὡς ἀγιολόγος, σ. 630, 663. — Μ. Ἀρχιμ. Παντ. **Καλπακίδη**, Τὸ Μύρον τοῦ Μυροβλύτου, σ. 633.

- ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Ἡ Δημιουργία τοῦ Κόσμου, σ. 18. — Τοῦ ἰδίου, Ἡ ἡλικία τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους, σ. 60. — Ἰ. Θ. **Χαΐνη**, Ἡ ἀνέγερσις ἱεροῦ ναοῦ εἰς τὴν Πολυτεχνειούπολιν Ἀθηνῶν, σ. 154. — Εὐαγγέλου Π. **Λέκκου**, Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Σεβ. Μητροπ. Δράμας κ. Διονυσίου, ὡς Διδάκτορος τῆς Θεολ. Σχολῆς Θεσ/νίκης, σ. 163. — Εὐαγγ. **Κρουσταλάκη**, Ὁδοιπορικὸν στήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλβανίας, σ. 241. — Ἀρχιμ. Μακ. **Βαρλά**, Ἡ διακονία τοῦ λόγου ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης, σ. 244. — Ἀρχιμ. Μακ. **Φιλοθέου**, Πρόληψη ναρκωτικῶν, σ. 324. — π. Βασ. **Θερμού**, Πῶς θὰ μπορούσε ἡ Ἐκκλησία νὰ συμβάλῃ στήν κοινωνικὴ ἀποκατάστασις τῶν ἐξαρτημένων (ναρκομανῶν), σ. 358. — Ἀρχιμ. Ἱερ. Σ. **Βλάχου**, Τὸ AIDS στήν προοπτικὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, σ. 392, 445. — Νικ. Χ. **Χαρακάκου**, Ἡ ὑπὸ τὸ πρίσμα

τῆς Θεολογίας ἠθικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ θεμελίωση τῆς Φιλοσοφίας στὸ Βυζάντιο, σ. 455. — Σωτ. Ι. **Μπαλατσούκα**, Ἀναφορὰ στὴν οἰκολογικὴ κρίση, σ. 496. — Ἀρχιμ. Νικ. Ι. **Πρωτοπαπᾶ**, Ἐκκλησιαστικὴ Ραδιοφωνία - Τηλεόραση, σ. 537. — Σπύρου Κ. **Τσιτσιγκου**, Παιδεία καὶ Πολιτισμὸς στὸ φῶς τῆς Θεολογίας, σ. 577, 664, 686. — Μακάριος Καλογεράς, ὁ νέος Ἅγιος, σ. 601. — **Ε.Π.Α.**, Ἡ ἐκλογὴ τοῦ κ. Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου, ὡς τακτικοῦ μέλους τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν», σ. 635.

ΔΙΟΡΘΟΔΟΣΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ

Περὶ τῆς ἐπισκέψεως εἰς ἑλληνικὰς παροικίας τῆς πρ. Σοβ. Ἐνώσεως ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (ἐκθεσις Μητροπ. Ζακύνθου **Παντελεήμονος** καὶ Νικοπόλεως **Μελετίου**), σ. 10, 53. — Ἡ θρονικὴ ἐορτὴ τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, σ. 13. — Πρακτικὸν τῆς ἐν Φαναρίῳ συνελθούσης Μεΐζονος καὶ Ὑπερτελοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, σ. 476, 526. — Ἐπισκ. Κυρήνης **Θεοδώρου**, Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Παρθενίου εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας, σ. 487. — π. Ἀναστ. **Σαλαπάτα**, Σχέσεις Ὁρθοδόξων - Ἀγγλικανῶν στὴν Μεγ. Βρετανία, σ. 640.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ (Συντάκτης: Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου)

Ἐκκλησία καὶ Χρόνος. — Ἐγγραφοὶ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου περὶ τῶν νέων ταυτοτήτων. — «Προπαγανδιστικὸ φιάσκο», σ. 40. — Ἡ ψευδομακεδονικὴ Ἐκκλησία. — Παπικαὶ βλέψεις. — Ἀνακαινιστικὴ ἱεραποστολικὴ προσπάθεια, σ. 41. — Μήνυμα τοῦ Μακαριωτάτου πρὸς τοὺς νέους. — Σταυροφορία ὑπὲρ τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας ἐν Κύπρῳ. — Θεανθρωποκεντρικὲς οἰκογένειες. — Ὁ Ἀρχιεπ. Θυατείρων Ἀθηναγόρας Καββάδας, σ. 73. — «Ὑπάρχον ὄρια εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἔρευναν», σ. 74. — Ἡ προσευχὴ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθοδοξίᾳ, σ. 75. — Πανηγυρικὸς ἐορτασμὸς τῆς μνήμης τοῦ ἱεροῦ Φωτίου. — Αἰτήματα πρὸς προώθησιν. — «Ἀφιέρωμα τοῖς διδασκάλοις εὐλαβῶς», σ. 105. — Τὸ 16ον ἐτήσιον συνέδριον τῆς Παγκυπρίου Ἐνώσεως Ἑλλήνων Θεολόγων. — «Μὴ πεποιθατε ἐπ' ἄρχοντας», σ. 106. — Διαμαρτυρία τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου. — Πατριαρχικὸν μήνυμα εἰς ἀξιέπαινον ἐκδήλωσιν. — Ἡ συμπαράστασις τοῦ Πανεπιστημίου, σ. 137. — «Κτυποῦν τὴν ἰδίαν τὴν Ἑλλάδα». — Ἡ ἐνότις τῶν Ὁρθοδόξων. — Δραστηριότητες τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Αὐστρίας, σ. 138. — Ψήφισμα διὰ τὴν Β. Ἡπειρον, σ. 139. — Τὸ ζήτημα τῶν νέων ταυτοτήτων. — Πρὸς τιμὴν τοῦ ἀειμνήστου Ἰω. Καρμίρη. — Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ,

σ. 168. — Εἶναι ἀναγκαῖος ὁ προγραμματισμὸς εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐθνικῶν θεμάτων. — Ἀξιέπαινος πρωτοβουλία καὶ ἱστορικὴ ἀπόφασις. — Ἡ ἀξιοποίησις γνωμῶν φίλων τῆς Ὁρθοδοξίας ΡΚαθολικῶν, σ. 169. — «Γέγονε καινὰ τὰ πάντα». — «Ἡ ἀγάπη δὲν ἐφύγη». — Αἶτημα τῶν καιρῶν. — «Ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ ἀρωγός». — Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προσηλυτισμοῦ, σ. 209. — Αὐτοελεγχόμενα μὲ συναίσθησιν κοινωνικῆς εὐθύνης. — Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἰουδα τοῦ Ἰσακρυώτου, σ. 210. — Μάρτυρες «ἐξ ἀκοῆς» καὶ μάρτυρες «ἀπὸ θέας». — Ὁ ἅγιος Συμεὼν καὶ ἡ Δύσις. — Ἀπαιτοῦνται «μετάνοια καὶ ἐπιστροφή», σ. 251. — «Ἐφιαλτικὴ ἀπειλή». — «Φωτισμένος Ἱεράρχης», σ. 252. — Ἐκδηλώσεις πανορθοδόξου ἐνότητος. — Πρὸς περιφρούρησιν τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων. — Πρὸς ἀπόκρουσιν μεγάλης ἀπειλῆς, σ. 295. — Ὁ πρ. Γαλλίας Μελέτιος (†). — Ὑπὲρ τῶν σεισμοπλήκτων τῆς Ἡλείας. — Νέον Ἐκκλησιαστικὸν Πνευματικὸν Κέντρον, σ. 296. — Ἡ συμβολὴ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου «εἰς τὴν κοσμογονίαν τῆς παρούσης ὥρας». — «Ἡ ὥρα τῆς Ὁρθοδοξίας», σ. 327. — Προβλὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Graz. — Προϋποθέσεις τοῦ ἐν ἀγάπῃ οἰκουμενικοῦ διαλόγου τῆς ἀληθείας, σ. 328. — Αὔξεις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκτρώσεων. — Ἀξία προσοχῆς διαμαρτυρία. — Γέννημα καὶ θρέμμα, σ. 329. — Ἐπὶ τοῖς ὀνομαστηρίοις τοῦ σεπτοῦ Οἴκου. Πατριάρχου. — Διατύπωσις ἀγαθῶν προθέσεων, σ. 359. — Ἡ πυροδότησις τῶν αἱματηρῶν συγκρούσεων ἐν τῇ πρώτῃ Γιουγκοσλαβίᾳ. — Ἀξιέπαινος ἐπιθυμία. — Ἡ ἑλληνορθόδοξος ταυτότης. — Θὰ ἦτο «χειρονομία καλῆς θελήσεως καὶ ἀλληλεγγύης», σ. 360. — Ἡ πρωτοβουλία τῆς «Δωδωναίας Ἑστίας». — Καταδίκη τοῦ Τεκτονισμοῦ (Μασωνίας) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. — Μήνυμα τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου πρὸς τὸ Ἰράν, σ. 394. — «Ἀμετανόητη ἐνοχὴ σιγῇ». — Ἡ προβλὴ τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. — Χαρὰ διὰ τὰ δηλούμενα καὶ λύπη διὰ τὰ παρασιωπώμενα, σ. 395. — Συμπαράστασις εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλβανίας. — «Ὑποσχέσεις ὑποστηρίξεως καὶ ἀλληλεγγύης. — Ἀναιροῦνται ἐν τῇ πράξει, σ. 457. — Τὸ IB' Συνέδριον Πατερικῆς Θεολογίας. — «Ὁ ἅγιος καὶ ὁ μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας». — Ἡ Ε' Παγκόσμιος Συνδιάσκεψις «Πίστεως καὶ Τάξεως», σ. 458. — Πατριαρχικὸν μήνυμα διὰ τὸ «οἰκουμενικὸν ὁδοιπορικόν». — Ἡ «βάσις διὰ τὴν ἑκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως». — «Ἰλαροὶ δόται καὶ εὐγνώμονες λήπται», σ. 498. — Ἡ ἑλληνορθόδοξος Νεολαία τῆς Ἀμερικῆς. — Ἀπόκρουσις ἀδίκων κατηγοριῶν. — Τηλεόρασις καὶ παιδιὰ, σ. 499. — Ἡ ἀφύπνισις τῆς Πανορθοδόξου αὐτοσυνειδησίας. — Συγκλονιστικὴ πατριαρχικὴ ὁμιλία. — Οἱ πολιτειακοὶ ἄρχοντες. — Οἱ καρποὶ τῶν Κατηχ. Σχολείων, σ. 549. — Οἰκουμενικὸν Σεμινάριον ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Μεταμορφώσεως

Ναυπάκτου. — Ὑπόμνησις τῆς σημασίας τῶν ἱερῶν εἰκόνων, σ. 550. — Πρὸς τιμὴν Ἀποστόλων καὶ Εὐαγγελιστῶν. — Ὁ «ἀκτιβισμός» τοῦ Π. Σ. Ε. — Παρεκκλίσεις ἐν τῇ Οἰκουμένῃ Κινήσει, σ. 580. — «Ἐμπρακτος ἀνθρωπισμός». — Ἀναστατώνουν τὰς συνειδήσεις. — Ἀσκησις ὄχι ἀτομικῆς, ἀλλὰ κοινωνικῆς ἐλευθερίας, σ. 581. — Τὸ νόημα τοῦ ΟΧΙ. — «Ταῖς χρεαίαις (ἀλλήλων) κοινωνοῦντες». — Συμπαράστασις εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τῆς τέως Σοβ. Ἐνώσεως, σ. 606. — Τὰ ἐλληνοχριστιανικὰ Μνημεῖα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου. — Ἐκδηλώσεις ἐν Andechs τῆς Βαυαρίας, σ. 607. — «Κοινωνία τῶν Ἀγίων», σ. 608. — Ἡ ἐπαφὴ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς. — Ἀπρηχαιωμένη θεωρία περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σ. 647. — Μαρτυρία εἰς ὑπερκείμενους ὁμοκέντρους κύκλους. — Οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου ἐν ταῖς χώραις τῆς πρ. Γιουγκοσλαβίας. — Ἡ ἀνανέωσις καὶ ἀνθισις τοῦ μοναχισμοῦ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, σ. 648. — Ἐμμεσος ἀποστοματικὴ ἀπάντησις, σ. 649. — Ἡ εὐθύνη τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν Ἀρχηγῶν. — «Ζωντανὸς κρίκος», σ. 691. — Τὸ ζήτημα τῆς προστασίας τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἐλληνικῆς μειονότητος καὶ ἐπαναλειτουργίας τῆς Ἱ. Θεολ. Σχολῆς τῆς Χάλκης. — Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες τῆς Αὐστραλίας. — «Μητροικὴ στέγη» καὶ «προστατευτικὴ ἀσπίδα», σ. 692. — Ἑλληνορθόδοξος Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀποστ. Ἀνδρέου. — Ἡ ὑπὸ τῆς τηλοφίας διαμόρφωσις τῶν ἀξιών τῆς κοινωνίας, σ. 693.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἀ. Μ. Σταυρόπουλου, Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος — Ἐπετηρὶς 1993, σ. 44. — Π. Β. Πάσχου, Ἀνθούσης μοναχῆς, Ἑορτοδρόμιον. — Τοῦ ἰδίου, Ἐπισκ. Βανάτου Ἀθανασίου, Φῶς ἱλαρόν. — τοῦ ἰδίου, Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἀθωνικὰ ἄνθη (τ. Δ'), σ. 77. — Τοῦ ἰδίου, Γεωργ. Χ. Χρυσοστόμου, Ὄνοματοδοσία. — Βασ. Θ. Σταυρίδη, Γεωργίου Τσέστη, Ἡ ἔνταξις τῶν Ἀγίων στὸ ἑορτολόγιο, σ. 108. — Κων. Βαβούσκου, Ἀρχιμ. Μακ. Βαυλά, Τὸ ὁργανωτικὸ πρότυπο τοῦ Παχωμιανοῦ Κοινοβίου, σ. 109. — Π. Β. Πάσχου, ἀρχιμ. Εὐσεβίου, Μικρὴ Φιλοκαλία καὶ, Πρὸς ἡδονῆς - ὁδύνης ὑπέρβαση. — Τοῦ ἰδίου, ἀρχιμ. Ἡλ. Μαστρογιαννοπούλου, Ἱστορία τῶν Μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου, σ. 142. — Πρωτοπρ. Νικ. Γ. Σκιαδαρέση, Γ. Θ. Γιαννοπούλου, Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης..., σ. 172. — Π. Β. Πάσχου, Κ. Σαρδελῆ, Ἡ προδομένη Παράδοση — Τὰ ψευδῶνυμα φῶτα. — Οἱ γραικῦλοι τῆς σήμερον. — Τοῦ ἰδίου, Στ. Ν. Σάκκου, Ὁ Θεὸς στὴν γῆ μας, σ. 173. — Εὐαγγέλιον Π. Λέκκου, Μητροπ. Πισιδίας Μεθοδίου, Ἐκκλησία καὶ Θεολογία (τόμ. ΙΑ'), σ. 213. — Π. Β. Πάσχου, Γ. Κρόκου, Τὸ ἡμερολόγιο τῆς αἰωνιότητος. — Ἀποστ. Γλαβίνα, Ὁ ὁσῖος Νικάνορας. — Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά, σ.

255. — Ε. Ν. Μόσχου, Ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία στὸν Παλαμᾶ, σ. 256. — Μητροπ. Πισιδίας Μεθοδίου, Ἐπισκ. Αὐγουστίνου Καντιώτου, Ἀπολογισμὸς ἔκτης τετραετίας, σ. 332. — Π. Β. Πάσχου, Σπ. Κ. Σπυροπούλου, Συλλογὴ ἀγιοπατερικῶν ρήσεων περὶ μακροθυμίας. — Ε. Ν. Μόσχου, Τὸ πρόσωπο τῆς Εὐρώπης. — Ἰω. Ι. Σηφάκη, Θεοτοκωνύμια, σ. 333. — Τοῦ ἰδίου, Ἱερομ. Μαξίμου, Ὁ Κύριος καὶ οἱ δούλοι Του. — Ἡ Μητέρα τῶν Χριστιανῶν, σ. 334. — Τοῦ ἰδίου, Ἀρχιμ. Συμ. Κούτσα, Μαθητεύσατε. — Γερασίμου μον. Μικραγιαννανίτου, Θεοτοκάριον, σ. 365. — Π. Β. Πάσχου, Μητροπ. Δράμας Διονυσίου, Ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης καὶ ἡ Δύση. — Τοῦ ἰδίου, Γερασίμου μον. Μικραγιαννανίτου, Ἀκολουθία τῆς β' εὐρέσεως τῆς ...«Εὐαγγελιστίας» Τήνου. — Πρωτοπρ. Νικ. Σκιαδαρέση, Στ. Παπαθεμελῆ, «Ἀντεπίθεση», σ. 401. — Τοῦ ἰδίου, Οἱ νέοι σ' ἓναν μεταβαλλόμενο κόσμο. — Π. Β. Πάσχου, Κογκούλη - Οἰκονόμου - Σκαλτσῆ, Ἡ θ. Λειτουργία τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου. — Τοῦ ἰδίου, Ἡμερολόγιο 1993 Ἱ. Μητρ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς, σ. 402. — Τοῦ ἰδίου, Π. Μ. Σωτήρχου, Χατζηφεφέντης καὶ ἄλλα διηγήματα. — Τοῦ ἰδίου, Πρωτ. Κ. Δ. Βαστάκη, Ἡ ὁσία Μεθοδία τῆς Κιμῶλου. — Τοῦ ἰδίου, Μιχ. Γ. Τρίτου, Ὁ Μετσοβίτης νεομάρτυς Νικόλαος, σ. 403. — Παν. Παπαευαγγέλου, Ἰω. Β. Κογκούλη, Ὁ ἐκκλησιασμὸς τῶν μαθητῶν, συμβολὴ στὴ λατρευτικὴ ἀγωγή, σ. 554. — Ἰω. Δ. Δρούλια, Ν. Χ. Βικέτου, Ἡ ἀγιότητα τοῦ Χρυσοστόμου Σμύρνης καὶ ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας, σ. 555. — Παν. Ι. Μπούμη, Μητροπ. Σισανίου Ἀντωνίου, Κοσμικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, σ. 584. — Θεόδ. Στ. Νικολάου, Ε. F. Fortino, Besa e Krishtere, σ. 585. — Π. Β. Πάσχου, Π. Β. Βασιλειάδη, Ἡ Ὁρθοδοξία στὸ σταυροδρόμι. — Τοῦ ἰδίου, Σίμ. Ι. Καρᾶ, Ἰωάννης μαΐστωρ ὁ Κουκουζέλης καὶ ἡ ἐποχὴ του, σ. 651. — Τοῦ ἰδίου, Γ.Ι. Μαντζαρίδη, Ὁρθόδοξη πνευματικὴ ζωή. — Τοῦ ἰδίου, Γ. Ἀνωβολιώτη, Ποιητικὴ ὁμορφιά/Ἀνθη σὲ μαῦρο βάζο, σ. 652. — Τοῦ ἰδίου, Κων. Σ. Γρηγοριάδη, Λόγος καὶ ὕπαρξις. — Ἀν. Π. Τίγκα, Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν. — Πρωτοπρ. Σωτ. Μακρυστάθη, Ἡ ἀγία Ὑπομονή, σ. 695.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΗΣ «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ» (Συντάκτης: Εὐάγγελος Π. Λέκκος)

24. Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπετηρὶς 1993. — 25. Ἐπετηρὶς τοῦ σωτηρίου ἔτους 1993. — 26. Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Εἰκονίζοντας τὸν Θεό. — 27. Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου, Νὰ σὰς ζήσει... — 28. Τοῦ ἰδίου, Καλοστεριωμένοι!! — 29. Ἀθ. Ι. Δελικωστόπουλου, Ἡ πίστις τῶν Ὁρθόδοξων. — 30. Ἀρχιμ. Ἐπιφ. Θεοδωροπούλου, Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομᾷ μετὰ ἐρμηνείας, σ. 46. — 31. Ἡ Καὶνὴ Διαθήκη (κεῖμενον μὲ μετάφρασιν). — 32. Τριώ-

διον κατασκευαστικόν. — 33. Ἱερατικόν. — 34. Μηναιὸν Ἀπριλίου (σχ. 17Χ24). — 35. Μηναιὸν Μαΐου. — 36. Ἀσματική Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Νικολάου Πλανᾶ... — 37. Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου, «Ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν», σ. 143. — 38. Ἀρχιμ. Εὐσεβίου Βίττη, Εἰς ὕψος νοητόν. — 39. Ἰω. Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας (τ. Γ'). — 40. Ἀγίου Ἀνδρέου Κρήτης, Ἡ ἀκολουθία τοῦ Μεγ. Κανόνος. — 41. Θεοφάνους τοῦ Ἑγκλείστου, Ἀντιμετωπίζοντας ἕναν αἵρετικό. — 42. Οἱ παραβολὲς τοῦ Κυρίου. — 43. Μαρίας Ματζᾶρη - Μιχαήλ, Ἡ Ἁγία Γραφή (βιβλίο ἀγάπης καὶ εἰρήνης). — 44. Γιάννη Γ. Κωστή, Ὑπάρχουν ἐξωγήνοι; — 45. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, 1992: ἀπειλὴ ἢ ἐλπίδα; — 46. Ἄνδρ. Θεοδώρου, Τὰ δογματικὰ Θεοτοκία τῆς Παρακλητικῆς, σ. 214. — 47. Μηναιὸν Ἰουνίου. — 48. Μηναιὸν Ἰουλίου. — 49. Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου, Ἡ ἐλληνορθόδοξος πολιτιστικὴ παράδοσις τῆς Μ. Ἀσίας. — 50. Γεωργ. Π. Σωτηρίου, Ὁ λόγος τῆς Χάριτος. — 51. Ἀρχιμ. Ἱερ. Σ. Βλάχου, Κατήχησις καὶ βάπτισις τῶν ἐνηλίκων. — 52. Ἀρχιμ. Νικ. Ι. Πρωτοπαπᾶ, Ὁ νέος ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς. — 53. Ἀρχιμ. Γερβ. Ι. Ραπτοπούλου, Σὲ ἀναζήτησι τοῦ ληστῆ. — 54. Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, Ὁ πληγωμένος ἀετὸς (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος), σ. 364. — 55. Πρωτ. Γ. Δ. Μεταλληνού, Ἑλληνισμὸς Μετέωρος. — 56 - 57. Ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ (τεύχη Α', Β'). — 58. Ὁ Χριστὸς καὶ τὰ παιδιὰ. — 59. Ἄνδρ. Θεοδώρου, «Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν». — 60. Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Μαθαίνω γὰρ τὸ Θεό. — 61. Μηναιὸν Ἀυγούστου. — 62. Μηναιὸν Σεπτεμβρίου. — 63. Τὸ Ψαλτήριον. — 64. Ἀθ. Ι. Δεληκαστόπουλου, Ἑλληνικὸς στοχασμὸς καὶ χριστιανικὴ διάνοησις. — 65. Μητροπ. Γόρτυνος Θεοφίλου, Ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ γονεῖς. — 66 - 68. Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Ὅλοι ἀδελφία / Ὁ καλὸς ἀγώνας / Μπροστὰ στὴ σύγχρονη ἐποχὴ. — 69. Ἡμεροδείκτης τοῦ σπηρίου 1994. — 70. Ἐπετηρὶς τοῦ σπηρίου 1994, σ. 586.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ - ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Τὸ 12ον Πατρολογικὸν Συνέδριον, σ. 502. — Σεμινάριον Θεολ. Σχολῆς, σ. 650.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Σύνοδος, σ. 42, 75, 107, 140, 170, 171, 253, 330, 361, 396, 500, 551, 582, 694.

Ἀποστολικὴ Διακονία, σ. 397.

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, σ. 42, 211, 502.

Ἱεραὶ Μητροπόλεις:

Δημητριάδος, σ. 42, 253.

Δράμας, σ. 361.

Ἡλείας, σ. 76, 211, 297.

Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας, σ. 43, 76, 297, 397, 551, 609, 650.

Κερκύρας, σ. 253.

Κορίνθου, σ. 140, 254, 362.

Λαγκαδᾶ, σ. 397.

Λήμνου καὶ Ἀγ. Εὐστατίου, σ. 140.

Μυτιλήνης, σ. 297.

Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως, σ. 76, 107.

Σύρου, σ. 141, 330, 397.

Φλωρίνης, σ. 398.

Χαλκίδος, σ. 43, 609.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ

Οἰκουμενικόν, σ. 502.

Ἀλεξανδρείας, σ. 330, 331.

Ρωσίας, σ. 43, 212, 362, 503, 582.

Ρουμανίας, σ. 43, 504.

Σερβίας, σ. 76, 399, 504, 582.

Βουλγαρίας, σ. 141, 400, 459, 551, 583, 650.

Ἐκκλησία Κύπρου, σ. 399, 504, 553.

Ἐκκλησία Ἀλβανίας, σ. 398.

Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας, σ. 584.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ, σ. 362.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ, σ. 362.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Προκηρύξεις ἐκλογῆς:

Ἐφημερίων: σ. 47, 48, 78, 79, 80, 111, 144, 175, 176, 223, 224, 271, 272, 303, 304, 367, 368, 407, 408, 464, 510, 511, 559, 560, 591, 592, 623, 655, 656, 697, 698.

Διακόνων: σ. 47, 78, 79, 111, 144, 175, 176, 223, 272, 303, 335, 336, 510, 512, 559, 560, 591, 624, 655, 656, 697.

Ἐκκλ. Ὑπαλλήλων: σ. 48, 80, 223, 271, 272, 303, 336, 463, 511, 512.

Ἱεροκηρύκων: σ. 303.

Καθηγητῶν, σ. 368.

Προκηρύξεις ὑποτροφῶν Ἐκκλησ. Σχολῶν, σ. 464.

Ἀποφάσεις Ἐκκλησ. Δικαστηρίων:

Ἀ' βαθμίου Συνοδικοῦ: σ. 47, 111, 175, 334, 365, 405, 510, 559.

Β' βαθμίου Συνοδικοῦ: σ. 335.

Κλητήρια ἐπικρίματα: σ. 365, 624.

Διαγωνισμοί, σ. 463.

ΕΙΚΟΝΕΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἰησοῦς Χριστὸς (ἐπὶ τῷ Νέφ Ἑτει), σ. 2. — Ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Σεβ. Δράμας κ. Διονυσίου ὡς Διδάκτορος Θεολογίας, σ. 163, 164. — Ὁ Νέας Σμύρνης Ἀγαθάγγελος κηρύττων τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθόδοξίας, σ. 191. — Ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλβανίας, σ. 241, 242. — Ἀπὸ τὴν χειροτονίαν τοῦ Θεοφ. Ζήλων κ. Σωτηρίου (Κορέα), σ. 289, 314, 315. — Ὁ Σεβ. Λήμνου λειτουργῶν ἐπὶ τῇ 70ετηρίδι τῆς «Ἐκκλησίας», σ. 339. — Γρηγ. Παπαμιχαήλ, σ. 343. — Θεοδ. Σπεράντσας. — Κων. Μπόννης, σ. 344. — Τὸ προσωπικὸν τοῦ περ. «Ἐκκλησία», σ. 346. — Ἡ Δ. Ι. Σύνοδος τῆς 137ης περιόδου (1993-94), σ. 469. — Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Παρθένιος εἰς Μόσχαν, σ. 489. — Τέσσερις φωτογραφίαι ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσιν πρὸς τιμὴν τοῦ Σεβ. Δράμας κ. Διονυσίου, σσ. 544-47. — Ὁ ἅγιος Μακάριος Καλογεράς, σ. 601.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ο ΔΡΑΜΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ο ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1993 ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΗΣ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ»

† Ο ΟΙΚΟΥΜ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ Α΄

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ο ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

† Ο ΠΑΤΡΩΝ ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ

† Ο Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

† Ο ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

† Ο ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

† Ο ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

† Ο ΘΗΡΑΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

† Ο ΓΟΥΜΕΝΙΣΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΘΕΙΡΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

† Ο ΑΧΕΛΩΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

† Ο ΚΥΡΗΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΚΑΘΗΓ. Π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ

» Π. ΚΩΝ. Μ. ΦΟΥΣΚΑΣ

» ΔΗΜ. Β. ΓΟΝΗΣ

» ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΡΙΚΩΝΗΣ

» ΠΑΝ. Ι. ΜΠΟΥΜΗΣ

» ΗΛΙΑΣ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

» ΑΝΤ. - ΑΙΜ. ΤΑΧΙΑΟΣ

ΚΑΘΗΓ. ΒΑΣΙΛΙΟΣ ΙΩ. ΦΕΙΔΑΣ

» Ι. Θ. ΧΑΪΝΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΡΟΥΣΤΑΛΛΑΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΛΙΑΛΙΟΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ

ΑΡΧΙΜ. ΠΑΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

» ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΒΑΡΛΑΣ

» ΙΕΡΟΘΕΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ

» ΕΥΘ. Ε. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ

» ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΚΑΡΠΑΘΑΚΗΣ

» ΣΥΜΕΩΝ Π. ΚΟΥΤΣΑΣ

» ΝΙΚ. Ι. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

» ΚΩΝ. ΡΑΜΙΩΤΗΣ

» ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΗΣ

» ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

» ΧΡΥΣ. Θ. ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΧΑΛΗΣ Γ. ΤΡΙΤΟΣ

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Ι. ΜΠΑΛΑΤΣΟΥΚΑΣ

ΣΠΥΡΟΣ Κ. ΤΣΙΤΣΙΓΚΟΣ

ΝΙΚ. Χ. ΧΑΡΑΚΑΚΟΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ· ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ